

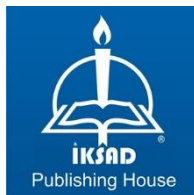
İLGAR CEMİLOĞLU İMAMVERDİYEV

AZERBAYCAN MÜZİK KÜLTÜRÜNDE BAYATILAR - MÂNİLER

İLGAR CEMİLOĞLU İMAMVERDİYEV

**AZERBAYCAN MÜZİK KÜLTÜRÜNDE
BAYATILAR - MÂNİLER**

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic
Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7695-10-9
Cover Design: İbrahim KAYA
July / 2019
Ankara / Turkey
Size = 16 x 24 cm

PROF. DR. BABEK KURBANOV - 80

Prof. Dr. Babek Kurbanov (9 Haziran 1939 – 28 Mart 2019)

“Azerbaycan Müzik Kültüründe Bayatılar - Mâniler” isimli kitap, büyük bilim insanı 48 kitabın, 700’den fazla makalenin yazarı ***Prof. Dr. Babek Osmanoğlu Kurbanov’un*** 80 yıllık hayatına ve aziz hatırasına ve armağan edilmiştir.

Prof. Dr. İlgar Cemil oğlu İmamverdiyev

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ: Prof. Dr. İlgar İmamverdiyev: "Milli Manevi Müzik Değerlerimizden Bayatıları - Mânileri Yaşatalım"..... 1

GİRİŞ..... 3

I FASIL. AZERBAYCAN HALK MÜZİK KÜLTÜRÜNDE

BAYATILAR 5

1. Farklı Kaynaklarda Bayatı İle İlgili Bilgiler 5

2. Azerbaycan Âşık Müzik İcracılığı Sanatında Bayatılar..... 11

3. Azerbaycan Muğam İcracılığı Sanatında Bayatılar 20

4. Türk Halk Musikisinde Bayatılar..... 24

5. Azerbaycan Halk Musikisinde Bayatılar 26

a. Şikestelerde söylenen bayatılar 26

b. Azerbaycan halk tasniflerinde söylenen bayatılar 29

c. Azerbaycan halk türkülerinde bayatılar..... 34

A. Bayatı ile söylenen anonim halk türküleri..... 35

B. Ses ve saz sanatçıları olan hanende ve sazandelerin – amatör bestecilerin bayatı şiir türünde besteledikleri halk türküleri ruhuna yakın eserle.....97

II FASIL. AZERBAYCAN, İRAN, TÜRK HALK MUSİKİSİNDE VE AŞIK İCRALIĞINDA “ARAS” MOTİFLİ BAYATILAR 102

1. Bazı Kaynaklarda Arasbar Sözü'nün Anlamı 104

2. Aşık Havası ve Zerb-i Muğam Gibi Tanınan “Arasbarı” 105

3. “Arasbastı” İsimli Klasik Aşık Havası 108

4. “Aras” adlı saz havaları 109

5. “Aras” Konusunda Bazı Şiirler ve Bayatılar 113

6. Azerbaycan Halk Türkülerinde “Aras”la İlgili Varyant Bayatılar... 119

III FASIL. AZERBAYCAN PROFESYONEL BESTEKÂRLARIN ESERLERİNDE BAYATILAR	139
IV FASIL. AZERBAYCANIN BAZI SİNEMA MÜZİKLERİNDE BAYATILAR	152
SONUÇ	156
İLAVELER	163
SÖZLÜK.....	175
KAYNAKÇA.....	184
PROF. DR. İLGAR CEMİLOĞLU İMAMVERDİYEV	186

Ö N S Ö Z

MİLLİ MANEVİ MÜZİK DEĞERLERİMİZDE BAYATILARI- MÂNİLERİ YAŞATALIM

Azerbaycan halk müziğimize genel bir bakışla nazar saldıığımızda anlaşılır ki bir kısım, klasik yazılı edebi eserlerin şahane şiirsel numunesi olan dahaçok gazellere, diğer kısım örnekler ise halk sözlü edebi şiirsel abidelere temellenir. Klasik yazılı şiir örneklerine sahip çıkan, onu mugam¹ (“Rast”, “Şur”, “Çahargah”, “Sêgah”, “Bayatı - Şiraz”, “Şüşter”, “Humayün”) icraları ile yüzyıllarca sözlerinde - seslerinde yaşatan, halk sanatçıları: tarçalan, kemañçalan, defçalan, yani üçlü müzik ekibinden oluşan “Sazende”ler eşliğinde şahane söyleyen hanendelerin² görevi olmuştur. Sözlü edebi halk şiir mirasımızı (goşma, giraylı, divani, muhammes, tecnis, bayatı) ise asırlarca farklı el şenliklerinde, meclislerinde, düğün törenlerinde sazlarıyla şevkle çalıp söyleyerek halk arsında reklam eden, ozan geleneğinin itibarlı mirascısı ustâz âşıklarımızın kutsal hizmetleri ile gerçekleşmiştir.

Türk dünyasının ulusal manevi edebi değerlerimizden biri olan, mâniler ismi ile de bilinen bayatılar Azerbaycan halk müziğinde, özellikle de Azerbaycan âşık ve hanende icracılığında: klasik âşık havalarında ve halk türkülerinde önemli yer almaktadır. Bayatının isminin halk musikisinde ve âşık müzik yaratıcılığında geçmesi bunun

¹ Mugam – uzun hava

² Hanende – Azerbaycan’da uzun havalarla yanısıra halk türkülerini söyleyen ses sanatçısına hanende denir.

bir kanıttır. Azerbaycan, Güney Azerbaycan (İran) ve Anadolu halk türkülerinde ve âşık havalarında çok sayıda bayatıların okunduğu örneklerin sayısı da yüzlercedir diyebiliriz. Bayatılar geçmişten günümüze nasıl geldiğiye, tabii ki yeni örneklerle ses sanatçılarının söylemeleri ile gelecek nesillere ulaştırılarak halk müziğimizin daha da zenginleştirilmesi hususunda katkıda bulunacaklardır. Prof. Dr. Babek Osmanov'un 80 yıllık jubilesi nedeni ile yazdığım **“Azerbaycan Müzik Kültüründe Bayatılar - Mâniler”** isimli kitap: farklı kaynaklara dayanarak bayatılarla ilgili bilgileri aktarmakta, bu konuda Azerbaycan'da ve Türkiye'de olan müzik örneklerine ışık tutmasının yanı sıra bestekârların eserlerinde de bayatıların yerini ve önemini tespit ederek, Azerbaycan'ın birçok sinema müziklerinde söylenen yedi heceli bu ilginç sözlü halk şiir türünü biraraya getirip müzikseverlere, ses sanatçılarına özellikle “Bir Millet, İki Devlet” olan halklarımıza armağan etmektir.

Prof. Dr. İlgar Cemil oğlu İMAMVERDİYEV

Sanatşinastık İlimleri Doktoru,

Bakü Müzik Akademisi,

Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet

Konservatuarı öğretim üyesi

9. 06. 2019

GİRİŞ

Türk Dünyasının ortak edebi değeri olan bayatılar farklı isimlerle bilinmektedir. Bu açıdan da bayatı şiirine Özbekler "Eşule" veya "Aşule" aynı zamanda “Bayot”, “Bayote”, Irak Türkmenleri "Hoyrat" veya "Türkü", "Kırgız ve Kazaklar "Gayım ölung" veya "Aljisba", Kırım Tatarları “mane”³, Kuzey Romanya’da ve Bessarabiya’da yaşayan Gagauz Türkleri aynı zamanda Anadolu Türkleri “Mâni” derler. Hatta Bayatı isminin Anadolu’nun farklı yörelerinde bile değişik kelimelerle ifade olunduğunu bazı araştırmacıların yazılarından öğreniyoruz. Örneğin, Denizli’de “mana”, Kars’da “bayatı”, Urfa’da kadınlarca söylediğinde “me’ani” de denilmektedir.

Türk Dünyasında Kaşgarlı Mahmut başta olmak üzere Azerbaycan’ın tanınmış müzikologları (Ü. Hacıbeyli, E. Bedelbeyli), özellikle edebiyatçıları A. M. Abbas, C. Efendizade, E. Abid, M. Refili, H. Araslı, H. Zeynallı, M. H. Tehmasib, H. Mehdi, E. Demirçizade, O. Sarıvelli, E. Garabağlı, E. Yerevanlı, G. Gasımov, E. Ahundov, Hatif, A. Şaig, Ş. Efendizade, A. Memmedova, H. Gasımov, M. Ferzane, C. Heyyet, V. VAliyev, P. Efendiyev, G. Paşayev, G. Namazov, A. Nebiyev, M. Hekimov, İ. Abbasov, R.Rüstemzade, S. Paşayev, A. Laçınlı, L.Vagıfkızı, İran’dan Prof. Dr. C. Heyet, Türkiye’den Prof. Dr. S. Sakaoğlu, A.Kafkasyalı, E. Artun, S. Şahin, E. Terzibaşı zaman içerisinde bayatı ile ilgili kapsamlı ve bilimsel bilgiler oluşturmuş, Bayatı kelimesinin kökenini araştırarak

³ Bkz: <http://www.karsturkuleri.com/icerik/16/kars-manileri-salih-sahin.aspx>

bu şiir türünün etimolojisi tahlil edilmiş ve birbirinden farklı, kıymetli bilgiler meydana getirilmiştir.

I FASIL. AZERBAYCAN HALK MÜZİK KÜLTÜRÜDE BAYATILAR

1. Farklı Kaynaklarda Bayatı ile İlgili Bilgiler.

Çeşitli kaynaklarda bayatı ile ilgili ilginç bilgiler elde ediyoruz:

1. "*Azerî ve Türkmen halk şiirinde mâni türüne verilen ad*".⁴

2. Melih Duygulu (Bkz: Şekil № 1) isimli araştırmacı bilim

Şekil № 1. Melih Duygulu (1967 -)

adamı 2014 yılında İstanbul'da yayınlattığı "Türk halk müziği sözlüğü", isimli kitabında bayatı ile ilgili şöyle yazar:

a) *Bayatı – Kuzey Anadolu'da daha çok Âzerî kültürünün hüküm sürdüğü sahada cinaslı mâniye verilen isim.*

b) *Ağıt // Ağrı, Kars.*

c) *Âşıklar arasında çalınıp söylenen kalıp ezgi. Bu ezginin Bayat oymağına / boyuna ait olduğu rivayet edilmektedir.*"⁵

Bayatı ismi Oğuzların Bayat boyundan alınıp musikimizin adlarında yaşatılmaktadır.

3. Prof. Dr. Mürsel Hekimov (Bkz: Şekil № 2) bu konuda şöyle yazıyor:

⁴ Bkz: <https://tr.wiktionary.org/wiki/bayat%C4%B1>

⁵ Duygulu M. "Türk halk müziği sözlüğü", "Pan yayıncılık", 2014, İstanbul, S. 78

Şekil № 2. Prof. Dr. Mürsel Hekimov (1929 - 2006)

“11.asırda yaşayan Mahmud Kashkarli, Uguz kelimesinin etmiolojisinden konu açırken Uğuzun 22 kabileden oluşan türk aşiretleri birliğini kaydetmekle yanısıra, bu kabilelerin birinin Bayat kabilesi olduğu söylenmektedir”⁶

4. Araştırmacı bilim adamı Seyfettin Altaylı (Bkz: Şekil № 3)

Şekil № 3. Seyfettin Altaylı

Milli Eğitim Basımevi tarafından 1994 yılında İstanbul'da yayınlattığı "Azerbaycan - Türkcesi Sözlüğü" 1. cilt kitabının 105 sayfasında bayatı hakkında şöyle yazar:

"Bayat is. 24 Oğuzların boyunlarından birinin adı"⁷

5. Prof. Dr. M. Hekimov (Bkz: Şekil № 2) "Âşık Sanatının Poetikası" adlı kitabında bayatıyı aşağıdaki gibi tasnif etmiştir:

⁶ Hekimov M., “Âşık sanatının poetikası”, “Seda” yayınevi, Bakü – 2004, S. 403.

⁷ Altaylı S. “Azerbaycan –Türkcesi Sözlüğü” 1. cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994, 105 s.

"a. Yer ismi

b. Kabile ad-unvanı.

c. Arapçadan geçme söz - "bat" - eski.

ç. İnsan yaşamının ihtiyaçlarını karşılayan erzağın yıpranmış, kalmış, durmuş anlamını ifade eden - "bayat" (kalmış, yıpranmış, durmuş çorba, ekmek, su),

d. Binbir isminden biri - "Bayat".

e. Bebeğin boy atması, gelişimi ile ilgili söylediği ninni-okşama, okşamak - "boyat".⁸

6. Azerbaycan'ın ünlü müzikoloğu ve bestekârı Efrasiyab Bedelbeyli (Bkz: Şekil № 4), "Musigi lüğeti"⁹ isimli kitabında şöyle yazıyor:

Şekil № 4. Efrasiyab Bedelbeyli (1907-1976)

"Bayatı - (Bayat adlı Azerbaycan kabileleri) her kıtası (kupleti) 4 mısradan oluşan halk lirik vokal müzik türü. Bayatının her kıtasında derin görüş, belli bir felsefi anlam ifade edilir".¹⁰

⁸ Hekimov M., "Âşık Sanatının Poetikası", "Seda" yayınevi, Bakü – 2004, S. 403.

⁹ Lüğət - sözlük

¹⁰ Bedelbeyli E., "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı, Bakü, 1969, S. 28.

7. Prof. Dr. M. Hekimov (Bkz: Şekil № 2) “Âşık Sanatının Poetikası” adlı kitabında bayatıları biçimlerine göre tahliline yer vererek şöyle yazar: *"Bayatılar halk edebiyatının, tarihinin, felsefesinin sanat salnamesidir."*¹¹ Âşık literatüründe bayatının konu, içerik ve münderecatına¹² göre aşağıdaki şekilleri bilinmektedir: *"Bayatı", "Bayaticinas", "Müstezad bayatı", "Vesfi - hal", "Layla", "Okşama"*¹³, *"Ağıt", "Sayaçı sözler", "Hollavarlar"* vs.

8. Türk bilimadamı Prof. Dr. E. Artun (Bkz: Şekil № 5), bayatı konusunda şöyle yazar:

Şekil № 5. Prof. Dr. Erman Artun. (1948- 2016)

*"Halk şiirinin en küçük nazım biçimidir. Bir dörtlükten meydana gelir. Genellikle yedi hecelidir. Kafiye örgüsü "AABA" şeklindedir."*¹⁴ Mâninin Kars yöresinde hemde "Bayatı" denildiği konusunda araştırmacı şöyle der: *"Kars yöresinde cinaslı mânilere verilen addır. Âşıklar, aynı kelimeleri farklı anlamda kullanarak konularına göre bir türkünün, bir deyişin arkasına ekleyerek cinaslı mâni söylemiş olurlar"*¹⁵

¹¹ Salname – farca sal – kitap, name - mektup

¹² Münderecat - içindekiler

¹³ Okşama - sevmek

¹⁴ Artun E. "Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı" 4.baskı, Karahan kitabevi, Adana, 2011, 139 s.

¹⁵ Artun E. "Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı" 4. baskı, Karahan kitabevi, Adana 2011, 139 s.

Daha sonra Prof. Dr. E. Artun (Bkz: Şekil № 5), şöyle yazar:

“Bayatı 7 heceli 4 mısradan oluşan, 3. mısrası serbest, kalanları aynıkafiye olması ile dikkati çekiyor”.¹⁶

“Şark Garb” yayınevi tarafından 2006 yılında Bakü’de yayınlanmış 1. cilt “Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti” kitabının 249-cu sayfasında bu konu ile ilgili şöyle yazılır:

“Azerbaycan'da sözlü halk edebiyatında nazm biçimlerinden biri; çoğu zaman 4 mısradan 1., 2. ve 4. mısrası hemgafiye, 3. mısrası ise serbest olur.”

Ünlü türkolog, bilimadamı Mahmut Kaşkarlı ise bayatı kelimesine “Ulu Tanrı” olarak mana vermiştir.¹⁷

Konu açısından dikkat ettiğimiz zaman anlaşıyor ki, bir çok bayatılar vatanseverlik düşüncelerini içermektedir. Bir grup bayatılar da vardır ki aşk ruhunu, sevgi, muhabbet duyguları ile yanı sıra insanoğlunun felsefi müdrik¹⁸ düşüncelerini yansıtmıştır. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde ise hüznü, sevinçli, neşeli, kahramanlık motifli, gam içerikli bayatıların olduğunu görüyoruz. Bu kitabın yazarı Prof. Dr. İlgar Cemiloğlu İmamverdiyev (Bkz: Şekil № 6), ise gam, keder ruh halinde olduğu zaman 2019 yılının ocak ayında yazdığı şu bayatını söylemiştir:

¹⁶ Bkz: https://www.google.com.tr/search?source=hp&ei=v7YWXMKgH-WerwTjrpmGCA&g=bayat%C4%B1&btnK=Google%27da+Ara&og=bayat%C4%B1&gs_l=psyab.3..0l8j0i10j0.5252.14881..26629...1.0..0.158.902.0j6.....0....1..gws-wiz.....35i39j0i13j0i13li67j0i67j0i13.ow0OYPMuiUM

¹⁷ Azerbaycan bayatıları, “XXI - Yeni Neşirler evi”, Bakü, 2004, s 4.

¹⁸ Müdrik – akli ermiş, anlamış

Şekil № 6. Prof.Dr. İlgar Cemiloğlu İmamverdiyev (1956 -)

Dem¹⁹ üstüne gam gelir,
Gözlerime nem gelir.
Felek naçar²⁰ goyanda,
Dert gam üste gam gelir.

Azerbaycan edebi şiirleri içerisinde bayatıların anonim olanları ve yazarları bulunmaktadır. Genellikle halk bayatılarının söz yazarları bilinmemektedir. O yüzden de bu tür bayatlara halk bayatıları denir. Yazarı bilinen bayatlara halk bayatıları denmez. Birçok hallerde yazarı bilinen şairlerin bayatıları zamanla anonimleşerek halk bayatıları ile kaynayıp karışmıştır.

S. Şahin isimli araştırmacı bayatıların çoğunun başında öbekler olduğunu belirterek şöyle yazar: *“Kars’ta cinaslı ve cinassız mânilerin çoğunun başında A bala, A canım, Der bala, Âşık der, Aşığah, Ezizim, Azizim, Ezzinem... gibi öbekler bulunur. Bu mâniler, hitap ettiği topluma ve hitap edene göre değişir. Âşık öbeği ile başlayanların âşıklarca söylendiği belli olmaktadır.”*²¹

¹⁹ Dem - Neşe, gönül hoşluğu, keyf:

²⁰ Naçar - çaresi, çözümü olmayan, çaresiz olan.

²¹ Bkz: <http://www.karsturkuleri.com/icerik/16/kars-manileri-salih-sahin.aspx>

Bizim araştırmamızda tespit ettiğimiz bazı bayatların başında gelen öbekler şunlardır: “Men aşıkam”, “Men aşık”, “Eziziyem”, “Ezziyem”, “Ezzim”, “Azizi”, “Aşık”, “Aşık”, “Aşigem”, “Elemi”, “Dedim”, “Haray”²² vs

2. Azerbaycan Âşık Müzik İcracılığı Sanatında Bayatılar

Azerbaycan halk müziğinde farklı melodiler içeren âşık müziği ve hanendelerin²³ repertuarında zengin melodili çeşitli ruh halleri içeren halk türküleri karşımıza çıkar.

Her iki sanatın temsilcileri tarafından icra edilen farklı müziklerin metinlerine göz attığımızda belli olur ki, bir kısım müziklerimiz esasen 11 heceli koşma, 8 heceli geraylı ve 7 heceli şiir kalıbında yazılmış metinlere dayanarak, bu tür şiirsel biçimli sözlere uygun icra olunuş, bugün de büyük şevkle, coşkuyla ses sanatçıları tarafından söylenerek halkımızın ruhunu okşamış, manevi alemini güzel taze ve hoş ahenkli müziklerle zenginleştirmiş, gönüllerine ferahlık, sevinc, neşe duyguları getirmişdir.

Belirtmemiz gerekir ki Azerbaycan’da bayatı icracılığı ile ilgili halkımız arasında şöyle bir tabirler çok yaygındır. Örneğin, “Âşık bir bayatı çal oku²⁴”, “Âşık bir bayatı de”. Bu deyimlere aşığın mecliste çalıp söylediği anlarda, genellikle seyirciler tarafından sipariş verildiği zaman dikkatimizi çeker. Saz olmadığı küçük bir ortamda ise bir şahıs diğer şahısa ricada bulunarak “Bir bayatı de”, “Bir bayatı söyle” ve

²² Azerbaycan bayatıları, “XXI - Yeni Neşirler evi”, Bakü, 2004, 304 s.

²³ Hanende – Azerbaycan’da uzun havalarla yanısıra halk türkülerini söyleyen ses snatçısına hanende denir.

²⁴ Oku - şöyle

“Bir bayatı çek” - tabiri kullanılır. Azerbaycan muğam sanatında ise tar icracısı olan tarzene: “Bir Çoban bayatı çal”, hanendeye ise “Çoban bayatı oku” derler.

1. cilt “Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügeti” kitabının 249. sayfasında bayatı ve “Bayatı çekmek” tabiri ile ilgili şöyle yazılır:

a. "Bayatı is. - Azerbaycan halk müziğinde kasvetli bir hava adı.

b. Bayatı çekmek (söylemek)" - ²⁵ Bayatı çekmek (demek). Külli Karabağ'ın abi - heyati; Nermü nazik bayatıdır, bayatı M.V. Vidadi"²⁶

Azerbaycan halk musikisinde bayatının özel bir yeri, rolü ve önemi vardır. Bu açıdan Azerbaycan'ın halk müziğini bayatı olmadan hayal etmek imkansızdır. Çünkü bayatılar Azerbaycan halk müziğimizin süsü, nakışı olarak kabul edilir. Bu nedenle de âşıklarımızın müzik repertuarında yer alan bayatı metnine bazı makamda "cığa"²⁷, "gül", bazı şiir biçimine göre de "cinas" demişler.

Âşıklarımızın çalıp söyledikleri klasik saz havalarımızdan olan "Cığalı tecnis" de cığa sözü bu müziğin bayatı ile birlikte icra olunduğunu belirtiyor. Bu saz havası bayatı ile söylenmezse sadece "Tecnis" denir. İşte âşıklarımız saz-söz sanatımızın bu kanunlarına her zaman uymuşlardır.

"Güllü kafiye" adlı saz havamızda gül kelimesi de işte bu müziğin bayatı ile okunduğunu ifade eder. Şayet bu müzikte bayatı okunmazsa demek havanın adı sadece "Kafiye" dir. "Kafiye" ve "Güllü kafiye" bu

²⁵ Bkz: <http://kitabxana.net/files/books/file/1256622699.pdf>

²⁶ Bkz: “Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügeti” 1. cilt , “Şark Garb” yayınevi, Bakü – 2006, S. 249.

²⁷ Cığa – süs. Kuşların ve kümes hayvanlarının kuyruk ve başlarındaki en uzun, en gösterişli tüy.

iki klasik havası ustad âşıklarımızın repertuarında yer almakta, bu gün de mucizevi icra edilmektedir.

Bu arada, belirtmemiz gerekir ki Azerbaycan'ın ünlü ozanı ustat Dede Şemşir Gocayev (Bkz: Şekil № 7), "Güllü Kafiye" havasının en mükemmel icracısı olmuş, Âşık Oruç Ahmedov (Bkz: Şekil № 8), ise sazda profesyonel çalmakla halkımızın beğenisini kazanmıştır.

Şekil № 7. Dede Şemşir Gocayev (1893 – 1980)

Şekil № 8. Âşık Oruç Ahmedov (1920 – 1976)

1. Bayatının halk müzik mirasımızdaki yerine dikkat ettiğimizde anlaşılır ki, bir grup saz havaları var ki, bayatı ismini kendisinde yaşatmaktadır. Azerbaycan ve İran âşıklarının müzik repertuarında "El bayatı", "Çoban bayatı", "Göç bayatı", "Dağlar bayatı", "Garağan bayatısı", "Bayatı şikeste", "Katar bayatı", "Atüstü bayatı", "Gödek

Misilli bayatı” vb. yer almaktadır. Tabii ki, muğama²⁸ benzer bu müzikleri usta sanatçılarımız âşıklık geleneğine sadık kalarak daha çok şu bayatıları icra etmişlerdir:

Ezizim, dağda ne var?
Yol gider dağda ne var?
Mecnun hayalli gönlüm,
Leyla’sız dağda ne var?

Men ²⁹ aşık sene dağlar,
Yol gider sene dağlar.
Tutaydım yâr elinden,
Çıkaydım sene dağlar.

Azerbaycan âşık sanatının 17. yüzyılda yaşamış Sarı Âşık (Bkz: Şekil № 9), Bayatı şiir şeklinde en güzel, mükemmel

Şekil № 9. Gülebirtli Âşık Sarı’nın mezarı ve türbesi önündeki büstü.

şiirsel inciler yazan şair olarak edebiyat tarihimizde şerefli yerini korumaktadır. Mezarı ve büstü Laçın ilçesinin Gülebrit köyünde yer alan ustadın halk arasında popüler olan iki bayatısına bir göz atalım:

²⁸ Muğam – uzun hava

²⁹ Men – ben, benim - benim

Men aşığam ha sarı,
Sınık³⁰ gönlüm ha sar'ı³¹.
Âşık dertten ev dikmiş,³²
Gamdan çekmiş hasarı.³³

Âşık, bin aye değer,
Halın³⁴ bin aye değer.
Yıl var bir güne değmez,
Gün var bin aye değer.³⁵

2.a. Bir grup saz havaları da var ki sadece aşığın icrası zamanı metin içinde kendini tezahür ettirmiş olsada, fakat bayatı kelimesi ezginin isminde geçmemektedir. Örneğin, ustat Âşık Hüseyin Saracılı (Bkz: Şekil № 10), "Yanık Keremi"ni çalıp söylediği zaman Kerem'in

Şekil № 10. Âşık Hüseyin Saracılı (1916 -1987)

şiiirinin her bir kıtasından sonra metnin ruhuna uygun, kendinin seçip beğendiği bir hazin bayatı ekleyip icra etmekle müziğin gamına yeterince duygusallık getirmişlerdir. Söz konusu icradan olan şiiire ve bayatı örneklerine bir göz atalım: ³⁶

³⁰ Sınık - kırık

³¹ Sarı – sarmak, bağlamak

³² dikmiş – inşa, yapmak

³³ Hasar – hisar, duvar, çit

³⁴ Hal - ben

³⁵ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=L-22eFX1tvY> bkz: 3:30 – 3:55

³⁶ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=2ISiIZT1Hqo>

Yıgılın kızlar yığılın, bu gün müşkül halimdir,
Yandı Kerem meni saldı bu derde.
Eğdi kametimi, kırdı belimi.
Yandı Kerem meni saldı bu derde.

*Men âşık oydun meni,
Nar gibi soydun meni.
Ne kölgende sakladın,
Ne (de) güne koydun meni.*

Mahlenizde ³⁷ başı küllü bir menem,
Bağcanızda bülbülü ölmüş gül menem.
Yüzüm tutub daha gele bilmerem,
Yandı Kerem meni saldı bu derde.

*Men âşık düğə damı,
Tikilipdir düğə damı.
Ne nöker oldum hak aldım,³⁸
Ne de oldum ev adamı.*

Bizden bu yana bir şehir var Başaçık,
Aslı ağlar yaka giryan ³⁹, baş açık.
Kerem gibi devran sürün başa çık,
Yandı Kerem meni saldı bu derde.

*Men âşık gülembarı,
Şeh⁴⁰ düşmüş gülem barı.
Ne gülen(di), (ne) güldüren,
Ne (de) koymaz gülem barı.*

2. b. Çıldırılı Âşık Sabri Şimşekoğlu (Bkz: Şekil № 11), ise
“Yanık Kerem” havasını bir zamanlar şu hoyrat ile söylemiştir:

³⁷ Mahle - mahalle

³⁸ Hak aldım – kazandım.

³⁹ Giryan – göz yaşı dökən, ağlayan

⁴⁰ Şeh – küçük su damlaları

Şekil № 11. Âşık Sabri Şimşekoğlu (1948 - 1990)

Gazan ⁴¹ ağlar,
Od ⁴² yanar, gazan ağlar,
Gürbet yerde ölenin,
Kabrini kazan ağlar.

3. Azerbaycan âşıklık sanatının kurallarına göre, şayet sazın ilk grup açık teller, yani "zil"⁴³ teller" 1. oktavın "Do" (C) sesine akor yapıldığı zaman, bu oktavın "Re" (D) ve "Fa"(F) sesleri arasında "Sêgah"a benzer muğamvari⁴⁴ okunuşlu havanın adına âşıklarımız "El bayatı"sı demişlerdir.

Şunu da açıklamamız gerekir ki bu akortda söylenen ve 1. oktavın "La bemol" (Ab) sesine temellenen ve bu civarda seslenen müziğe ustalarımız "Çoban bayatı" adı vermişler. Sazın sapında bağlanmış ve "La bemol" (Ab) sesini veren peredye de "Bayatı perde" demişler. Hatta Azerbaycan âşıkları saza özgün 7 esas akorttan birini "Çoban Bayatı kökü"⁴⁵ olarak adlandırmıştır. Bu kök prensibinde 1. grup "tiz teller" birinci oktavın Do (C), 3. grup "bam teller" ise Küçük oktavın "Si bemol" (Bb) sesine, 2. grup orta teller Küçük oktavın "La

⁴¹ Gazan - tencere

⁴² Od - ateş

⁴³ Zil – tiz

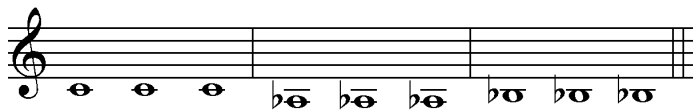
⁴⁴ Muğamvari – uzun hava oku tarzında

⁴⁵ Kök - akor

bemol” (Ab) sesine akordu yapılır. “Çoban Bayatı kökü”nün nota sisteminde olan yazılışına bir göz atalım: (Bkz: Numune № 1)

Numune № 1

I grup			II grup			III grup		
Zil teller			Dem teller			Bam teller		
1	2	3	1	2	3	1	2	3
tel	tel	tel	tel	tel	tel	tel	tel	tel

Belirtmeliyiz ki 1. oktavın "Si bemol" (Bb) sesi üzerinde okunan aynı esere ise ustaz ozanlarımız "Göç bayatı" ismi vermişlerdir.

Bu arada, şunu da vurgulamamız gerekir ki Azerbaycan’da "Çoban bayatı"nı Gedebeş yöresinin âşıkları daha fazla söylemeleri ile dikkat çekiyorlar. Özellikle, Gedebeş’in âşıklardan oluşan müzik ekibine uzun yıllar başkanlık yapmış merhum ustaz sanatkar İsfendiyar Rüstemov’un (Bkz: Şekil № 12), ve Âşık Seyyad Penahov’un (Bkz: Şekil № 13), aynı zamanda Tovuz âşık ekolünün ünlü ozanı Âşık Ekber Caferov’un (Bkz: Şekil № 14), "Çoban bayatı" nı muhteşem çalıp okumaları ile halkımızın hafızasında yer almıştır.

Şekil № 12. Âşık
İsfendiyar Rüstemov
(1937-1018)

Şekil № 13. Âşık Seyyad
Penahov
(1945 – 2019)

Şekil № 14. Âşık Ekber
Caferov
(1933 – 1990)

Geniş ses olanakları gerektiren bu muğamvari⁴⁶ okunuşlu klasik saz havası, Dede Şemşir'in en çok sevdiği ve olağanüstü sesiyle profesyonel söylediği havalar sırasında yer alır.

“Çoban bayatı” konusunda müzikolog Efrasiyab Bedelbeyli (Bkz: Şekil № 4), “Musiki lüğeti⁴⁷” kitabında şöyle yazıyor: *“Çoban bayatı” (sı) - Hayvancılık alanında çalışan uzman çobanların tütekte⁴⁸ çaldıkları bayatı. Melodik bağlamda bir tür çağrı ve soru-cevap sedaları duyulur. Çobanlar genellikle sığır veya koyun sürülerini otlağa götürmek ve meradan yatağa dönmek için kullanılır*”⁴⁹

Azerbaycan'ın Şirvan yöresine ait “Bayatı Şikeste”⁵⁰ isimli klasik âşık havası vardır ki 2/4 üsulünde orta tempolu olup 8 hicali girayli şiir türüyle okusada bu müziğin bir bölümünde saz ustası isteyine bağlı bazen bir veya iki bayatıyı uzun hava gibi söyledikten sonra tekrar önceki oynak tempoya döner ve 8 hicali şiirin son kıtasını söylemekle melodiyi sonlandırır. Âşık Vugar Mahmutoğlu (Bkz: Şekil № 15), Kurbanî'nin 3 kıtalık “Dilber” redifli giraylı şiirinden sonra şu bayatını söylemiştir:

Şekil № 15. Âşık Vugar Mahmutoğlu (1970 – 2018)

⁴⁶ Muğamvarı – uzun havaya benzer söyleme.

⁴⁷ Lüğeti - sözlüğü

⁴⁸ Tütek – Azerbaycan'da genellikle çobanların icra ettiği üflemeli halk çalgı aleti

⁴⁹ Bedelbeyli E., “Musigi lüğeti”, “Elm” neşriyatı, Bakü, 1969, S. 79.

⁵⁰ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=qMFnogQ6vIw>

Durum dolanım başına,
Âşığından küsen dilber.
Yüzüm koyum yüzün üste,
Ne men dinim⁵¹, ne sen dilber.

Yitirmişem maralımı,
Bir sinesi⁵² yaralımı.
Gündüz sabr-ı kararımı,
Gece uykum kesen dilber.

*Men âşık yastı dağlar,
Dumanı bastı dağlar.
Üç ay toylu büsatlı,
Dokuz ay yasdı dağlar.*

Kurbani özünden beydi,
Yâr hasreti kaddim eğdi.
Ne dedim hatrına değdi?
Bu men dilber, bu sen dilber.

3. Azerbaycan Muğam İcracılığı Sanatında Bayatılar

Belirtmemiz gerekir ki âşık müzik repertuarında olduğu gibi "Çoban bayatı" muğam icracılığı sanatında da kendi yerini bulmuştur. Bu muğamın ilk enstrümantal icracısı Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı, ünlü tarzen⁵³ Kurban Pirimov (Bkz: Şekil № 16), olmuştur.

Şekil № 16. Tarzen Kurban Pirimov (1880 - 1965)

⁵¹ Dinim - konuşum

⁵² Sine - göğüs

⁵³ Tarzen – Azerbaycan'da tar icracısına tarzen denir.

Çocukluk yıllarında büyük dedesi âşık Valeh'in (1776 -1834) çıraklarından dinlediği bu müziği yıllar geçtikten sonra 1901 yılında tarda ilk kez seslendirmiş, ismini Azerbaycan müzik icracılığı sanatı tarihine yazdırmıştır. Bu muğam halen, ustat tarzenlerimizin ve hanendelerimizin⁵⁴ repertuarını süslemektedir. Belirtmeliyiz ki Kurban Pirimov'dan (Bkz: Şekil № 16), sonra “Çoban bayatı” muğamını Azerbaycan'ın virtuoaz tar sanatçısı Hacı Memmedov⁵⁵, (Bkz: Şekil № 17), Server İbrahimov (Bkz: Şekil № 18), Vamik Memmedaliyev (Bkz: Şekil № 19), yeni bir tarzda, farklı bir yorumda icra ederek Azerbaycan radyosunun "Kızıl⁵⁶ Fonu" na kayıt yaptırmıştır.

Şekil № 17. Hacı
Memmedov
(1920 – 1981)

Şekil № 18. Server
İbrahimov
(1930 – 2002)

Şekil № 19. Vamik
Memmedaliyev
(1946 -)

Geçen yüzyılın başında ünlü hanende Keçeçioğlu Muhammet⁵⁷ (Bkz: Şekil № 20), son yıllarda Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Alim Kasimov (Bkz: Şekil № 21), ve bayan ses sanatçısı Sevinç Sarıyeva (Bkz: Şekil № 22), bu muğamı daha çok seslendirerek farklı konser etkinliklerinde başarıyla icra etmektedirler.

⁵⁴ Hanende – Azerbaycan'da halk türkülerini söyleyen ses sanatçısı.

⁵⁵ Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=_SaXHcJ6Sn0

⁵⁶ Kızıl- altun

⁵⁷ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=r67LyMT7sS8>

Şekil № 20. Keçeçioğlu
Muhammet
(1864 – 1940)

Şekil № 21. Alim
Kasimov
(1957 -)

Şekil № 22. Sevinc
Səriyeva
(? - ?)

Azerbaycan muğam icracılığı sanatına baktığımızda bayatı isminde birçok muğamlara ve mugam şubelerine de rastlanmaktadır. Örneğin, "Bayatı - Kürd"⁵⁸, "Bayatı - Acem"⁵⁹, "Bayatı - Şiraz"⁶⁰, "Bayatı - Türk"⁶¹, "Bayatı - Kaçar"⁶², "Bayatı - Ereban"⁶³, "Bayatı - İsfahan"⁶⁴, "Bayatı - Race"⁶⁵ vs.

1. Bilim adamı Seyfettin Altaylı (Bkz: Şekil № 3), Milli Eğitim Basımevi tarafından 1994 yılında İstanbul'da yayınlanan 1. cilt "Azerbaycan - Türkcesi Sözlüğü" kitabının 105 sayfasında bayatı isimli mugam ve mugam şubeleri ile ilgili şöyle yazar:

a. *"Bayatı İs. - Azerbaycan halk musikisinde hüzünlü bir makamın adı. Bayatı - Gacar, Bayatı - Ecem, Bayatı – İsfahan, Bayatı - Kürd, Bayatı - Şiraz vs. Azerbaycan musikisinde muğam adları.*

⁵⁸ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁵⁹ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁶⁰ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁶¹ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁶² Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁶³ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁶⁴ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

⁶⁵ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 29.

b. *Azərbaycan Halk Edebiyatında nazım şəkillərindən birisi. Çoğunlukla 1.2. və 4. mısralar aynı kafiyədə 3. mısralar ise serbest olur, mâni*”⁶⁶.

2. Bayatı isimleri ve müzikleri ile ilgili ünlü bestekâr - müzikolog Efrasiyab Bedelbeyli (Bkz: Şəkil № 4) ilginç fikirləri ilə diqqətini çəkir. Yazar "Müzik Sözlüğü" kitabının 64. sayfasında **“Sallama bayatı”** ilgili kısaca şöyle der:

a. *"Sallama bayatı - ayrı ayrı sesləri uzatılarak okunan bayatı"*⁶⁷

b. **"Nevruz bayatı"** hakkında E. Bedelbeyli (Bkz: Şəkil № 4) "Müzik Sözlüğü" kitabının 56. sayfasında şöyle yazar: *"Nevruz bayatı - Ortadoğu halkları klasik müziğinde olan 12 muğam ve altı avazattan ek yer alan 24 şubeden biri."*⁶⁸

c. **"Katar bayatı"** hakkında ünlü besteci, müzik bilim adamı E. Bedelbeyli (Bkz: Şəkil № 4) "Müzik Sözlüğü" kitabının 33. sayfasında kısaca şöyle bilgi verir: *"Katar bayatı - Katar muğamının çoban bayatısı intonasiyaları seslendirilen türü"*⁶⁹

ç. **"Beher** ⁷⁰ **bayatı"** hakkında E. Bedelbeyli (Bkz: Şəkil № 4) "Müzik Sözlüğü" kitabının 30. sayfasında da şöyle yazar: *"Beher bayatı - âşık müzik - şiir sanatı biçimlerinden biri. Beher bayatının içeriği, hasadın sona ermesi ile sona ermesi ile yapılan şenlikleri tavsif*⁷¹ *etmektedir"*⁷²

⁶⁶ Altaylı S. "Azərbaycan –Türkcesi Sözlüğü" 1. cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994, 105 s.

⁶⁷ Bedelbeyli E. , "Musigi lüğeti", "Elm" nəşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 64.

⁶⁸ Bedelbeyli E., "Musigi lüğeti", "Elm" nəşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 56.

⁶⁹ Bedelbeyli E., "Musigi lüğeti", "Elm" nəşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 33.

⁷⁰ Beher – ürün

⁷¹ Tavsif - niteliklerini söyleme, nitelendirme, niteleme.

4. Türk Halk Musikisinde Bayatılar

Azerbaycan müzik kültüründe olduğu gibi Bayatı ismi Türk musikisinde de geçmektedir: “*Bayatı - Türk musikisinde bir ana makam.*”⁷³ Bu konu ile ilgili bir diğer kaynakta şöyle yazar: “*Beyâtî Makamı*” *Târihte Bayat Oğuz boyunun isminden alınmış olan bu makam için Bayâtî makamı demek daha doğru olur. Her bakımdan Uşşak makamına benzeyen Bayâtî makamı, Uşşak makamından bâzı geçki ve özellikleri dolayısıyla ayrılarak kişiliğini belli eder. Uşşak makamına ola bu yakınlığı dolayısıyla Uşşak makamının bir başka şekli gibi kabûl edilip basit makamlar içerisinde ayrıca sıra numarası verilmemiştir.*”⁷⁴

Bayatı ile ilgili araştırmacı bilim insanı Ahmet Say’ın (Bkz: Şekil № 23) yayınlattığı “Müzik Ansiklopedisi” adlı 1. cilt kitabının 167.

Şekil № 23. Ahmet Say (1935-)

sayfasında dikkati çeken bazı bilgiler elde ediyoruz: “*Bayatı - Türk sanat müziği basit makamlar grubuna dahil Uşşak makamı dizisinin inci-çıkıcı olarak seyreden şekline verilen ad*”⁷⁵.

⁷² Bedelbeyli E., “Musigi lüğeti”, “Elm” neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 30.

⁷³ Tanrıkorur C. , İslam Ansiklopedisi yıl: 1992, cilt: 5, sayfa : 220

⁷⁴ Bkz: İsmayıl Hakkı Özkan. “Türk Mûsikîsi Nazariyyatı ve Usûlleri” Kudüm Velveleleri, 6. baskı, Ötüken Neşriyatı, İstanbul, 2000, S. 126.

⁷⁵ Ahmet S., “Müzik Asiklopedisi”, 1. cilt. Ankara, 1985, s. 167

Belirtmemiz gerekir ki “Müzik Ansiklopedi”nsinin aynı sahifesinde **“Bayatı Araban”, “Bayatı - Buselik”, “Bayatı – Hisar”** makamlarının isimleri de geçmektedir.

Ahmet Say’ın (Bkz: Şekil № 23) “Müzik Ansiklopedisi” adlı 2. cilt kitabının 421. sayfasında Bayatı ile ilgili diğer bir bilgi de elde ediyoruz: *“**Dağı bayatı**” Türk Sanat müziğinde evvelce kullanılmış bir makam. Zamanımıza gelmiş örneği yoktur*”.⁷⁶

Azerbaycan halk türkülerinde olduğu gibi, çok sayıda Anadolu Türkülerinde de yedi heceli bayatı şiirleri sanatçılar tarafından zamanla söylenmiş bugün de söylenmektedir. 2004 - 2006 yıllarında Ankara’da yayınlanmış, 3. baskı “Türk Halk Müziği’nden seçmeler – I” ve 2. baskı “Türk Halk Müziği’nden seçmeler – III” adlı kitaplarda yer alan Anadolu’nun farklı yörelerine özgü Türkülerini incelediğimiz zaman bu halk müzik muccevherlerinde 115-den fazla bayatı şiir türlerine rastlanır. Bir zamanlar Muzaffer Sarısözen’in, Nida Tüfekci’nin, Yücel Paşmakçı’nın, Emin Aldemir’in, Mustafa Günaydı’nın, Neriman Tüfekçi’nin, Adnan Ataman’ın, Mustafa Hoşsu’nun, Ahmet Yamacı’nın, Talip Özkan’ın, Nurettin Çamlıdağ’ın, Altan Demirel’in, Hamdi Özbay’ın, Tuncer İnan’ın, Şakir Öner Günhan’ın, Mehmet Özbek’in, Erdem Çalışkanel’in, Mustafa Hisarlı’nın, Nurten İnnap’ın, Erkan Sürmen’in, Ömer Şan’ın, Salih Turhan’ın, Söner Özbilen’in, Ümit Bekizağa’nın, Işık Başel’in, İbrahim Karataş’ın, Mustafa Geceyatmaz’ın, Sümer Ezgü’nün halk arasından derleyip notaya aktardıkları her iki kitabda yer alan

⁷⁶ Ahmet S., “Müzik Asiklopedisi”, 2. cilt. Ankara, 1985, s. 421.

ve bizim tesbit ettiğimiz bayatı ile söylenen türkülerin isimleri İlaveler № 1 bölümünde şöyledir: (Bkz: S. 163 - 174)

5. Azerbaycan Halk Musikisinde Bayatılar

Bayatıları halk müziğimizin en önemli unsürlerinden, kısımlarından birisi olarak adlandırabiliriz. Azerbaycan halk müziğinde çok sayıda bayatı şiir türüne söylenen örnekler bulunmaktadır. Birçok halk türkülerimize, bazı “zarb - i muğam”lara özellikle “Kesme Şikeste”ye⁷⁷, “Karabağ Şikeste”ye dikkat ettiğimizde sadece bayatıdan oluşan sözlere geniş yer verildiği bu icra sırasında müziğin metinlerden anlaşılır. Bestekar E. Bedelbeyli “Zarblı muğam” konusunda şöyle yazar:

“Zerbli muğam - enstrümantal eşliği net ve sabit boyutlu müzikten, şan kısmı ise ritim acıdan serbest doğaçlama sırasında karmaşık ve değişken veznli (ritmik figürlü) muğamdan oluşan Azerbaycan orijinal halk müzik biçimi. Örneğin, “Heyratı”, “Şikeste”, “Mensuriyye”, “Keremi”, “Maani”, Ovşarı”, “Arazbarı” vs⁷⁸

a. Şikestelerde söylenen bayatılar:

1 a. Azerbaycan’ın Devlet Sanatçısı Han Şuşinski’nin (Bkz: Şekil № 24) icrasında “Karabağ şikeste”ni⁷⁹ dinlediğimiz zaman şu bayatını söylediğine tanık oluruz:

⁷⁷ Şikeste - gücenik, gücenmiş, kırgın, üzgün, kederli.

⁷⁸ Bedelbeyli E., “Musigi lüeti”, “Elm” neşriyatı (yayınevi), Bakü, 1969, S. 40.

⁷⁹ Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=Ke_X0k8xFZ0&start_radio=1&list=RDKe_X0k8xFZ0

Şekil № 24. Han Şuşinski (1901-1979)

Ezizim kimi gözler,
Tar çalan simi⁸⁰ gözler.⁸¹
Kaşın gibi kaş olmaz,⁸²
Gözlerin gibi gözler.

Men âşıkam oyan gül,
Oyan bülbül, oyan gül.
Bakım humar gözüne,
Sen yukudan⁸³ oyan, gül.

1 b. “Karabağ şikestesı”⁸⁴ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin diğer sözleri şöyledir:

Men âşık sona gelmez,
Göl durar, cana gelmez.
Uçar turnalar gider,
Nazlı yâr yine gelmez.

Ezizim gider kalmaz,
Akar su gider kalmaz.
Vefalıya can kurban,
Vefasız gider, kalmaz.

⁸⁰ Sim - tel

⁸¹ Gözler – dikkatli, ihtiyatlı olur.

⁸² Olmaz - olamaz

⁸³ Yuku - uyku

⁸⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 296.

Ezizinem oyan gül,
Oku bülbül, oyan gül.
Öpüm humar gözünden,
Ne yatmısan⁸⁵, oyan gül?

2. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Şövkət Alekberova'nın
(Bkz: Şekil № 25) icrasında dinlediğimiz “Kesme şikeste”de⁸⁶

Şekil № 25. Şevket Alekberova (1922 - 1993)

söylediği bayatının sözleri şöyledir:

Ezizinem uludur,
Akar çaylar⁸⁷ suludur.
Dertliler derdim bilse,
Öz derdini unudur.

Gedirdim güzelimnen,
Bakırdım nezerinden.
Yârim özgeye⁸⁸ verdim,
Özümün öz elimden.

Ezizim neynim sene,
Düşübdür meylim sene.
Men dönsem, gönül dönmez,
Sen dönsen neylim sene?

⁸⁵ Yatmısan - uyumusan

⁸⁶ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=20kGVs3gmAc>

⁸⁷ Çay - nehir

⁸⁸ Özge - yabancı

b. Azerbaycan halk tasniflerinde söylenen bayatılar:

Azerbaycan halk türkülerinde olduğu gibi birçok Azerbaycan halk tasniflerinde de bayatı numunelerine hanendelerin icrasında rast geliriz. Tasnif konusunda müzikolog Efrasiyab Bedelbeyli (Bkz: Şekil № 4) şöyle yazar:

“Tasnif – ar. – destgah şubeleri arasında (öncekine son vermek, sonlandırmak, bir sonrakına geçmek için) söylenen türküye banzer (kıta biçimli) net ve stabil ölçülü ezgi”⁸⁹

Azerbaycan halk tasniflerine birkaç örnek gösterebiliriz ki orada bayatılara rast geliriz:

1. Azerbaycan’ın Devlet Sanatçısı Hacıbaba Hüseynov’un (Bkz: Şekil № 26) “Mayey-i Zabul Tasnifi”nde ⁹⁰ söylediği metn de bayatıya temellenir:

Şekil № 26. Hacıbaba Hüseynov (1919-1993)

Ahu⁹¹ gözlünü gördüm,
Ahuler arasında.
Durmuş o meleksima,
Mehruler⁹² arasında.

⁸⁹ Bedelbeyli E., “Musigi lügeti”, “Elm” neşriyatı, Bakü, 1969, S. 71.

⁹⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 579.

⁹¹ Ahu - ceylan

⁹² Mehru (farsca) - Ay yüzlü, güzel yüzlü

2. “Katar Tesnifi”nde⁹³ Hacıbaba Hüseynov’un (Bkz: Şekil № 26) söylediği bayatının metni şöyledir:

Bu dağın o yüzünde,
Ceylan otlar düzündə.
Men yârimi tanırım,
Goşa hal⁹⁴ var yüzündə.

Ezizim güle baktı,
Bülbüller güle baktı.
Yârim yüzüme baktı,
Öyle bildim Ay baktı.

3. Hanendelerin repertuarında olan “Mayey-i Çahargah Tesnifi”nde⁹⁵ şu bayatı söylenir. Belirtmememiz gerekir ki bu halk türküsünün en ünlü icracısı, Sovyetler Birliğinin ve Azerbaycan’ın Devlet Sanatçısı, Azerbaycan vokal sanatının kurucusu Murtaza (Bülbül) Meşhedi Rıza oğlu Memmedov (Bkz: Şekil № 27) olmuştur. ⁹⁶

Şekil № 27. Bülbül Memmedov (1897-1961)

⁹³ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 586.

⁹⁴ Goşa hal – cifte ben.

⁹⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 582.

⁹⁶ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 9 – 11.

Men âşık günde tara,
Saçını günde tara.
Teline söylemeli,
Çekmesin günde⁹⁷ dara.

Kağıt yazdım karasız,
Derde düştüm çarasız.⁹⁸
Gerek menib dilimden,
Yâre siz yalvarasız.

Men âşık elimdedir,
Kemerı belindedir.
Meni ağladır, gülür,
İnsaf öz elindedir.

Men âşık güle-güle,
Gül ektim⁹⁹ güle-güle.
Ay kız yıkma evimi,
Yüzüme güle-güle.

Men âşık biraz beri,
Genceden biraz beri.
Gönlümün goncasısın,
Dilimin de ezberi.

Men âşık özgesine,
Bakmaram özgesine.
Yanında bağrım çatlar,
Sen bakasan özgesine.

Men âşık belesine,
Dolan gel belesine.
Durub kurbanın olum,
Gözlerin gilesine.

⁹⁷ Günde – her gün

⁹⁸ Çarasız - çaresiz

⁹⁹ Ektim - diktim

Yağaram yağış gibi,
Biterem kamyş gibi.
Kıza oğlan yaraşır,¹⁰⁰
Hançere gümüş gibi.

4. Diğer bir “Mayey - i Çahargah Tesnifi”nde¹⁰¹ ise hanendeler şu bayatını söyler:

Mihek¹⁰² ektim leğende,¹⁰³
Mihek boynun eğende.
Nice kurban demişem,
Elim ele değende.

5. “Rast Tesnifi”nde¹⁰⁴ Azərbaycan’ın Devlet Sanatçısı Alim Kasımov’un (Bkz: Şekil № 21), “Men neynim?”¹⁰⁵ radifinde söylediği bayatının mşsraları şöyledir:

Ezizim o gün eyler,
Zülfünü düğün eyler.
Yâr-yârini görende,
Bayramın o gün eyler.

6. Azərbaycan’ın Devlet Sanatçısı Mensum İbrahimov’un (Bkz: Şekil № 28) “Segâh tesnifi”nde¹⁰⁶ söylediği bayatının sözleri şöyledir:

¹⁰⁰ Yaraşır – yakışır.

¹⁰¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 582.

¹⁰² Mihek - karanfil

¹⁰³ Leğen - çinde çamaşır ve benzeri şeyler yıkamakta, hamur yapmakta vb.
kullanılan, metal ya da plastikten yapılmış, derinliği az, geniş kap.

¹⁰⁴ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan’ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü - 2009, s. 66-67.

¹⁰⁵ Neynim? – ne yapayım?

¹⁰⁶ “Güzəl yârim gəlləm dilə”. Bkz: İmamverdiyev İ. «Azərbaycan’ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü- 2009, s. 145-147.

Şekil № 28. Mensum İbrahimov (1960 -)

Kara telin ince bele,
Güzel gerek sacın höre.¹⁰⁷
Bakma mene güle-güle,
Gözel yârim gellem dile.

Men severem nazlı yâri,
Yüzündeki kara hali.¹⁰⁸
Mızrap verin çalım tarı,
Ömrüm oldu benim yarı.

7. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Ağahan Abdullayev'in (Bkz: Şekil № 29) digər bir "Sêgah tesnifi"nde¹⁰⁹, "Dert özü dillendirir"¹¹⁰ redifi ile söylediği bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 29. Ağahan Abdullayev (1950 - 2016)

¹⁰⁷ Höre – öre, saç örmek anlamında

¹⁰⁸ Hal - ben

¹⁰⁹ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 4. cilt, "Şur" yayınevi, Bakü - 2009, s. 74 – 77.

¹¹⁰ Dillendirir – konuşturur.

Su gelir lillendirir,
Bağcanı güllendirir.
Dertlide teksir¹¹¹ olmaz,
Dert özü dillendirir.

Bu gelen yâr olaydı,
Elinde nar olaydı.
İkimiz bir gömlekte,
Yakası dar olaydı.

8. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Ağahan Abdullayev'in (Bkz: Şəkil № 29) digər bir "Bayat - ı Gacar tesnifi"¹¹², "Meni koydun sergerden"¹¹³ redifi ilə söylədiyi bayatının sözləri şöyledir:

Bir kuş gelip Terter'den,¹¹⁴
Ketan gömlek, ak gerdan.
Senden bana yâr olmaz,
Meni koydun sergerdan.

c. Azərbaycan halk türkülerinde bayatılar:

Azərbaycan folk türkələrini incelediyimiz zaman yüzden fazla müzik incilerimizin bayatı şiir türünə əsaslandığını təsbit edirik. Bayatı ilə söylənen Azərbaycan folk türkələrini 2 qrupa təsnif edə bilərik:

A. Bayatı ilə söylənen anonim folk türkələri.

B. Ses və saz sənətləri olan hanəndə və sazəndələrin - amətör bestecilərin bayatı şiir türündə bestələdikləri folk türkələri ruhuna yatkın əsərlər.

¹¹¹ Teksir – günah, suç

¹¹² İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Folk Mahnıları», 4. cilt, "Şur" nəşriyyatı, Bakı - 2009, s. 81 – 82.

¹¹³ Sergerdan – Başboş, Avare, aylak

¹¹⁴ Terter – Azərbaycan'da ilçə

A. Bayatı ile söylenen anonim halk türkülerinin bestekarları ve söz yazarları bilinmemektedir.

1. “Hasan gel”¹¹⁵ adlı Azerbaycan halk türküsünde ünlü ses sanatçısı, profesör Bülbül Memmedov (Bkz: Şekil № 27) şu bayatıları söylemiştir: ¹¹⁶

Reyhanı ekdim¹¹⁷ düze,
Göğərdi kalktı dize.
Eyvanda toy¹¹⁸ çalırlar,
Gelin gelir ¹¹⁹ evimize.

Men âşık o gün eyler,
O günler, o güneyler.
Yâr-yâre kovuşanda,
Bayramı o gün eyler.

Men âşık büz ilmeni,
Yakana düz ilmeni.
Vefalı yâr, yâr olsa,
Gözleyer yüz il meni.

2. “İnnabı”¹²⁰ isimli dans ezgisinin melodisi ile Bülbül Memmedov’un (Bkz: Şekil № 27) söylediği bayatların sözleri şöyledir:

Men âşık gözlerine,
Sürme çek gözlerine.
Özüm özüne kurban,
Gözlerim gözlerine.

¹¹⁵ https://www.youtube.com/watch?v=UO3LdOO8UA&index=13&list=PL4Vphex6fg7ziE6_mG3ucf7o3ySRz0op4

¹¹⁶ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 20 – 21.

¹¹⁷ Ekdim – diktim

¹¹⁸ Toy - düğün

¹¹⁹ Gelir - geyor

¹²⁰ https://www.youtube.com/watch?v=thAiRwodf2M&list=RDthAiRwodf2M&start_radio=1&t=165

Men âşık karabakara,
Gözün karaba kara.
Yârın izini itirmiş,¹²¹
Gezir karabakara.¹²²

Men âşık meyden alıp,
Elif-beyden alıp.
Küsdürdün yâri neynim?,¹²³
Gönlün neylen alım?

3. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Bülbül Memmedov'un (Bkz: Şekil № 27) "Noleydi"¹²⁴ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylediği bayatı metnin sözleri şöyledir:

Men âşık oyanınca,
Men yanı, o yanınca.¹²⁵
Kesim yastığın yanın,¹²⁶
Yalvarım¹²⁷ uyanınca.

Tebriz üstü Miyana,¹²⁸
Gül sünbüle dayana.
Oku bülbülüm oku,
Belki yârim uyana.

Meni oyak goyan sen,
Al kumaşa boyan sen.
Öpüm kara gözünden,
Bestir¹²⁹ yattın¹³⁰, uyan sen.

¹²¹ İtirmiş - kaybetmiş

¹²² Karabakara – peşini bırakmama

¹²³ Neynim? – ne yapayım?

¹²⁴ Babayev R., "Bin bir mahnı", 4. neşir, "Bin bir mahnı yayınevi", Bakü, 2007 s. 390.

¹²⁵ O yanınca - alışınca

¹²⁶ Kesim yastığın yanın – yastığının yanında bulunayım

¹²⁷ Yalvarmak - Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek, ricada bulunmak

¹²⁸ Tebriz, Miyana – İran'da şehirler

¹²⁹ Bestir - yeter

¹³⁰ Bestir yattın – yeter uyudun

4. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Şövkət Alekberova'nın (Bkz: Şəkil № 25) icrasında “Goy¹³¹ gülüm gəlsin ay nine”¹³² adlı Azərbaycan folk türküsünü dinlediğimizde bayatların sözləri şöyledir:

Bu gələn haralıdır?¹³³
Dağların maralıdır.
Eğil yüzündən öpüm,
Yüreğim yaralıdır.

Eziziyem ziresen,¹³⁴
Zeferansan,¹³⁵ ziresen.
O güne kurban demişəm,
Sen kapıdan giresen.

Karabağ'ın düzü var,
Düzlerinde kuzu var.
İki gönül bir olsa,
Kimin ona sözü var?

5. “Guba'nın¹³⁶ ağ elması”¹³⁷ isimli Azərbaycan folk türküsünü Devlet Sanatçısı Fatma Mehraliyeva'nın (Bkz: Şəkil № 30) icrasında bayatların sözləri şöyledir:

¹³¹ Goy - izninizle

¹³² İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 5.cilt, “Nafta-Press” yayınevi, Bakü- 2009, s. 37-38

¹³³ Haralıdır - nerelidir

¹³⁴ Zire – bir tür baharat

¹³⁵ Zeferan - safran

¹³⁶ Guba - Bakü'den 167 km kuzeyinde yer alan bölge. Guba Azərbaycan'da beyaz elmaları ilə ünlüdür.

¹³⁷ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 1.cilt, “Nurlan” yayınevi, Bakü- 2007, s. 19–20

Şekil № 30. Fatma Mehraliyeva (1926-2000)

Guba'nın¹³⁸ ağ¹³⁹ elması,
Yemeğe var elması.
Yârim gelene galıp,¹⁴⁰
Yaramın¹⁴¹ sağılması.¹⁴²

Guba'dan elma aldım,
Yârime yola saldım¹⁴³.
Ondan cevap gelmedi,
Heyva¹⁴⁴ gibi saraldım.¹⁴⁵

Guba'nın elması var,
Armudu, elması var.
Yine kızlar bezenip,¹⁴⁶
Eceb can alması var.

6. Dünyaca ünlü ses sanatçısı Reşid Behbudov'un (Bkz: Şekil № 31) söylediği “Bağında üzüm kaldı” mısrası ile başlanan şen ruhta

¹³⁸ Guba – Azərbaycan'ın kuzey bölgesinde şehir. “Guba'nın ağ elması” türküsü Anadolu sanatçıları tarafından “İğdır'ın al elması” gibi söylenir.

¹³⁹ Ağ – ak, beyaz

¹⁴⁰ Gelene galıp – gelene gibi bekler

¹⁴¹ Yara – zede, yarık, oyuk

¹⁴² Sağalma - iyileşme

¹⁴³ Yola saldım - gönderdim

¹⁴⁴ Heyva - ayva

¹⁴⁵ Saraldım - sarardım

¹⁴⁶ Bezenip – süslenip

olan “A Leyli”¹⁴⁷ isimli Azerbaycan halk türküsündeki bayatların sözleri şöyledir:

Şekil № 31. Reşid Behbudov (1915-1989)

Bağında üzüm kaldı,
Yimedim üzüm kaldı.
İki emi¹⁴⁸ kızının
Birinde gözüm kaldı.

Ayağında mesi¹⁴⁹ var,
Kızıldan¹⁵⁰ düğmesi var.
Goymur¹⁵¹ gidem yanına,
Bir zalim ninesi var.

Ezizim gülün yansın,
Pis¹⁵² adam gülün yansın.
Meni yârdan edenin,
Ağzında dili yansın.

Bu dereden kaz gider,
Kakkıltaşan¹⁵³ tez gider.
Tanrıya revamıdır
Dul kişiye¹⁵⁴ kız gide?

¹⁴⁷ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=LQIPgHEd9vw>

¹⁴⁸ Emi - emmi

¹⁴⁹ Mesi - doğal deriden yapılmış yemeni, ayakkabı.

¹⁵⁰ Kızıl - altın

¹⁵¹ Goymur - koymuyor

¹⁵² Pis - kötü

¹⁵³ Kakkıltaşan - kazların çıkardıkları karmaşık sesler

¹⁵⁴ Dul kişi - ailesinden boşanmış, hanımı olmayan şahıs.

Azizim taze karı,¹⁵⁵
Dağların taze karı.
Arvadı¹⁵⁶ çok deęingen¹⁵⁷ kiřinin¹⁵⁸,
Sakalı tez ağarı.¹⁵⁹

Azizinem bu dağa,
El göçübdür bu dağa.
Eleki men dözürem,¹⁶⁰
Rakip¹⁶¹ dözmez bu dağa.¹⁶²

7. Azerbaycan'ın ünlü ses sanatçısı Reşid Behbudov'un (Bkz: Şekil № 31) icrasında "Leblerin¹⁶³ gonçadır"¹⁶⁴ isimli halk türküsünde söylediği bayatların metni şöyledir:

Bu gün ayın üçüdü,
Girme bostan içidir.
Dodakların bal, şeker,
Dilin badem içidir.

Dam üstedir damımız,
Goşadır¹⁶⁵ eyvanımız.¹⁶⁶
Sen ordan çık, men burdan,
Kor olsun düşmanımız.

8. a. Reşid Behbudov'un (Bkz: Şekil № 31) icrasında "Laçın"¹⁶⁷ isimli Azerbaycan halk türküsünü dinlediğimiz zaman metnin

¹⁵⁵ Karı - kar anlamında

¹⁵⁶ Arvad - avrat

¹⁵⁷ Çok değingen – çok konuşan.

¹⁵⁸ Kişi - erkek, bey

¹⁵⁹ Sakalı tez ağarı – Sakalı çabuk beyazlar.

¹⁶⁰ Dözürem - teammül ederim

¹⁶¹ Rakip - Herhangi bir şey için size karşı mücadele eden.

¹⁶² Dağ - çile anlamında

¹⁶³ Leb - dudak

¹⁶⁴ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 3.cilt, "Adiloğlu" yayınevi, Bakü- 2008, s. 34 – 35.

¹⁶⁵ Goşa – cifte

¹⁶⁶ Eyvan - Teras, sundurma, ayvan. 2. Bir tarafı dışarıya açık olan oda, ayvan, balkon.

bayatılardan oluştuğu anlaşılır. Büyük ses sanatçısının bu müzikte seslendirdiği şiirsel örnekler şunlardır:

Bahçeleri sarı gül,
Yarı gonca, yarı gül.
Tez¹⁶⁸ açıldı, tez soldu,
Olmayaydı barı¹⁶⁹ gül.

Yeri¹⁷⁰-yeri nişan yâr,
Yeni aşka düşen yâr.
Elçileri kırılmış,¹⁷¹
Özü¹⁷² elçi düşen yâr.

Alma attım nar geldi,
Ketan gömlek dar geldi.
O yandan kölg e düştü,
Ele bildim¹⁷³ yâr geldi.

Su attım yâra değdi,
Elim duvara değdi.
Dilim benim kurusun,
Ne dedim yâra değdi?¹⁷⁴

Elemi oda¹⁷⁵ yansın?
Pervane oda yansın.
Men yandım yâr yüzünden,
Od tutsun o da yansın.

8 b. Genc hanende Firuz Sahavet (Bkz: Şekil № 32) ise
“Laçın”¹⁷⁶ türküsünde şu iki bayatını söylemiştir:

¹⁶⁷ Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=I1B0Xh473_I

¹⁶⁸ Tez - çabuk

¹⁶⁹ Barı - keşke

¹⁷⁰ Yeri - yürü

¹⁷¹ Kırılmış - ölmüş

¹⁷² Özü - kendisi

¹⁷³ Ele bildim - ele zannettim

¹⁷⁴ Yâra değdi? - yârimin hatrına değdi?

¹⁷⁵ Od - ateş, alev

Şekil № 32. Firiz Sahavet (1972 -)

Karanfilem desteyem,¹⁷⁷
Bülbülem kafesdeyem.
Gidin o yâre değin,
Hasretinden hasteyem.

Kızılgülü dermişem,
Üstünde and içmişem.
Güzellerin içinde,
Birce ¹⁷⁸ seni seçmişem.

9. “Ay kız sene mailem¹⁷⁹”¹⁸⁰ adlı Azerbaycan halk türküsünde bayatı şiir türünde söylenir. Ünlü ses sahibi Lütfiyar İmanov’un (Bkz: Şekil № 33) icrasında bu müziğin sözleri şöyledir.¹⁸¹

Şekil № 33. Lütfiyar İmanov (1928-2008)

¹⁷⁶ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=dIa-n4klsJM>

¹⁷⁷ Deste - demet

¹⁷⁸ Birce - tekce, bir tek

¹⁷⁹ Mail - eğilim

¹⁸⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 42.

¹⁸¹ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü - 2008, s. 43-44.

Ay kız sene mailem,¹⁸²
Boynunda hemailem.
Dost payı şirin olar,
Her ne versen gailem.¹⁸³

Arakçının¹⁸⁴ mendedir,
Sermişem çimendedir.
Dünya güzele dönse,
Menim gözüm sendedir.

Men âşık günde tara,
Zülfünü¹⁸⁵ günde tara.
Senden elim üzmerem,¹⁸⁶
Çekseler günde dara.¹⁸⁷

10. a. Devlet Sanatçısı Lütfiyar İmanov (Bkz: Şekil № 33) “Ay sallanıb giden yâr”¹⁸⁸ isimli Azerbaycan türküsünde şu bayatları söylemiştir:

Ay sallanıb giden yâr,
Ayak sakla¹⁸⁹ sözüm var.
Koy bir bakım doyunca,¹⁹⁰
Gözlerinde gözüm var.

Ay kız gitme amandır,
Sırrım sene ayandır.¹⁹¹
Gelişine can kurban,
Gedişin ne yamandır.¹⁹²

¹⁸² Mailem - âşıkım

¹⁸³ Gailem - razıyım.

¹⁸⁴ Arakçın-Eski dönemlerde Azerbaycan’da, halen Özbekistan’da yaygın olan gelinlerin ve kızlarının, hanımların kullandıkları geleneksel baş örtüsü

¹⁸⁵ Zülf – tel, zülûf

¹⁸⁶ Senden elim üzmerem - Senden vaz keçmem, Senden vaz keçemem

¹⁸⁷ Çekseler günde dara - her gün infaz etseler bile.

¹⁸⁸ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3. cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü - 2008, s. 56 - 57.

¹⁸⁹ Ayak sakla - gitme, dayan, dur.

¹⁹⁰ Doyunca - yeterince

¹⁹¹ Ayan - belli.

10. b. “Ay sallanıb giden yâr”¹⁹³ isimli halk türküsünde ise şu bayatı söylenir:

Bağa girdim ezelden,
Deste¹⁹⁴ tuttum hazelden,
Bilseydim vefan budur?¹⁹⁵
Dost olmazdım ezelden.

Kızılgülüm harındı,
Deli gönlüm gal indi.¹⁹⁶
Yârim elimden gitti,
Rahat olsun halk indi.

11 a. Devlet Sanatçısı Lütfiyar İmanov (Bkz: Şekil № 33)
“Güloğlan”¹⁹⁷ adlı türküde şu bayatları söylemiştir:

Dağları gezdim geldim,
Taşları düzdüm geldim.
Yâri bivefa¹⁹⁸ gördüm,
Elimi yüzdüm geldim.

Evleri köndelen¹⁹⁹ yâr,
Bize gül gönderen yâr.
Dilim yarpuza²⁰⁰ dönsün,
Menden yüz dönderen²⁰¹ yâr.

¹⁹² Yaman - kötü

¹⁹³ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 44.

¹⁹⁴ Deste - demet

¹⁹⁵ Budur - bumudur

¹⁹⁶ Indi - şimdi

¹⁹⁷ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 48 – 49.

¹⁹⁸ Bivefa - vefasız

¹⁹⁹ Köndelen - ters

²⁰⁰ Yarpuz – ballıbabagillerden, genellikle nemli yerlerde yetişen, nane türünden ve naneye benzeyen, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, güzel kokulu bir bitki.

²⁰¹ Yüz dönderen – yüz çeviren

11. b. “Güloğlan”²⁰² isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının metni ise şöyledir:

Kızılgülsen butasan,²⁰³
Meni salma oda²⁰⁴ sen.
Men o gülden değilim,
İleyesen,²⁰⁵ atasan.²⁰⁶

12. Azerbaycan’ın Devlet Sanatçısı Rubaba Muradova’nın icrasında (Bkz: Şekil № 34) “Menim Leyla’m”²⁰⁷ adlı halk türküsünü dinlediğimizde bayatların bazı kıtalarının sözleri şöyledir:

Şekil № 34. Rübabe Muradova (1930-1983)

Geceler, ay geceler.
Ay batar, ay geceler.
Seni gören gözlerim,
Ne yatar, ne dinceler.²⁰⁸

²⁰² Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 227.

²⁰³ Buta - (bute, puta) - gonca; bademe benzer nakış çeşitidir. Azerbaycan’da çok yaygın olan dekor

²⁰⁴ Oda - ateşe

²⁰⁵ İleyesen -koklayasan

²⁰⁶ Atmak – bırakmak, fırlatmak

²⁰⁷ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 5.cilt, “Nafta-Press” yayınevi, Bakü- 2009, s. 37-38

²⁰⁸ Dinceler – dinlener.

Seyyada²⁰⁹ bak seyyada,
Torun²¹⁰ gurup kayada.
Avına yâri düşüb,
Kimsesi yok oyada.

Dağ aşdı Leyla gitti,
Leyla'nın meyli gitti.
Nakan²¹¹ olan bir ömür,
Yârdan gileyli gitti.

Avcı berede ²¹² durdu,
Bere üste tor kurdu.
Leyla'dan ayrı düşüb,
Bu gönlüm Mecnun oldu.

13. Devlet Sanatçısı Rubabe Muradova'nın (Bkz: Şekil № 34)
“Teklik elinden” ²¹³ isimli Azerbaycan halk türküsündeki bir bayatının
söz şöyledir:

Hara gitti²¹⁴ demeden?
Saldı gam meni elden.
Gitsin dünyanın malın,
Gitmesin hemdem elden.

14. Devlet Sanatçısı Rübabe Muradova'nın (Bkz: Şekil № 34)
icrasında “Ela göz yârim” ²¹⁵ isimli Azerbaycan halk türküsünde
söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

²⁰⁹ Seyyad - avcı

²¹⁰ Tor - ağ

²¹¹ Nakam – talihsiz

²¹² Bere – Av beklenen yer, pusu kurulan yer.

²¹³ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 2.cilt, “Adiloğlu” yayınevi,
Bakü - 2008, s. 138-140

²¹⁴ Hara gitti – nere gitti

²¹⁵ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü-
2009, s. 56-58.

Senin ela gözlerin,
Gelmir yola gözlerin.
Her bakanda az kalır,²¹⁶
Canım ala gözlerin.

Arkalığın²¹⁷ büzme²¹⁸ yâr,
Elini menden yüzme yâr.
Kipriklerin ok gibi,
Sinem²¹⁹ üste düzme yâr.

15. “Ay kız”²²⁰ isimli Azərbaycan halk türküsünü Devlet Sanatçısı Ebülfet Aliyev’in (Bkz: Şekil № 35) icrasında dinlediğimizde bayatıların sözleri şöyledir:

Şekil № 35. Ebülfet Aliyev (1926-1990)

Derbent başı toz olur,
Üstü dolu kız olur.
Eğil desmalın²²¹ götür,
Men götürsem söz olur.²²²

²¹⁶ Az kalır - neredeyse

²¹⁷ Arkalık – üst giysisi

²¹⁸ Büzme - buruşturarak, sıkıştırarak ya da kıvrım yaparak bir şeyin alanını, oylumunu ya da boyutunu küçültmek.

²¹⁹ Sine - göğüs

²²⁰ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 1.cilt, “Nurlan” yayınevi, Bakü- 2007, s. 24-26

²²¹ Desmal - mendil

²²² Men götürsem söz olur – ben götürmüş olurumsa konu olur.

Menim yârim terlandır,
Humar gözlü ceyrandır.²²³
Ele süzür kaş - gözün,
Âlem ona hayrandır.

Ezizinem deste²²⁴ gül,
Yâr elinde deste gül.
Men yârime söz attım,
Yârim mene deste gül.

16. “Kara kız”²²⁵ isimli Azerbaycan halk türküsünü Devlet Sanatçısı Ebülfet Aliyev’in (Bkz: Şekil № 35) icrasında dinlediğimizde bayatıların ve nakaratların sözleri şöyledir:

Yâr zülfünü²²⁶ dök yüze,
Kurbanam humar²²⁷ göze.
Dünen²²⁸ dedin gelmedin,
Bu gün barı gel bize.²²⁹

Nakarat

*Tellerini yan tara kız,
Eyle derdime çara kız.
Ay kaşı-gözü kara kız,
Gel eyle derde çara kız.*

Bülbüller süzer bağı,
Yâr gelir gezer bağı.
Dodağın gül goncası,
Açılrsa bezer²³⁰ bağı.

²²³ Ceyran - ceylan

²²⁴ Deste - demet

²²⁵ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 1.cilt, “Nurlan” yayınevi, Bakü- 2007, s. 30-32

²²⁶ Zülf - tel

²²⁷ Humar - Süzgün ve baygın (güzel) bakma

²²⁸ Dünen - dün

²²⁹ Bu gün barı gel bize - Hiç olmazsa bugün gel bize

²³⁰ Bezer - süsler

Nakarat

*Men âşıkam halına,
Yüzde goşa halına.²³¹
Lale, benevşe²³² yetmez,
Yârin gül cemaline.*

Bulut ötüp²³³ Ay hanı?²³⁴
Kaşın gibi yay hanı?
Gezdim eli - obanı,
Elde sene tay²³⁵ hanı?

17. “Ahu²³⁶ gibi”²³⁷ adlı Azərbaycan halk türküsünü Devlet Sanatçısı Ebülfet Aliyev’in (Bkz: Şekil № 35) icrasında dinlediğimizde bayatıların ve nakaratların sözleri şöyledir:

Ahu gibi gözlerin,
Şirin-şirin sözlerin.
Sen menimsen, men senin,
Neye gerek sözlerin?

Günden çıktım kölgeye,
Desmal²³⁸ verdim sevgiye.
Cefa çekdim, yâr sevdim,
Kısmet oldu özgeye.²³⁹

Sensin menin öz gülüm,
Çimendeki sümbülüm.
Men senden ayrılmaram,
Sensin benim sevgilim.

²³¹ Goşa hal – cifte ben

²³² Benövşe - menekşe

²³³ Ötüp - geçip

²³⁴ Hanı - nerde

²³⁵ Tay – eş.

²³⁶ Ahu - ceylan

²³⁷ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 1.cilt, “Nurlan” yayınevi, Bakü- 2007, s. 42-43

²³⁸ Desmal – baş örtüsü

²³⁹ Özge - yabancı

Ay kız dur gel ²⁴⁰ yanıma,
Kadan, belan ²⁴¹ canıma.
Men senden el çekmerem,
And olsun vicdanıma.

18. Devlet Sanatçısı Yakub Memmedov'un (Bkz: Şekil № 36)
“Kurban olum o gözlere”²⁴² isimli Azerbaycan halk türküsündeki bir
bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 36. Yakub Memmedov (1930 - 2002)

Onu deme zalim yâr,
Kadan belan alım yâr.
Sen ki böyle değildin?
Seni bir öyreden ²⁴³ var.

19. Yakub Memmedov'un (Bkz: Şekil № 36) söylediği “Elma-
elmaya benzer”²⁴⁴ isimli Azerbaycan halk türküsündeki bayatının
sözleri şöyledir:

Elma elmaya benzer,
Elma ağacı bezer.²⁴⁵
Bu yerlerin kızları,
Ahu²⁴⁶ – ceylana benzer.

²⁴⁰ Dur gel – kayıt gel, geri dön

²⁴¹ Kadan, belan – ağır acılar, çileler

²⁴² İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 2.cilt, “Adiloğlu” yayınevi,
Bakü - 2008, s. 114 - 115

²⁴³ Öyreden - kandıran

²⁴⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 17.

²⁴⁵ Bezer – süsler.

Ağacda hezele ²⁴⁷ bak,
Dibinde güzele bak.
Öz yârin burda koyup,
Sergerdan ²⁴⁸ gezene bak.

Kür gırağı ²⁴⁹ serindir,
Suya girme derindir.
Meni bu haâle salan, ²⁵⁰
Bir elagöz gelindir.

20. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Kulu Askerov'un (Bkz: Şekil № 37) icrasında dinlediğimiz “Gel-gel”²⁵¹ isimli halk türküsündeki nakarat ve diğer kıtadaki bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 37. Kulu Askerov (1928-1987)

Nakarat
*Demişdin gelerem yâr,
Bir deyib gülerem yâr.
Men öyle sarrafam ²⁵² ki,
Kadrini bilenem ²⁵³ yâr.*

²⁴⁶ Ahu - maral

²⁴⁷ Hezel – kurumuş yaprak birikimi

²⁴⁸ Sergerdan – şaşkın dolaşmak

²⁴⁹ Gırağı - kenarı

²⁵⁰ Hâle salan - duruma düşüren

²⁵¹ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 46 - 47

²⁵² Sarraf - cevherci, kuyumcu. İnsan tanıyan arif anlamında

²⁵³ Kadrini bilenem – değerini anlayanam

2. kıta.

Durmuşam²⁵⁴ özüm yolda, *gel*
Dolaşır²⁵⁵ sözüm yolda *gel*
Yârin ferağındayam,
Galıbdır gözüm yolda *gel*.

Nakarat

Dağlar duman oldu gel,
Halim yaman ²⁵⁶ *oldu gel.*
Aylara vade verdin,
İller tamam oldu gel.

21. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Hacıbaba Hüseynov'un (Bkz: Şekil № 26) icrasında dinlediğimiz “Turnam”²⁵⁷ isimli halk türküsünde söylediği bayatının sözleri şöyledir:

Dilber gönlüm aramı,
Yoktur gönlüm aramı.
Sen ki tabib değildin,
Niçin açtın yaramı?

Sen haralısan²⁵⁸ turnam,
Men buralarda durmam.
Gidelisen esmer yârim,
Gel sinem²⁵⁹ üste durma.

Karpuz kesdim yiyen yok,
Vallah derdim bilen yok.²⁶⁰
Yârim menle barışıb,
Gözün aydın diyen yok.

²⁵⁴ Durmak - dayanmak

²⁵⁵ Dolaşır - geziyor

²⁵⁶ Yaman – kötü, iyi olmayan anlamında

²⁵⁷ Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=DIYGCxT5DeE&start_radio=1&list=RDDIYGCxT5DeE

²⁵⁸ Haralısan? – nerelisin?

²⁵⁹ Sine - göğüs

²⁶⁰ Halin nice diyen yok Bkz: Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 154.

Karpuz kesdim bal gibi,
Dilimledim nar gibi.
Gördüm yârin ellerini,
Gece yağmış kar gibi.

22. Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Hacıbaba Hüseyinov'un (Bkz: Şekil № 26) Anadolu söyleyiş tarzında bayatı şiir türünde icra ettiği "Gel - gel ay aman"²⁶¹ adlı Azerbaycan halk türküsünün sözleri şöyledir:

Bir yakın gel göreyim, *gel-gel ay aman.*
Saçın ucun öreyim, *gel-gel ay aman.*
Senin gibi zalime, *gel-gel ay aman.*
Nasıl gönül vereyim? *gel-gel ay aman.*

Nakarat:

Ateşim var külüm yok,
Bülbül oldum, gülüm yok.
Men bu aşka düşeli,
Ağlamaktan dilim yok.

Atlandım geçtim taştan, *gel-gel ay aman.*
Yaşmağım²⁶² düştü baştan, *gel-gel ay aman.*
Muhabbet yokmuş sende, *gel-gel ay aman.*
Gözüm kurudu yaştan²⁶³, *gel-gel ay aman.*

Güzellerin güzeli *gel-gel ay aman.*
San aşkımin ezeli *gel-gel ay aman.*
Kaşın, gözün can alır *gel-gel ay aman.*
Güzlerin dür mezeli²⁶⁴ *gel-gel ay aman.*

²⁶¹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=-sAT6j3CME>

²⁶² Yaşmak - kadınların başı ile birlikte yüzünü ve ağzını da kapatan başörtüsü.

²⁶³ Gözüm kurudu yaştan – ağlamaktan gözyaşım kurudu

²⁶⁴ dür mezeli – mucevhere benzer, kıymetli taş gibi

23. Hanendelerin söylediği “Edim ne çare”²⁶⁵ isimli Azerbaycan halk türküsündeki bayatının sözleri şöyledir:

Evlerinin dalı²⁶⁶ kaya,
Kayadan bakarlar Aya.
Sensiz geçen günlerim,
Gelmez bir daha saya.²⁶⁷

Evlerinin dalı²⁶⁸ yonca,
Yonca kalkıp dam boyunca.
Yâri helvette²⁶⁹ gördüm,
Danışmadım²⁷⁰ doyunca.

Belirtmemiz gerekir ki “Edim ne çare” türküsündeki ikinci bayatını küçük değişik sözlerle ünlü sanatçı Nermine Memmedova (Bkz: Şekil № 38) “Evlerinin dalı yonca”²⁷¹ adlı Kerkük halk türküsünde de söylemiştir.

Şekil № 38. Nermine Memmedova (1932-1997)

²⁶⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 158.

²⁶⁶ Dal - arka

²⁶⁷ Saya – hesaba

²⁶⁸ Dalı – arkası, arka kısmı

²⁶⁹ Halvet - kimsenin bulunmadığı kapalı yer, ıssız yer.

²⁷⁰ Danışmadım - konuşmadım

²⁷¹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=0rnrd7Ti3TI>

Evlerinin önü yonca,
Yonca kalkıp dam boyunca.
Boyu uzun, beli ince,
Ninne yavrum, ninne,
Esmer yavrum ninne.

Evlerinin önü lale,
Sagi doldur, ver piyale.
Yoldaş olak düşek yola,
Ninne yavrum, ninne,
Esmer yavrum ninne.

Evlerinin önü tarçın,
Felek koymur gözüm açım.
Seni alım hara kaçım?²⁷²
Ninne yavrum, ninne,
Esmer yavrum ninne.

24. “Ele bendem”²⁷³ isimli Azerbaycan halk Türküsünü Devlet Sanatçısı Nezaket Memmedova (Bkz: Şekil № 39) şu bayatılarla söylemiştir.

Şekil № 39. Nezaket Memmedova (1944 - 1980)

²⁷² Hara kaçım – nere koşum?

²⁷³ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=vFRPtIwogJo>, İmamverdiyev İ.
«Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 21 - 22

Karanfilem desteyem,²⁷⁴
Bülbülem kafesteyem.
Haber verin o yâre,
Hasretinden hastayam.

Pencerede şişe nem,
Yaprak üste düşe nem.
Ne o gözden salandı,
Ne men gözden düşenem.

Azizim yandı Kerem,
Od²⁷⁵ tutup yandı Kerem.
Hazıram²⁷⁶ şirin canı,
Yolunda²⁷⁷ kurban verem.

25. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Baba Mahmut oğlu Mirzeyev'in (Bkz: Şekil № 40) söylediği “Ay güzel”²⁷⁸ isimli türküsündeki bayatı şöyledir:

Şekil № 40. Baba Mahmut oğlu Mirzeyev (1940 - 2006)

²⁷⁴ Deste - demet

²⁷⁵ Od – ateş, alev

²⁷⁶ Hazıram - hazırım

²⁷⁷ Yolunda - uğrunda

²⁷⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 39.

Ezizim görem seni,
İsterem görem seni.
Heyalinle yatıram,²⁷⁹
Yukumda²⁸⁰ görem seni.

26. Devlet Sanatçısı Baba Mahmut oğlu Mirzeyev'in (Bkz: Şekil № 40) icrasında "Sendeki kara gözler"²⁸¹ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Men âşık el çimeni,
El yaylak²⁸², el çimeni.
Sendeki kara gözler,
Salıbdır elçi meni.

Men âşık kara gözler,
Dağ başın kar a, gözler.
Yıktın atam evini,
Sendeki kara gözler.

Men âşık gözden kara,
Sürmedi gözden kara.
Bir sürmesiz göz gördüm,
Sürmeli gözden kara.

27. Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Kadir Rüstemov'un (Bkz: Şekil № 41) "Sona"²⁸³ Bülbüller"²⁸⁴ isimli Azerbaycan halk türküsündeki bayatıların sözleri şöyledir:

²⁷⁹ Yatıram - uyuyorum

²⁸⁰ Yuku – uyku, rüya

²⁸¹ İmamverdiyev İ., «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları», 6. cilt, "Şur" yayınevi, Bakü- 2009, s. 69-70.

²⁸² Yaylak - yayla

²⁸³ Sona - suna

²⁸⁴ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 2.cilt, "Adiloğlu" yayınevi, Bakü - 2008, s. 141-143

Şekil № 41. Kadir Rüstəmov (1935 – 2011)

Su attım yâre değdi, *sunə bülbüller*,
Elim duvara değdi, *sunə bülbüller*,
Dilim ağzım kurusun *sunə bülbüller*,
Ne dedim Yâre değdi *sunə bülbüller*.

Evleri köndelen yâr *sunə bülbüller*,
Bize gül gönderen yâr *sunə bülbüller*,
Gülün yarpıza dönsün *sunə bülbüller*,
Bizden yüz dönderen yâr *sunə bülbüller*.

Deryada gemim kaldı *sunə bülbüller*,
Biçmedim zemim²⁸⁵ kaldı *sunə bülbüller*,
Çok çekdim yâr cefasın²⁸⁶ *sunə bülbüller*,
Mene de gemin²⁸⁷ kaldı *sunə bülbüller*,

28. “Kara hal²⁸⁸ yâr”²⁸⁹ adlı Azərbaycan halk türküsünü Devlet Sanatçısı Gendab Kuliyeva’nın (Bkz: Şekil № 42) icrasında iki bayatının sözleri şöyledir:

²⁸⁵ Zemi – tarla

²⁸⁶ Cefa - sıkıntı

²⁸⁷ Gemin – gamın

²⁸⁸ Kara hal – kara ben

²⁸⁹ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan’ın Halk Mahnıları, 1.cilt, “Nurlan” yayınevi, Bakü- 2007, s. 49-50

Şekil № 42. Gendab Kuliyeva (1949-2017)

Aracının²⁹⁰ mendedir, *kara hal yâr*,
Sermişem çimendedir *kara hal yâr*,
Âlem güzele dönse *kara hal yâr*,
Menim gözüm sendedir *kara hal yâr*,

Dağ düşünde lalaeyem *kara hal yâr*,
El vurma²⁹¹ pervaneyem *kara hal yâr*.
Sen menden ayrılalı²⁹² *kara hal yâr*,
Derdinden divaneyem *kara hal yâr*.

29. Devlet Sanatçısı Gendab Kuliyeva'nın (Bkz: Şekil № 42) icrasında “Anam yadıma²⁹³ düştü”²⁹⁴ isimli Azerbaycan halk türküsünün nakarat kısmındaki bayatının sözü şöyledir.

Nakarat

Benövşe deste²⁹⁵ - deste,
Kızılgül yaprak üste.
Sular aktı aheste²⁹⁶,
Anam yadıma düştü.

²⁹⁰ Aracın – Eski dönemlerde Azerbaycan'da, genellikle Özbekistan'da yaygın olan gelinlerin ve kızlarının günümüzdeki geleneksel baş örtüsünün ismi

²⁹¹ El vurma – dokunma

²⁹² Ayrılalı – ayrı kaldığım süreç

²⁹³ Yadıma - aklıma

²⁹⁴ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 28 - 29

²⁹⁵ Benövşe deste – Menekşe demet

²⁹⁶ Aheste – yavaş, ağır

30. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Memmedbağır Bağırzade'nin (Bkz: Şekil № 43) “Karagöz”²⁹⁷ isimli bestesindeki bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 43. Memmedbağır Bağırzade (1950 - 2005)

Bağçalarda barım²⁹⁸ var,
Bir ayva, bir narım var.
Şirin dil, kara gözlü,
Hoş bakışlı yârim var.

Bu dağların meşesi,²⁹⁹
Güzeldir benövşesi³⁰⁰.
Gönülsüz giden kızın,
Ağlamaktır peşesi.³⁰¹

Gözüm çekme gözümden,
Haberin yok özünden.³⁰²
Yârim menden danıştı,³⁰³
Özüm gitti özümden.³⁰⁴

31. Ses sanatçısı Sahavet Memmedov'un (Bkz: Şekil № 44) icrasında “Ay beri bak”³⁰⁵ adlı Azərbaycan halk türküsünü dinlediğimizde bu bayatıları söylediğini tanık oluruz:

²⁹⁷ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 298.

²⁹⁸ Bar – ürün

²⁹⁹ Meşe - orman

³⁰⁰ Benövşe - menekşe

³⁰¹ Peşe - meslek

³⁰² Özünden - kendinden

³⁰³ Danıştı - konuştu

³⁰⁴ Bkz: İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü- 2009, s.172 – 174.

Şekil № 44. Sahavet Memmedov (1953-1991)

Pencereden taş gelir,
Humar gözden³⁰⁶ yaş gelir.
Seni bana verseler,
Hamıya³⁰⁷ da hoş geler.

Pecerenin milleri,
Açıb kızıl gülleri.
Oğlanı yoldan eyler,
Kızın şirin dilleri.

Pencereni bağlama,
Men gedirem³⁰⁸ ağlama.
Gidip yine gelerem,
Özgeye³⁰⁹ bel bağlama.

32. Ses sanatçısı Nazim Ağayev'in (Bkz: Şekil № 45) repertuarında daha çok yer alan “Deyin mübarek olsun”³¹⁰ isimli Azerbaycan halk türküsünde icra olunan bayatının sözleri şöyledir:

³⁰⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 36.

³⁰⁶ Humar göz – uykulu göz, güzel göz, süzgün bakan göz, işveli bakan göz

³⁰⁷ Hamı – her kes

³⁰⁸ Gedirem – gidiyorum

³⁰⁹ Özgeye – kimseye, yadlara

³¹⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 138

Şekil № 45. Nazim Ağayev (1939 - 2018)

Deyin mübarek olsun,
Bu toy³¹¹ mübarek olsun.
Gelin gittiği yollar,
Gül olsun, çiçek olsun.

Yıldız gelin, Ay gelin,
Yoktur sene tay³¹² gelin.
Bu gün senin toyundur,
Nazik yuha³¹³ yay gelin.

Deryadan geçtim geldim,
Suyundan içtim geldim.
Güzellerin içinde,
Yârimi seçtim geldim.

33. Devlet Sanatçısı Teymur Mustafayev'in (Bkz: Şekil № 46)
“Menim nazlı ceyranım³¹⁴”³¹⁵ isimli Azerbaycan halk türküsündeki
bayatının sözleri şöyledir:

³¹¹ Toy - düğün

³¹² Tay – eş, beraber.

³¹³ Yuha - yufka

³¹⁴ Ceyran – ceylan

³¹⁵ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 2.cilt, “Adiloğlu” yayınevi,
Bakü - 2008, s. 81 - 82

Şekil № 46. Teymur Mustafayev (1939 -)

Keher at nalı neyler?
Ak buhak³¹⁶ hali³¹⁷ neyler?
Yâri güzel olanlar,
Dünyanın malın³¹⁸ neyler?

Bir ananın incesi,
Gel gönlümün goncası.
Bir bu gün gel, bir sabah,
Bir de bayram gecesi.

34. “İki seven âşıkın cefası var”³¹⁹ adlı Azərbaycan halk türküsünü Devlet Sanatçısı Sekine İsmayılova’nın (Bkz: Şekil № 47) icrasında dinlediğimizde bayatıların bazı kıtasının sözleri şöyledir:

Şekil № 47. Sekine İsmayılova (1956 -)

³¹⁶ Buhak – insan çenesinin alt bölümünde olan etli kısım

³¹⁷ Hal – ben

³¹⁸ Mal – var, devlet

³¹⁹ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan’ın Halk Mahnıları, 5.cilt, “Nafta-Press” yayınevi, Bakü - 2009, s. 84-85

Men âşık gözlerine,
Sürme çek gözlerine.
Özüm özüne kurban,³²⁰
Gözlerim gözlerine.

Yâr şirin sözlerinden,
Doymadım sözlerinden.
Bilseydim ayrılıktır,
Öperdim gözlerinden.³²¹

35. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Sekine İsmayılova'nın (Bkz: Şekil № 47) icrasında “Oyna gülüm”³²² adlı halk türküsündeki bayatının sözleri şöyledir:

Turna gibi süzmerem, *Oyna gülüm oyna.*
Yâr derdine dözmerem³²³. *Oyna gülüm oyna.*
Menden uzak gezsən de, *Oyna gülüm oyna.*
Elimi senden üzmerem. *Oyna gülüm oyna.*

Nakarat

Yüzünde halın³²⁴ ay kız,
Hoştur cemalin ay kız.
Öldürdü nazın³²⁵ meni,
Nedir hayalin ay kız?

Yol giden ize³²⁶ gelmez, *Oyna gülüm oyna.*
Ceylanım düze gelmez. *Oyna gülüm oyna.*
Gizletme Ay yüzünü, *Oyna gülüm oyna.*
Koy bakım göze gelmez. *Oyna gülüm oyna.*

³²⁰ Özüm özüne kurban – kendim sene kurban

³²¹ Öperdim gözlerinden – inanca göre gözden öpülerken ayrılık olur.

³²² İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 2.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 9 – 10. Bkz: Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 402.

³²³ Dözmek - Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak

³²⁴ Hal- ben

³²⁵ Naz - gamze

³²⁶ iz – patika

36. Devlet Sanatçısı Alim Kasımov'un (Bkz: Şekil № 21), icrasında “Gel maralım”³²⁷ adlı Azerbaycan halk türküsündeki bayatının sözleri şöyledir:

Elma attım, nar geldi,
Gömlek aldım dar geldi.
O yandan kölge düştü,
Öyle bildim yâr geldi.

Ezizim görüm seni,
İsterem görüm seni.
Hayalinle yatıram,³²⁸
Uykumda görüm seni.

37. Devlet Sanatçısı Mensum İbrahimov'un³²⁹ (Bkz: Şekil № 28) icrasında dinlediğimiz “Semovarin hakesi”³³⁰ adlı Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Semovarin hakesi, *ay aman, ay aman*,
Vardır yârin vefası.
Yâre bir gömlek aldım, *ay aman, ay aman*,
Güle batıp yakası.

Güle, güle neylerem, *ay aman, ay aman*,
Güle hizmet eylerem.
Öz yârimi sevmişem, *ay aman, ay aman*,
Özgesini³³¹ neylerem?

³²⁷ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü-2009, s. 68 - 69.

³²⁸ Yatıram - uyuyorum

³²⁹ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 2.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü-2008, s. 9 – 10.Bkz: Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 402.

³³⁰ Hake – çay posası

³³¹ Özge - yabancı

Ezizim sefa geldin, *ay aman, ay aman,*
Hoş geldin, sefa geldin.
Ne men öldüm gurtardım,³³² *ay aman, ay aman,*
Ne sen insafa geldin.

38. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Gönül Həsəyeva'nın
(Bkz: Şəkil № 48) “Ay giden güzel”³³³ isimli Azərbaycan halk

Şəkil № 48. Gönül Həsəyeva (1968 -)

türküsünde söylenen bayatların her mısralarının arasında, koro
üyelerinin “Ay giden güzel hil³³⁴ olum boynuna” denilmekle müziğin
melodisine uygunlaştırmacı, sanki sözlerle eşlik görevi yapmaktadır.
Örneğin:

Kür gırağı serindir,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Gitme, ora derindir,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Meni bu aşka salan,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Senin kara gözündür.
Ay giden güzel hil olum boynuna.

³³² Gurtardım - gurtuldum

³³³ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü-
2009, s. 96-97

³³⁴ Hil – Zencefilgillerden tropik bir bitki. (Elettaria cardamomum)

Men âşıkam bu dağa,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Bülbül kondu budağa,³³⁵
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Yâr hasreti yamandır,³³⁶
Ay giden güzel hil olum boynuna.
De, kim dözer bu dağa.³³⁷
Ay giden güzel hil olum boynuna.

Ezizim baktı yârim,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Bahtımın tahti yâri,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Yüzünde göz izi var,
Ay giden güzel hil olum boynuna.
Sene kim baktı yârim,?
Ay giden güzel hil olum boynuna.

39. Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Elnare Abdullayeva'nın
(Bkz: Şekil № 49) "Derdime rehm eyleyip eylesin çara"³³⁸ isimli
Azerbaycan halk türküsünde söylediği bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 49. Elnare Abdullayeva (1972 -)

³³⁵ Budak – dal, budağa-dala.

³³⁶ Yamandır – kötüdür.

³³⁷ Bu dağa – bu çileye

³³⁸ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 5.cilt, "Nafta-Press" yayınevi, Bakü- 2009, s. 137-138

Karanfil abi gerek,
Yâr - yârin babı gerek.
Zerrece³³⁹ aşk olanın,
Deryaca tabı³⁴⁰ gerek.

Men âşık kaşı kara,
Kaş kara, göz de kara.
Yâr yolun gözlemekten,
Kalmadı gözde kara.

40. “Deyirler³⁴¹ yârim gelip”³⁴² isimli Azerbaycan halk türküsünde Elnare Abdullayeva’nın (Bkz: Şekil № 49) söylediği bayatının bir kıtasının sözü şöyledir:

Âşık oldum o yâre,
Göreydim kaş dübare.³⁴³
Lebleri gonca gibi,
Gözleri var piyale.³⁴⁴

41. “Elim yârdan üzüldü”³⁴⁵ isimli Azerbaycan halk türküsünde Abgöl Mirzeliyev’in (Bkz: Şekil № 50) söylediği bayatının bir kıtasının ve nakaratının sözü şöyledir:

Şekil № 50. Abgöl Mirzeliyev (1986 -)

³³⁹ Zerre – çok az miktar, zerrece – zerre kadar

³⁴⁰ Tab - tahammül

³⁴¹ Deyirler - diyorlar

³⁴² İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 5.cilt, “Nafta-Press” yayınevi, Bakü- 2009, s. 141-144

³⁴³ Dübare- bir daha

³⁴⁴ Piyale - fincan

³⁴⁵ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 5.cilt, “Nafta-Press” yayınevi, Bakü- 2009, s. 155-156

Dağ ayrı, duman ayrı,
Kaş ayrı, keman ayrı.
Ayrıldık, ayrı düşdük,³⁴⁶
Olduk bir zaman ayrı.

Nakarat

*Kervan yola düzüldü,
Humar gözler süzüldü.
Nice³⁴⁷ men ağlamayım?
Elim yârdan üzüldü.*

42. Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Eyyup Yagubov (Bkz: Şekil № 51) “Dut ağacı boyunca”³⁴⁸ isimli Azerbaycan halk türküsünde şu bayatıları söylemiştir:

Şekil № 51. Eyyup Yagubov (1965 -)

Dut ağacı boyunca,
Dut yemedim doyunca.
Yâri halvette³⁴⁹ gördüm,
Danışmadım³⁵⁰ doyunca.

Gedirdim yavaş-yavaş,
Ayağıma değdi taş.
Senden bana yâr olmaz,
Gel olak³⁵¹ bacı kardaş.

³⁴⁶ Ayrı düştük – ayrıldık

³⁴⁷ Nice – nasıl

³⁴⁸ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=b8X157fuzdo>

³⁴⁹ Halvet - kimsenin bulunmadığı kapalı yer. Issız yer

³⁵⁰ Danışmadım – konuşmadım

³⁵¹ Gel olak – gel olalım

Bakılı balasıyam,
Bakı'da kalasıyam.
Gedin o yâra değin,³⁵²
Men onu alasıyam.

43. Maral Tahirkızı'nın (Bkz: Şekil № 52) icrasında "Ejder emi"³⁵³ adlı halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 52. Maral Tahirkızı

Semovarı alıştırın,
Maşa getir karıştırm.
Yârim menden küsüb gidip,
Onu menle barıştırm.

Semovarı hal³⁵⁴ eyleyin,
Şekerini bol³⁵⁵ eyleyin.
Gelen benim öz yârimdir,
Dokunmayın yol eyleyin.

44. Ayşen Mehdiyeva (Bkz: Şekil № 53) isimli ses sanatçısı da "Gel maralım"³⁵⁶ isimli aynı türküde şu bayatını söylemiştir:

³⁵² Deyin - söyleyin

³⁵³ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=VQnNS5dIc4s>

³⁵⁴ Hal eyleyin – kvama getirin

³⁵⁵ Bol - fazla

³⁵⁶ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=Ch5IOBvvhck>

Şekil № 53. Ayşen Mehdiyeva

Alma atdım nar geldi,
Köynek aldım dar geldi.
O yandan kölgə düşdü,
Öyle bildim yâr geldi.

Gelirdim süze-süze,
Kızılgül üze - üze.
Yâr mene kaş - göz eyle,
Telini düze - düze.

Bağçamızda çiçeğe,
El vurma³⁵⁷ köynekceye.³⁵⁸
Âleme çirkin olsam,
Öz yârime göyçeyem.

45. “Aparmağa³⁵⁹ gelmişik”³⁶⁰ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatılar şöyledir:

Aparmağa gelmişik,³⁶¹
Yâr almağa gelmişik.
Oğlanın adamıyık,³⁶²
Aparmağa gelmişik.

³⁵⁷ El vurma - dokunma

³⁵⁸ Köynekce - gömlekce

³⁵⁹ Aparmağa - götürmeğe

³⁶⁰ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 69-70.

³⁶¹ Gelmişik – gelmişiz.

³⁶² Oğlanın adamıyık – Damadın akrabalarıyız.

Kızılğüller koldadır,³⁶³
El çatmayan³⁶⁴ koldadır,
Kız yüreği dövünür,
Oğlan gözü yoldadır.

Kızın bahtı³⁶⁵ ağ³⁶⁶ olsun,
Gohumları³⁶⁷ sağ olsun.
Kızın gittiği yollar,
Görüm çilçirak³⁶⁸ olsun.

46. “Ay dilber”³⁶⁹ adlı Azərbaycan folk türküsünde söylenen
bayatının örnek numuneleri şöyledir:

Bağa su düştü neylim?³⁷⁰
Ağaclar içti neylim?
Müğgan³⁷¹ okunu attım,
Kalbimden geçti neylim?

Kızılgülü dererem,
Pencereye sererem.
Sen vefalı yâr olsan,
Yolunda³⁷² can vererem.

Kızılgülü biçmişem,
Üstünde and içmişem.
Bin güzelin içinden,
Sadəcə seni seçmişem.

³⁶³ Kol – çalı

³⁶⁴ El çatmayan - ulaşılmayan

³⁶⁵ Bahtı- şansı

³⁶⁶ Ağ – ak, beyaz

³⁶⁷ Gohum - akraba

³⁶⁸ Çilçirak - ışıqlı

³⁶⁹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 37.

³⁷⁰ Neylim – neyapalım?

³⁷¹ Müğgan (farsca) –kiprik

³⁷² Yolunda - uğrunda

47. “Ay gelin”³⁷³ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Ezizinem ay gelin,
Yıldız gelin, Ay gelin,
Bizim ilde-obada,³⁷⁴
Varmı sene tay³⁷⁵ gelin?

Elmanı alma, gelin,
Al, yere salma³⁷⁶ gelin.
Evlerde çok söz olar,
Yüreye salma,³⁷⁷ gelin!

48. “Ay kaşı gözü kara kız”³⁷⁸ isimli Azerbaycan halk türküsünü ünlü ses sanatçıları olan hanendeler daha çok şu bayatı ile söylemişlerdir:

Bülbüller gezer bağı,
Yâr gelir, süzer bağı.
Dodağın gül goncası,
Açılrsa bezer³⁷⁹ bağı.

Men âşıkem halına,³⁸⁰
Yüzde goşa³⁸¹ halına.³⁸²
Lale, benövşe³⁸³ yetmez,
Yârin gül cemaline.

³⁷³ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 38.

³⁷⁴ Oba – yöre, bölge

³⁷⁵ Sene tay – sene benzer, sen gibi

³⁷⁶ Salma - düşürme

³⁷⁷ Yüreye salma – kendine dert etme

³⁷⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 40.

³⁷⁹ Bezer – süsler.

³⁸⁰ Halına – ruh haline, durumuna.

³⁸¹ Goşa - cifte

³⁸² Hal - ben

³⁸³ Benövşe - menekşe

Bulut ötüb,³⁸⁴ Ay hanı,³⁸⁵
Kaşın gibi yay hanı?
Gezdim ili- obanı,
İlde sana tay³⁸⁶ hanı?

49. “Ay kız hayranın ollam”³⁸⁷ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatılar şöyledir:

Bağa girdim üzümə,
Diken battı dizime.
Eyildim çıkartmağa.
Yâr sataşdı³⁸⁸ gözüme.

Su attım yâre değdi,
Elim duvara değdi.
Dilim - ağzım kurusun,
Ne didim yâra değdi?³⁸⁹

Menekşe değılim men,
Yel³⁹⁰ vura eğilem men.
Bana bivefa³⁹¹ dime,
Vefasız değılim men.

50. “Ay kız kimin kızıydın?”³⁹² adlı Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözlerine bir göz atalım:

³⁸⁴ Ötüb - geçib

³⁸⁵ Hanı – nerde?

³⁸⁶ Tay – beraber, sen gibi

³⁸⁷ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 42.

³⁸⁸ Sataşdı – gözüktü

³⁸⁹ Ne didim yâra değdi? – Ne konuştum yârin hatırına dokundu?

³⁹⁰ Yel - rüzgar

³⁹¹ Bivefa - vefasız

³⁹² Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 42.

Âşıkınam ezelden,
Yâr yârin vermez elden.³⁹³
Dostum var, düşmenim var,
Salma meni nazardan.³⁹⁴

51. “Azerbaycan maralı”³⁹⁵ isimli Azerbaycan halk türküsünde yedi hicali bayatı şiirinin metnine bir göz atalım:

Gezme menden aralı,
Gönlüm senden yaralı.
Gözlerine hayranam,
Azerbaycan maralı.

Men kurbanam gözlere,
Şirin - şirin sözlere,
Bir gonak³⁹⁶ gel bizlere,
Azerbaycan maralı.

52. “Bu yana dönder meni”³⁹⁷ adlı Kerkük ve Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Su serindir keçilmez,
Bulanıkdır, içilmez.
Bana diyen, yârdan geç,
Yâr şirindir geçilmez.³⁹⁸

Meni görüb güldü yâr,
Her derdimi³⁹⁹ bildi yâr.
Açıb güllü desmalı,⁴⁰⁰
Göz yaşını sildi yâr.

³⁹³ Yâr yârin vermez elden - Yâr yârini kaybetmez

³⁹⁴ Salma beni nazardan.- Beni gözden düşürme, Beni göz ardı etme.

³⁹⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 55.

³⁹⁶ Gonak – misafir

³⁹⁷ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 108.

³⁹⁸ Geçilmez – vaz geçilmez

³⁹⁹ Derdimi - kötü durumumu, sorunumu, sıkıntıımı, üzüntümü, kaygımı

⁴⁰⁰ Desmal – mendil

Her güzelden yâr olmaz,⁴⁰¹
Seven ihtiyar olmaz.
Yâri zalim olana,
Civan ömrü yar olmaz.⁴⁰²

53. “Dağlara çen⁴⁰³ düşende”⁴⁰⁴ isimli Azerbaycan halk türküsünde bulunan bayatının sözleri şöyledir:

Dağlara çen düşünde,
Sünbüle den düşende.
Ruhum bedenden oynar,
Yadıma sen düşende.⁴⁰⁵

Geceler ay geceler,
Ay batar, ay gecer.
Yâri gören gözlerim,
Ne yatar, ne dinceler.⁴⁰⁶

Dağları gezdim geldim.
Taşların üzdüm geldim.
Yâri bivefa görüp,
Elimi üzdüm⁴⁰⁷ geldim.

Dağların karı menem,
Gün vursa erimenem.
Kabrim kuzeyde kazın,
Civanam çürümenem.

54. “Dağlarda çiçek”⁴⁰⁸ adlı Azerbaycan halk türküsünün nakarat kısmında söylenen bayatı şöyledir:

⁴⁰¹ Olmaz - olamaz

⁴⁰² Civan ömrü yar olmaz – civan ömür de yardım edemez. Civan ömrün de hayrı yoktur.

⁴⁰³ Çen - duman, pus, sis

⁴⁰⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 130.

⁴⁰⁵ Yadıma sen düşende - Aklıma düştüğünde

⁴⁰⁶ Dinceler - dinlener

⁴⁰⁷ Elimi üzdüm - hayalim suya düştü

Ay haray yâr elinden,
O kara tellerinden.
Eger⁴⁰⁹ sen izin versen,
Öperem gözlerinden.

55. “Dağlardan aşım”⁴¹⁰ adlı Azərbaycan halk türküsünde bu baytı söylenir:

Ay yâr, sene men âşık,
Dildar⁴¹¹ sene men âşık,
Özüm⁴¹² de sene âşık,
Gönlüm de sene âşık.

56. “Daşlı kala”⁴¹³ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözləri şöyledir:

Bulak⁴¹⁴ başı toz olar,
Üstü dolu kız olar.
Eğil desmanlın⁴¹⁵ götür,
Men götürsem söz olar.

Nakarat.

*Bu kala taşlı kala,
Çingilli, taşlı kala.
Korkuram gelmeyesen,
Gözlerim yaşlı kala.*

Ezizim olmayaydı,
Sarıp solmayaydı.
Bir ayrılık, bir ölüm
Hiçbiri olmayaydı.

⁴⁰⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 130.

⁴⁰⁹ Eger - şayet

⁴¹⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 130.

⁴¹¹ Dildar - Gönül tutan, sevgili.

⁴¹² Özüm - kendim

⁴¹³ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 134.

⁴¹⁴ Bulak – pınar

⁴¹⁵ Desmal - mendil

57. “Dem - dem”⁴¹⁶ isimli Azərbaycan halk türküsündə şu bayatılar söylenir:

Dem deme, demden deme,
Çayniki⁴¹⁷ koydum deme.
Gedib nineme dime,
Sırrımı deyim sene.

Ay kız adın deginen,
Elma verim yeginen.
Anam seni dövende,
Gelip mene deginen.

İki kuyu yanyana,
Su içtim yana - yana.
Sene süt veren ana,
Olsun mene kaynana.⁴¹⁸

58. “Ceyran”⁴¹⁹ isimli Azərbaycan halk türküsündeki bayatının sözleri şöyledir:

Arakcının mendedir *ceyran*,
Sermişem çimendedir *ceyran*,
Âlem güzele dönse, *ceyran*,
Menim gözüm sendedir *ceyran*,

Nakarat

Âşıkın çoktur senin, *çoktur*
Kipriğin oktur senin *oktur*.
Derdinden men deliyim,
Hiç haberin yoktur senin, *yoktur*.

⁴¹⁶ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 140.

⁴¹⁷ Çaynik - çaydan

⁴¹⁸ Kaynana - kayınvalide

⁴¹⁹ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 51 - 53

Yıldız dönüb ay olmaz, *ceyran*,
Kış gitmese yay⁴²⁰ olmaz *ceyran*,
Gönül seven güzele *ceyran*,
Güzellikte tay⁴²¹ olmaz *ceyran*,

59. “Gel güzelim”⁴²² isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatın sözlerine bir göz atalım:

İndim bulag⁴²³ başına,
Yarım çıktı karşıma.
Sevda nedir bilmezdim,
O da geldi başıma.

Yıldız dönüb Ay olmaz,⁴²⁴
Yaz⁴²⁵ gitmese yay olmaz.
Gönül seven güzele,
Güzellikte tay olmaz.

60. “Olmaz”⁴²⁶ adlı Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Sehralarda bağ olmaz,
Bir yeşil budag⁴²⁷ olmaz.
Yâr yârdan ayrı düşse,
Yürekden uzak olmaz.

Bir gül ile yazolmaz,
Yazın ömrü az olmaz.
Öldüm nazın çekmekten,
Böyle erk - i naz olmaz.

⁴²⁰ Yay - yaz mevsimi

⁴²¹ Tay – eş

⁴²² Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 189.

⁴²³ Bulag -pınar

⁴²⁴ Olmaz- olamaz

⁴²⁵ Yaz – ilk bahar

⁴²⁶ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 400.

⁴²⁷ Budag - dal

Böyle ağlamak olmaz,
Sine ⁴²⁸ dağlamak olmaz.
Ahde vefasız yâre,
Gönül bağlamak olmaz.

61. “Ölürem ay eller kızı” ⁴²⁹ isimli Azerbaycan halk türküsünde de bayatı bulunuyor. Bu türküde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Güllü tuman⁴³⁰ vız-vızı,
Ölürüm ay eller kızı.
Dodakları, yanağı,⁴³¹
Lale gibi kırmızı.

62. “Gel - gel” ⁴³² adlı Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatılar şöyledir:

Yük üste güllü halça,
Kim kaldıra, kim aç?
O yâra kurban olum,
Dindire⁴³³ gönül aç.

Kızılgül deste⁴³⁴-deste,
Kim olar men heveste.
İlden bir yâr sevmişem,
Alagöz, boyu beste.

Âşık oldum yüzüne,
Hayranam kaş-gözüne.
Senden başka yârim yok,
Bakman özge⁴³⁵ sözüne.

⁴²⁸ Sine - göğüs

⁴²⁹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 404.

⁴³⁰ Tuman - kadın şalvarı.

⁴³¹ Yanak - yüzün göz, kulak ve burun arasında kalan geniş bölümü, yüzün yan tarafı.

⁴³² İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 15-16

⁴³³ Dindirmek - konuşturmak

⁴³⁴ Deste - demet

Elim koydum el üste,
Mina⁴³⁶ gerden, bel üste.
Bu gün yârim gelecek,
Gedim durum⁴³⁷ yol üste.

63. “Gelen yâr”⁴³⁸ isimli Azerbaycan halk türküsü sanki ozan atışmalarına benziyor. Bayatı üzerinde kurulan bu müziği iki kişi, şancı oğlan ve kız arasında söylenir:

Oğlan:

Ay naz ile gelen yâr,
Ayak sakla, sözüm var.
Koy bir bakım doyunca,⁴³⁹
Gözlerinde gözüm var.

Kız:

El çek⁴⁴⁰ menden amandır,⁴⁴¹
Fikrim sene ayandır.⁴⁴²
Ne düşmüşen dalımca,
menim hayli zamandır?⁴⁴³

64. “Gül açtı”⁴⁴⁴ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı şiirinin sözleri şöyledir:

Gül açtı bahar oldu,
Yâr menden kenar⁴⁴⁵ oldu.
Yâr menden ayrılalı,
Yüreğim gubar⁴⁴⁶ oldu.

⁴³⁵ Özge – yabancı

⁴³⁶ Mina - Billur, şeffaf.

⁴³⁷ Gedim durum – gedim bekleyim

⁴³⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 194-195.

⁴³⁹ Doyunca – yeterince

⁴⁴⁰ El çek – kaybol, uzaklaş

⁴⁴¹ Amandır – n olur, rica ederim.

⁴⁴² Ayandır - bellidir

⁴⁴³ Hayli zamandır – ne zamandan

⁴⁴⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 221

⁴⁴⁵ Kenar – uzak

Gül açtı hezan⁴⁴⁷ oldu,
Dermedim den den oldu.
men senden ayrılmazdım,
Ayrılık senden oldu.

Bu dağda maral gezer,
Tellerin tarar gezer.
Men yâre neylemişem?,⁴⁴⁸
Yâr menden kenar gezer.

65. “Gelin ocağa gelir”⁴⁴⁹ isimli türküde söylenen bayatının sözlerine bir göz atalım:

Çırakları yandırın,
Yatanı⁴⁵⁰ uyandırın.
Gelin göçen kızları,
Ocağa⁴⁵¹ dolandırın.⁴⁵²

Nakarat

Bülbüller bağa gelir.
Sese sorağa⁴⁵³ gelir.
Eşit⁴⁵⁴ oğlan anası,
Gelin ocağa gelir.

Çok günü var yanası,
Hatırlayıp anası,
Eşitsin⁴⁵⁵ gaynanası,⁴⁵⁶
Gelin ocağa gelir.

⁴⁴⁶ Gubar – dart, gam, keder

⁴⁴⁷ Hezan – yaprakları solmuş

⁴⁴⁸ Neylemişem- neyaptım

⁴⁴⁹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 198.

⁴⁵⁰ Yatan - uyuyan

⁴⁵¹ Ocak - ateş

⁴⁵² Dolandırın – başına fırladın

⁴⁵³ Sorak – seda

⁴⁵⁴ Eşit - dinle

⁴⁵⁵ Eşitsin - dinlesin

⁴⁵⁶ Gaynana - kayınvalide

Her işde eli olsun,
Şekerden dili olsun.
Gelin-gelin olunca,
El gerek gelin olsun.

66. “Gülebatın”⁴⁵⁷ adlı Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatının metni şöyledir:

Bu dağda maral gezer,
Telini tarar gezer.
Men yârime neyledim?⁴⁵⁸
Yâr menden کنار gezer.

Ezizim, od yandırılmaz,⁴⁵⁹
Yâr seni od yandırılmaz.
Ele ki sen yandırdın,
Heç vede ⁴⁶⁰ od yandırılmaz.

Ezizim, gözlerine,
Sürme çek gözlerine.
Özüm özüne kurban,
Gözlerim gözlerine.

67. “Gülşenem”⁴⁶¹ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatının metni şöyledir:

Aya baktım Ay hanı?
Yara baktım yar hanı?.
Sene okşar⁴⁶² yar gezdim,
Elde sene tay hanı?⁴⁶³

⁴⁵⁷ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 225.

⁴⁵⁸ Neyledim - neyaptım

⁴⁵⁹ Od yandırılmaz – ateş yakmaz

⁴⁶⁰ Heç vede – heç bir zaman

⁴⁶¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 227.

⁴⁶² Okşar - benzer

⁴⁶³ Elde sene tay hanı? – İlde sene benzer olan varmıdır?

Nakarat

Menim adım Gülsenem,
Hayran olup el⁴⁶⁴ sene.
Sevgilim bahcemizden,
Gönderirsen gül bana.

Bu yerler bir gök⁴⁶⁵ meşe,⁴⁶⁶
Güneşe bak, güneşe.
Senin yarin güldürse,
Menimki de benövşe.⁴⁶⁷

68. “Geçme benden”⁴⁶⁸ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

Ezizim sefa⁴⁶⁹ geldin,
Hoş geldin sefa geldin.
Ne men öldüm kurtardım,
Ne sen insafa geldin.

Ezizim çeşme⁴⁷⁰ menden,
Çay⁴⁷¹ menden, çeşme menden.
İnanma yâr sözüne,
Civanam geçme menden.

Ezizim oturmaram,
Hakk - ı say yitirmerem.⁴⁷²
Dünyanı kız bürüse,
Senden el götürmerem.⁴⁷³

⁴⁶⁴ El – il

⁴⁶⁵ Gök- yeşil

⁴⁶⁶ Meşe - orman

⁴⁶⁷ Benövşe – menekşe.

⁴⁶⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 276.

⁴⁶⁹ Sefa - kaygısız ve sakin olma, gönül rahatlığı, rahatlık.

⁴⁷⁰ Çeşme - pınar

⁴⁷¹ Çay - nehir

⁴⁷² Hakk- ı say yitirmerem – iyiliği, hatırı, hürmeti unutmam

⁴⁷³ El götürmerem – vaz geçmem

Ezizim taş koymuşam,
Taş üste taş koymuşam.
Ölsem senden dönmerem,⁴⁷⁴
Yolunda⁴⁷⁵ baş koymuşam.

69. “Keklik”⁴⁷⁶ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

Karenfilem desteyem,⁴⁷⁷
Bülbülem kafesdeyem.
Gedin deyin yârime,
Hasretinden hastayam.⁴⁷⁸

Nakarat:

*Aman keklik elinden,
Bidad keklik elinden,
Baş götürüp gederem,
Bivefa⁴⁷⁹ yâr elinden.*

Haray, getdi dem elden,
Koymaz meni gam elden.
Gidir goy canım gitsin,
Gitmesin hemdem⁴⁸⁰ elden.

70. “Kaleli”⁴⁸¹ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin bazı kıtalarının sözleri şöyledir:

Dam üstedir damımız,
Goşadır⁴⁸² eyvanımız.
Sen ordan çık, men burdan,
Kör olsun düşmenimiz.

⁴⁷⁴ Dönmerem – vaz geçmem, ayrılmam, fikrimden dönmem.

⁴⁷⁵ Yolunda – uğrunda

⁴⁷⁶ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 277.

⁴⁷⁷ Deste - demet

⁴⁷⁸ Hastayam - hastayım

⁴⁷⁹ Bivefa- vefasız

⁴⁸⁰ Hemdem - Arkadaş, yakın dost, sohbet arkadaşı.

⁴⁸¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 292.

⁴⁸² Goşa - cifte

Bu gün ayın üçüdür,
Girme, bostan içidir.
Dudakların bal, şeker,
Dilin badem içidir.

Apar⁴⁸³ meni bende vur,
Zülfünden⁴⁸⁴ kemende vur.
Meni felek vurupdur:
Esirgeme sen de vur.

71. Azərbaycanda və Türkiyədə “Gül ağacı değılem”⁴⁸⁵ isimli
halk türküsünde söylenen bayatının sözləri şöyledir:

Gül ağacı değılem,
Her gelene eğılem.
Çek elini elimden,
Men sevgilin değılem.

Elinde eli yârim,
Olmuşam deli yarım.
Bu günüm böyle geçti,
Sabahım geli yârim.

72. “Kaşların kemandır”⁴⁸⁶ isimli Azərbaycan halk türküsünde
söylenen bayatı metnin sözləri şöyledir:

Men âşık kemandır,
Kaşların kemandır.
Gözlerin şuh-i terlan,
Derdimin dermanıdır.⁴⁸⁷

⁴⁸³ Apar - götür

⁴⁸⁴ Zülf – saç, tel

⁴⁸⁵ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü - 2009, s.37-38

⁴⁸⁶ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 299.

⁴⁸⁷ Derman - illac

Men âşıkım gül bağda,
Bülbül bağda, gül bağda.
Sensiz bağa girmerem,⁴⁸⁸
Hazal⁴⁸⁹ olsa gül bağda.

Men âşık neynim sene?
Düşüpdür meylim sene.
Men dönsem yüzüm dönsün,
Sen dönsen, neynim sene?

73. “Menzeri”⁴⁹⁰ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

Karenfil abı⁴⁹¹ gerek,
Yâr yârin babı⁴⁹² gerek.
Zarreçe aşk olanın,
Derya kadar tabı⁴⁹³ gerek.

Men âşık göz de kara,
Kaş kara, göz de kara.
Yâr yolun gözlemekten,⁴⁹⁴
Kalmayıp gözde kara.

74. “Nazlı yârim”⁴⁹⁵ isimli Azerbaycan halk türküsünde de delikanlı ile kız arasında atışma gibidir. Farklı kıtaları oğlan, nakaratı ise kız söyler. Bu müzikte söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

Oğlan:

Nazlı yârim eyleme,
Bağrımı kan eyleme.
Sen menimsen, men senin,
Özge hayal eyleme.

⁴⁸⁸ Girmerem – girememe

⁴⁸⁹ Hazal - Kuruyup dökülen ağaç yaprakları

⁴⁹⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 357.

⁴⁹¹ Abı – kırmızı, renk anlamında

⁴⁹² Bab – eş

⁴⁹³ Tab - tehammül

⁴⁹⁴ Gözlemekten - beklemekten

⁴⁹⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 368.

Nakarat

Kız:

*Özüne bak oğlanın,
Sözüne bak oğlanın,
Elbet eve gellersen,
Gör, sene men neylerem?*⁴⁹⁶

Oğlan:

Yoktur benim tagetim,⁴⁹⁷
Bir bele dert, gam çekim.
Sen gibi⁴⁹⁸ Ay yüzlüden,
Men nice bes el çekim.⁴⁹⁹

Oğlan:

Sen ol benim sevgilim,
Ay benim şirin dillim
Bağda gözlerem⁵⁰⁰ seni,
Menim şeyda⁵⁰¹ bülbulüm.

75. “Nar, nar, Nargile”⁵⁰² isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

Narını döktüm tasa,⁵⁰³
Yârim düştü vas - vasa.
Derdimi yâre deyin,
Belke yâr kulak asa.⁵⁰⁴

⁴⁹⁶ Neylerem - neyaparam

⁴⁹⁷ Taget - direnc

⁴⁹⁸ Sen gibi – senin gibi

⁴⁹⁹ El çekim – vaz geçim

⁵⁰⁰ Gözlerem - beklerim

⁵⁰¹ Şeyda - aşkından çılgına dönmüş

⁵⁰² Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 364.

⁵⁰³ Tas - içine genellikle sulu şeyler konulan, bir tabanı olan yarımküre biçiminde, metal kap.

⁵⁰⁴ Kulak asa - dinleye

İğne sanctım duvara,
Elçi gönderdim yâre.
Elçiden cevap gelmez,
Özüm⁵⁰⁵ elçiyem yâra.

76. “O sürmeli gözlerin”⁵⁰⁶ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

O sürmeli gözlerin,
Şirin-şirin sözlerin.
Tabiatın eliyle,
Çekilib sürmelerin.

Men âşık halı⁵⁰⁷ neyler?
Güzel kız halı neyler?
Sen tek yâri olan kes,⁵⁰⁸
Dünyanın malın neyler?

Başında var şal bunun,
Yüzünde var hal bunun.
Bir deli şeytan deyir,
Dur⁵⁰⁹, kadasın al bunun.

77. “Oyna gülüm”⁵¹⁰ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir: Melodiye göre bu müzikte seslenen bayatının her mısrasından sonra “Oyna gülüm, oyna” söylenir: Örneğin:

⁵⁰⁵ Özüm – kendim.

⁵⁰⁶ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 393.

⁵⁰⁷ Hal - ben

⁵⁰⁸ Sen tek yâri olan kes – senin gibi yâri olan

⁵⁰⁹ Dur - kalk

⁵¹⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 402.

Turna gibi süzmerem,
Oyna gülüm, oyna.
Yâr derdine dözmerem.
Oyna gülüm, oyna.

Menden uzak gezsən de,
Oyna gülüm, oyna.
Elim senden yüzmerem.
Oyna gülüm, oyna.

Nakarat

Yüzünde halın ay kızı,
Hoştur cəmalın ay kızı.
Öldürdü nəzın meni.
Nədir həyalın, ay kızı?

Yol giden ize gelmez.
Oyna gülüm, oyna.
Ceylanım düze gelmez.
Oyna gülüm, oyna.

Gizlətme Ay yüzünü,
Oyna gülüm, oyna.
Koy bakım göze, gelmez.
Oyna gülüm, oyna.

78. “Peri”⁵¹¹ isimli Azərbaycan halk türküsündə söylənən bayatı metnin bir kıtasının sözləri şöyledir:

Armut ağacı suda,
Yâr gedip mən tek burda.
Olaydım yâr yanında,
Humar gözler yukuda.⁵¹²

79. “Saçları burma”⁵¹³ isimli Azərbaycan halk türküsündə söylənən bayatı metnin iki kıtasının sözləri şöyledir:

⁵¹¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. nəşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 414.

⁵¹² Yukuda - uykuda

Kızılgül deste ⁵¹⁴ deste,
Tutmuşam birce deste.
Yârdan gelen mektubu,
Koymuşam sinem ⁵¹⁵ üste.

Ay doğdu ışıq verdi,
Yâre yarâşık ⁵¹⁶ verdi.
Sende olan düz ilgar, ⁵¹⁷
Gönlüme ışıq verdi.

80. “Sarı gelin” ⁵¹⁸ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

Saçın uzun hörmezler,
Gülü sulu dermezler.
Bu sevda, ne sevdadır?
Seni bana vermezler.

Bu derenin uzununu,
Çoban kaytar kuzunu.
Ne ola bir gün görem,
Nazlı yârin yüzünü.

Âşık eller ayrısı,
Şana ⁵¹⁹ teller ayrısı.
Bir gününe dözmedim, ⁵²⁰
Oldum yıllar ayrısı.

81. “Nazı - Nazı” ⁵²¹ isimli Azərbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metnin sözleri şöyledir:

⁵¹³ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 418.

⁵¹⁴ Deste - demet

⁵¹⁵ Sine - göğüs

⁵¹⁶ Yarâşık - yakışık

⁵¹⁷ Düz ilgar – verdiği sözü tutan, emin insan.

⁵¹⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 421.

⁵¹⁹ Şana - tarak

⁵²⁰ Dözmedin – teammül etmedin

Göverçin havadadı,
Elçatmaz⁵²² yuvadadı.
Bir elim yâr koynunda,
Bir elim duvadadı.

Gördüm seni gelende,
Saldın meni kemende.⁵²³
Derdinden deliyem men,
Hiç insaf yoktu sende.

Men aşkından halıyam,⁵²⁴
Ahdime vefalıyam.
Nolur âşık olanda,
Men de Allah kuluyam.

82. “Sev meni”⁵²⁵ isimli Azərbaycan halk türküsündeki bayatı metnin sözleri şöyledir:

Sev meni, ay sev meni,
Faytona bindir meni.
Apar⁵²⁶ aşkın bağına,
Doynca⁵²⁷ gezdür meni.

Ezizim gel yüzüme,
Şeh⁵²⁸ düşüb gül yüzüme.
Oturaydım göz-göze,
Bakaydım gül yüzüne.

Su gələr akar gider,
Şimşekler çakar gider.
Bu dünya penceredi,
Her gelen bakar gider.

⁵²¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 466.

⁵²² Elçatmaz - ulaşılmaz

⁵²³ Kemend - Uzakta bulunan herhangi bir nesneyi yakalayıp çekmek için üzerine atılan ucu ilmekli uzunca ip.

⁵²⁴ Halıyam – haberdaram, haberim var

⁵²⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 422.

⁵²⁶ Apar – götür

⁵²⁷ Doynca - yeterince

⁵²⁸ Şeh – şebnem, jale

83. “Sekine dayı kızı”⁵²⁹ isimli Azərbaycan halk türküsündə söylənən bayatının hər mısrasında melodiye və ritminə görə fərqli sözcüklər yer almaqta, ezgini çeşitli kelimələrlə süslemektedir:

Ezizim sefa geldin,
Sekine dayıkızı lay - lay.
Hoş geldin sefa geldin.
Neynim yaâr, neynim.

Ne men ölüp gurtardım,
Gülüm lay, canım lay,
Oyna ay bala lay-lay.
Ne sen insafa geldin.
Neynim yâr, neynim yâr.

84. “Senden mənə yâr olmaz”⁵³⁰ isimli Azərbaycan halk türküsündə söylənən bayatının ilk kıtasının sözləri şöyledir:

Senden mənə yâr olmaz,
Ahde vefadar olmaz.
Yüz bin çiçək olsa,
Bülbülsüz bahar olmaz.

85. “Tello”⁵³¹ isimli Azərbaycan halk türküsündə söylənən bayatların hər mısrasının sonunda Tello denilməklə müziğin melodisinə uyğunlaşdırıcı görev yapmaktadır. Örneğin:

Armut ağacı haça, *Tello.*
Elim dolaşdı saça, *Tello.*
Bir mert oğlan⁵³² isterim *Tello.*
Meni götürə gaça⁵³³ *Tello.*

⁵²⁹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007, s. 442.

⁵³⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007, s. 454.

⁵³¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007, s. 502.

⁵³² Mert oğlan - delikanlı

⁵³³ Gaça - koşa

86. “Muleyli”⁵³⁴ (“Buleyli”⁵³⁵ gibi de söylenir.) isimli Azərbaycan halk türküsü kızla oğlan arasında sanki âşık atışması gibi söylenir. Bu türküde de her mısranın sonunda “buleyli” denilmekle müziğin melodisine uyğunlaşdırıcı, eşlik görevi yapmaktadır. Bayatı metnin sözleri şöyledir:

Oğlan:

Pencerenin milleri, *buleyli*,
Açıp kızılğülleri, *buleyli*,
Oğlanı yoldan eyler, *buleyli*,
Kızın şirin dilleri. *buleyli*,

Kız:

Gömleği yeşil oğlan, *buleyli*,
Eceb yaraşır⁵³⁶ oğlan. *buleyli*,
Kapımızda dolanma,⁵³⁷ *buleyli*,
Anam savaşır oğlan. *buleyli*.

Oğlan:

Kızılgülü biçmişem, *buleyli*,
Üstünde and içmişem. *buleyli*,
Gözel kızlar içinde, *buleyli*,
Sadecə⁵³⁸ seni seçmişem. *buleyli*.

Kız:

Yad bağını⁵³⁹ arama, *buleyli*,
Ağacın tarama *buleyli*,
Eger meni sevirsən,⁵⁴⁰ *buleyli*,
Elçi göndər anama. *buleyli*.

⁵³⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 361.

⁵³⁵ Bak: İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü- 2009, s. 109-110.

⁵³⁶ Eceb yaraşır – iyice yakışır

⁵³⁷ Dolanma – gözükmə

⁵³⁸ Tekce – bir tek

⁵³⁹ Yad bağı – yabancı bahcesi

⁵⁴⁰ Sevirsən – seviyorsun

Oğlan:

Men âşıkam saz ile, *buleyli*,
Bahar ile, yaz ile. *buleyli*,
Kız kime gönül verse, *buleyli*,
Sadece ona naz⁵⁴¹ eyler, *buleyli*.

Kız:

Kapımızda bar⁵⁴² olsun, *buleyli*,
Heyva olsun, nar olsun *buleyli*,
Sene gönül vererem *buleyli*,
Sende düz ilgar olsun *buleyli*.

87. “Yeri⁵⁴³ dam üste yeri”⁵⁴⁴ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatların 1. ve 3. mısrasının sonunda *balam* kelimesini 2. ve 4. mısralarının başında ise *Ay*, *Gel* sözcüklerinin ilave edilmesi müziğin melodiye uygunlaştırıcı görev yapmaktadır. Örneğin:

Yeri dam üste yeri, *balam*,
Ay kızıldon⁵⁴⁵ üste yeri.
Ayakların incise⁵⁴⁶ *balam*,
Gel çık sünem⁵⁴⁷ üste yeri.

Dam üstedir damımız, *balam*,
Ay goşadır⁵⁴⁸ eyvanımız.
Sen ordan çık, men burdan, *balam*,
Ay kör olsun düşmanımız.

⁵⁴¹ Naz – cilve

⁵⁴² Bar - ürün

⁵⁴³ Yeri –yürü

⁵⁴⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007, s. 563. Bkz: İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü- 2009, s 157-158

⁵⁴⁵ Don - etek

⁵⁴⁶ İncimek - vücudun bir yeri, çarpma, vurma, sıkışma, burkulma gibi bir nedenle ağrı verir duruma gelmek.

⁵⁴⁷ Sine -göğüs

⁵⁴⁸ Goşa - çift

Zerharadan arkalık⁵⁴⁹ *balam*,
Ay eşrefden⁵⁵⁰ yakalık.
Bir buse ver o haldan *balam*,
Ay dadına⁵⁵¹ yetsin Halık.

Ayağında çekmesi *balam*,
Ay kızıldandır⁵⁵² düğmesi.
Nazlı ceyrana benzer *balam*,
Yârin özünü⁵⁵³ övmesi.

88. “Toy (düğün) akşamı”⁵⁵⁴ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatının sözleri şöyledir:

Bahçe-bağa girmişem,
Etirli⁵⁵⁵ gül dermişem.
Kohum - kardaşım deyip,⁵⁵⁶
Yâri men beğenmişim.

Bu dere derin dere,
Suları serin dere.
Yârdan cevap alınca,
Yalvarmışım bin kere.

Yetişt⁵⁵⁷ toy akşamı,
Durun⁵⁵⁸ yandırın şamı.⁵⁵⁹
Geline bezek⁵⁶⁰ vurun,
Gelir oğlan adamı.

⁵⁴⁹ Zerharadan arkalık – renkli ipliklerle, buncuklarla süslenmiş üst giyisi

⁵⁵⁰ Eşref – kıymetli taş

⁵⁵¹ Dadına – imdadına, yardıma

⁵⁵² Kızıl- altun

⁵⁵³ Özünü - kendini

⁵⁵⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 510.

⁵⁵⁵ Etir - ıtır

⁵⁵⁶ Kohum – akraba. Kohum - kardaşım deyip - akrabalarım tavsiye edib. Bu mısra İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü - 2008, s. 119 – 120 de şu versyondadır: Kohum kardaş ne lazım? – neye gerek.

⁵⁵⁷ Yetişt – zamanı geldi, vadesi geldi

⁵⁵⁸ Durun - kalkın

⁵⁵⁹ Şam - mum

⁵⁶⁰ Bezek - süs

89. Son yıllarda yaranmış, bestecisi anonim olan “Komşumun kızı”⁵⁶¹ isimli Azerbaycan halk türküsünde söylenen bayatı metninin sözleri şöyledir:

İki bacı⁵⁶² yan - yana,
Seviştik yana - yana.
Sen ol anneme gelin,
Anam sana kaynana.

Nakarat.

*Şamamalar tağında,
Goşa hal⁵⁶³ yanağında.⁵⁶⁴
Kaşki⁵⁶⁵ bu yaz⁵⁶⁶ olaydı,
Yüzüğüm barmağında.*

B. Ses ve saz sanatçıları olan hanende ve sazandelerin - amatör bestecilerin bayatı şiir türünde besteledikleri halk türküleri ruhuna yatkın eserler.

Birçok amatör ses ve saz sanatçıları ilhamı geldiği zaman bayatılar üzerinde müzik bestelemiş ve ilk kez kendileri çalıp söylemişlerdir. Bu yüzden de bu bayatılara söylenen müziğin yazarları halk arasında net belli olmakla yanısıra onun bestecisinin ismini, ruhunu da manen yaşatmaktadır. Bu gruptan olan amatör bestekarların isimleri ve onların besteledikleri türkülerin adları şöyledir:

⁵⁶¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007, s. 316.

⁵⁶² İki bacı – iki kızkardeş

⁵⁶³ Goşa hal – cifte ben

⁵⁶⁴ Yanagında – çehresinde.

⁵⁶⁵ Kaş ki – keşke.

⁵⁶⁶ Yaz – ilk bahar

1. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Kulu Askerov'un (Bkz: Şekil № 37) “Sev ki seven mert olar”⁵⁶⁷ isimli bayatı şiir türünde besteleyip söylediği metnin sözleri şöyledir:

Maral gezer dağ üste,
Bülbül uçar bağ üste.
Niye menden küsürsen?
Dağ çekirsen dağ üste.

Gitme-gitme maralım,
Neki derdin var alım.
Gözüne düz bakmasam,
Gözlerimden saralım.

Sene gönül bağladım,
Çaylar⁵⁶⁸ gibi çağladım.
Men seni bir duygu tek,
Yüreğimde sakladım.

Kara kaşın zil kara,⁵⁶⁹
Kipriyin de mil kara.
İnanmasan aşkıma,
And içerem ilgara.

2. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Kulu Askerov'un (Bkz: Şekil № 37) “Hardasan?”⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ isimli bayatı şiir türünde besteleyip söylediği metnin nakarat kısmının sözleri şöyledir:

⁵⁶⁷ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü - 2009, s. 117- 119

⁵⁶⁸ Çay – dere, ırmak, nehir

⁵⁶⁹ Zil kara – çok koyu, fazla siyah

⁵⁷⁰ Hardasan? – neredesin?

⁵⁷¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 237.

Demiştin ⁵⁷² gelerem yâr,
Bir deyib gülerem yâr.
Men öyle serrafam ⁵⁷³ ki,
Kadrini bilerem yâr.

Dağlar duman oldu gel,
Halim yaman oldu ⁵⁷⁴ gel.
Aylara vade ⁵⁷⁵ verdin,
Yıllar tamam oldu, gel!

3. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Zeynep Hanlarova'nın (Bkz: Şekil № 54) “Mahizer”⁵⁷⁶ isimli bayatı şiir türünde besteleyip söylediği metnin sözleri şöyledir:

Şekil № 54. Zeynep Hanlarova (1936 -)

Gülerdim, ağlamazdım,
Coşardım, çağlamazdım.
Bilseydim ayrılık var,
Sene bel bağlamazdım.⁵⁷⁷

⁵⁷² Demiştin – söz vermiştin

⁵⁷³ Serraf - kuyümcü, insan tanıyan şahıs

⁵⁷⁴ Halim yaman – durumum kötü

⁵⁷⁵ Vade - bir işin yapılması için verilen süre.

⁵⁷⁶ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü-2009, s. 117 - 119. Bkz: Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 331.

⁵⁷⁷ Sene bel bağlamazdım – sene inanmazdım, sene güvenmezdim,

Saçın hörene kurban,
Yüzün görene kurban.
Sendeki güzelliği,
Sene verene kurban.

4. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Memmedbağır Bağırzade'nin (Bkz: Şəkil № 43) bestelediği ve ilk kez kendisinin söylediği “Olmaz - Olmaz”⁵⁷⁸ isimli müzikteki bayatılar şöyledir:

Bu dağdan aşmak olmaz,
Narinci başmak⁵⁷⁹ olmaz.
Her kuru sözden ötrü⁵⁸⁰,
Yârla savaşmak olmaz.

Yıldız dönüb Ay olmaz,
Kış geçmese yay⁵⁸¹ olmaz.
Gönül seven güzele,
Güzellikte tay⁵⁸² olmaz.

Bir gül ile yaz⁵⁸³ olmaz,
Sınık gönlüm⁵⁸⁴ saz olmaz.
Öldürdü nazın meni,
Bir bu kadar naz olmaz.

5. Tarzen Sıtkı Mustafayev'in (Bkz: Şəkil № 55) halk bayatılarına besteldiği “Haray naşı⁵⁸⁵ elinden”⁵⁸⁶ isimli müziğin sözleri şöyledir:

⁵⁷⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 400.

⁵⁷⁹ Başmak - eskiden kullanılan, genellikle kadınların giydiği bir ayakkabı.

⁵⁸⁰ Kuru sözden – manasız söze, anlamsız söze, boş lafaz yüzünden.

⁵⁸¹ Yay - yaz

⁵⁸² Tay – eş.

⁵⁸³ Yaz – ilk bahar

⁵⁸⁴ Sınık gönlüm – kırılmış kalbim, kırılmış gönlüm

⁵⁸⁵ Naşı - tecrübesiz

Şekil № 55. Sıtkı Mustafayev (1943 -)

Haray naşı elinden,
Atmaz taşı elinden.
Yastık şikayet eyler,
Gözüm yaşı elinden.

Gece uzun, Ay batmaz,
Dertliler gece yatmaz.⁵⁸⁷
Menim bu hasta gönlüm,
Derdin, gamın azalmaz.

Kızılıgülem, kızılıgül,
Sen kızılıgül, men bülbül.
Dünyaca derdin olsa,
Düşmen görsen, yine gül.

6. Devlet Sanatçısı Ağadadaş Ağayev'in (Bkz: Şekil № 56) repertuarında yer alan "Ah, ay sevgilim"⁵⁸⁸ isimli türküde yer alan bayatının sözleri şöyledir:

⁵⁸⁶ Babayev R., "Bin bir mahnı", 4. neşir, "Bin bir mahnı yayınevi", Bakü, 2007 s. 235 – 236.

⁵⁸⁷ Yatmaz - uyumaz

⁵⁸⁸ Babayev R., "Bin bir mahnı", 4. neşir, "Bin bir mahnı yayınevi", Bakü, 2007 s. 11.

Şekil № 56. Ağadadaş Ağayev (1956 -)

Acı dilim, ay dilim,
Olasan dilim-dilim.
Ne demisen inciyib,
Yine menden sevgilim?

Ay ümidim, penahım,
Ay bu günüm, sabahım.
Ahı niye dinmirsən?⁵⁸⁹
Söyle nedir günahım?⁵⁹⁰

II FASIL. AZERBAYCAN, İRAN, TÜRK HALK MUSİKİSİNDE VE ÂŞIK İCRACILIĞINDA “ARAS” MOTİFLİ BAYATILAR

Halk edebiyatında ve halk müziğinde Aras konusunun aktüel olması yanında bu nehre olan ulvi muhabbetin, sevgi ve saygının sonucudur ki birçok aile dünyaya yeni gelmiş bebeklerinin ismini kayıt şartsız Aras olarak koymakla kurur duymuşlardır. Azerbaycan ve Güney Azerbaycan’ın binlerce erkek evladının ismi bu durumu tasdik etmektedir. Azerbaycan’ın ve Güney Azerbaycan’ın binlerce oğul evladının ismi bu dediklerimizi tasdiklemektedir. Belirtmemiz gerekir ki çok sayıda okullar, bazı kurumlar: futbol takımları, kafeler,

⁵⁸⁹ Ahı niye dinmirsən? – niçin neden konuşmuyorsun?

⁵⁹⁰ Günahım - suçum

eğlence mekanları, günümüzde Aras ismi ile faaliyetlerini sürdürmektedirler. Hatta Azerbaycan'ın bir kaç sinemasında (“Doğma Sahiller”, “Gaçak Nebi”) da Aras konusu işlenmiş ve, Aras nehrinin (Bkz: Şekil № 57) görüntüleri ile süslenmiş özel programlara da sıkça rastlanmaktadır.

Şekil № 57. Aras nehri

Sovyetler döneminde olduğu gibi bağımsızlık elde ettikten sonra da Azerbaycan'ın iki Devlet Radyolarından birinin ismi “Bakü” diğerkini ise “Aras” (hali hazırda “Aras FM”) olup, uzun yıllar her konuda kültürel hizmetlerini kapsamlı ve yüksek profesyonellikle halkımıza sunmuşlardır.

Kelime anlamı olarak Aras'la ilgili bazı kaynaklarda kısaca şöyle bilgi elde ederiz: “*Aras – Yavaş, sakin, usul, sesi kısık biçimde*”⁵⁹¹

Azerbaycan, Güney Azerbaycan (İran) ve Türk halk musikisine dikkat ettiğimizde, Anadolu topraklarından: Bingöl dağlarından başlangıcını alıp İran ile Azerbaycan sınırları arasından 1072 km⁵⁹² yol geçmekle Hazar deryasına dökülen, Aras nehri ile ilgili çok sayıda

⁵⁹¹ Melih Duygulu “Türk halk müziği sözlüğü”, “Pan yayıncılık”, 2014, İstanbul, S.44.

⁵⁹² Bkz: <http://www.bilgiufku.com/aras-nehri-ozellikleri-nelerdir.html>

bayatıların, aynı zamanda ismi “Arasbarı”, “Arasbastı”, “Aras” olan bir kaç müziklerin ses sanatçılarının, hanendelerin repertuarında yer aldığını, bilhassa âşıkların saz çalarak söylemesinde görüyoruz.

1. Bazı kaynaklarda Arasbar sözünün anlamı

a. Kemale Alieşref kızı Atakişiyeva'nın (Bkz: Şekil № 58),

Şekil № 58. Kemale Atakişiyeva

sanatşinaslık üzere felsefe doktoru ilmi derecesi almak için 2015 yılında “Mütercim” Yayınevi Poligrafya Merkezinde yayınlattığı “Âşık ve hanende yaratıcılığının karşılıklı tesir hususiyeti” adlı doktora tez özetinin 18. sahifesinde “Arasbar” sözü ile ilgili şöyle açıklamada bulunur: «“Arasbar” sözünün manası Aras sahili, Aras yaylağı gibi ifade olunur. Tarihi kaynaklarda Arasbar Safeviler devletinin hâkimiyeti zamanı arası adı gibi kaydedilir. Hamin döneminde Kuzey Arasbara Karabağ Arasbarı, Güney Arasbara ise Karadağ Arasbarı denilirmiş». Daha sonra şöyle yazar: “Arasbar net sınırları olan tarihi bölgedir. Aras nehrinin her iki yakası boyunca uzanan bu bölge Kuzeyde Hudaferin'den başlayıp Beyleqan'da biter. Güneyde ise tarihi Batı Dizmar ilçesinden başlayıp tarihi Oltan Kalesi arazisinde tamamlanırdı.”

b. “Tetkikatçı Alikber Dehhoda “Lüğət-i nameyi Dehhoda” adlı kitabında Arasbar sözüne şöyle bir açıklama getirmiştir: «“bar” sözü

"sahil", "kenar" anlamında olup, Arasbar – Aras kenarı yurt demektir.»

c. Diğer bir başka kaynakta ise: «“bar”- sözünün farsça “sahil”, “kenar” » manalarını ifade edildiği kaydedilir.”⁵⁹³

Onu da belirtmemiz gerekir ki, Azerbaycan’ın Ağcabedi ilçesinde bir köyün ismi “Arasbar” adını taşımaktadır.

2. Aşık havası ve zerb-i muğam⁵⁹⁴ gibi tanınan “Arasbarı”

“Arasbarı”⁵⁹⁵ havası Tebriz yöresinin saz-söz ustalarının icralarında günümüzde halen yaşatılmaktadır. Özellikle, ünlü ozan Mahmut Memmedov (Bkz: Şekil № 59) bu havayı güzel ve doğru çalıp söyleyen Azerbaycan âşıkları arasında ön sırada yer almaktadır.

Şekil № 59. Âşık Mahmut Memmedov (1935-)

Şark – Garp yayınevi tarafından 2006 yılında Bakü’de, yayınlanmış 1. cilt, “Azerbaycan dilinin izahlı lüğeti” isimli kitabın

⁵⁹³ İmamverdiyev İ., “Azerbaycan Halk Türküleri ve Âşık Havalarının Karşılıklı İlişkilerinin Bazı Güncel Sorunları”, IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu 26-28 Nisan 2017 / Niğde S. 414

⁵⁹⁴ Zerb-i muğam – Azerbaycan’da ritmik muğam da denir.

⁵⁹⁵ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan ve İran Türklerinin Âşık İcracılık Sanatının Karşılıklı İlişkileri», “Nafta-Pres” yayınevi, Bakü–2008, S.446

131. sayfasında “Arasbarı” isimli türkü konusunda şöyle yazar: *“Arasbarı (is) - Azərbaycan müziğinde doğa ve insan güzelliğini təsvif edən lirik ⁵⁹⁶ karakterli, zəndə və iyimser etkilə vokal enstrümantal əsər.”*

Aslında âşıkların bestesi olan “Arasbarı” zamanla hanendelerin repertuvarlarına eklenmiştir.

Azərbaycan hanendələrinin hər zaman icra etdikləri “Arasbarı” isimli klassik zərb - i muğamı da haldə arasında popülər olmuşdur. Azərbaycan’ın ünlü müzikologu və bestekârı Efrasiyab Bədərbeyli (Bkz: Şəkil № 4), isə “İzahlı Monografik Musiqi lüğəti”⁵⁹⁷ isimli kitabında “Arasbarı” konusunda şöyle yazıyor: *“Arasbarı - Şurakorunda olan zərb - i muğamlardan biri. Üsulü $\frac{3}{4}$. Tek (breysel) hem de koro halində okunur. İkinci durumda vaygırlıq edənler hanendənin hər mısrasını "ay zalim" nidası ilə tamamliyorlar”⁵⁹⁸*

“Arasbarı”⁵⁹⁹ adlı zərb-i muğamın en ünlü icracısı 20. yüzylının ortalarından başlamış Azərbaycan hanendələrinin hocası gibi tanınmış Devlet Sanatçısı Seyid Şuşinski (Bkz: Şəkil № 60) olmuşdur.

Şəkil № 60. Seyid Şuşinski (1889 - 1965)

⁵⁹⁶ Lirik - esinlə dolu, coşkulu,

⁵⁹⁷ Lüğət - sözlük

⁵⁹⁸ Bədərbeyli E. “İzahlı Monografik Musiqi Lüğəti”.pdf. S. 37

⁵⁹⁹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=UI8LamI5Nas>

Ustat hanende Seyit Şuşinski'nin söylediği “Arasbarı” adlı zerb-i muğam klasik âşık havasının hanendelik sanatındaki tezahürüdür. Onun kendine has üslupla söylediği bu ritmik muğam, âşıklarımızın bir zamanlar repertuarını süslemiş aynı isimli, aynı melodili klasik saz havasıdır.

“24. 05 - 2013 tarihinde Az. Tv - nin “Medeniyet” kanalında yayınlanan “Musiki hazinesi” programında Göyçeli Âşık Fetulla (Bkz: Şekil № 61) belirtmiştir ki, hali hazırda hanendelerin

Şekil № 61. Âşık Fetulla Göyçeli (1941 -)

de repertuarında yer alan ve zerb-i muğam gibi tanınan “Arasbarı” adlı klasik saz havasını ustalarımız bir zamanlar “Şamlar⁶⁰⁰ yandı” ismi ile icra ediyorlarmış. Bu musiki kadim âşıklarımızın yarattığı klasik saz havası olup, sonralar hanendelik sanatımızın büyük ustaları tarafından icra olunarak zerb-i muğam gibi tanınmıştır. “Segâh” ve “Şur” makamlarına esaslanan bu havadan profesyonel Azerbaycan musikisinin kurucusu Üzeyir Bey Hacıbeyli (Bkz: Şekil № 62) “Leyla ile Mecnun” operasının beşinci perdesinin son şeklindeki mukaddimed⁶⁰¹ istifade etmiştir.⁶⁰²

⁶⁰⁰ Şamlar - mumlar

⁶⁰¹ Mukaddime – başlangıç, evvel

Şekil № 62. Üzeyir Hacıbeyli (1885-1948)

Belirtmemiz gerekir ki İsmail Hakkı Özkan'ın “Küdüm Velveleleri” tarafından 2013 yılında İstanbul'da yayınlattığı “Türk Musikisi Nazariyatı ve Üsûlleri” isimli kitabın 364. sayfasında “Arasbâr Makamı” ile ilgili bilgi de elde ederiz. Hamin sayfada şöyle yazar:

“Arasbâr Makamı

a - Durağı: Dügâh perdesidir.

b – Seyri: İncidir.

c – Dizisi: Nevâ pedesi üzerindeki Beyatî makamı dizisine, Çârgah perdesinde Râst beşlisinin ve yerinde Beyatî dizisinin eklenmesinden meydana gelmiştir”⁶⁰³

3. “Arasbastı”⁶⁰⁴ isimli klasik aşık havası

Geleneksel saz havalarımızdan olan “Arasbastı” Urmiya saz - söz sanatının ünlü ismi Âşık Muhamethüseyin Dehgan'ın (Bkz: Şekil

⁶⁰² İ. İmamverdiyev, “Azerbaycan Halk Türküleri ve Âşık Havalarının Karşılıklı İlişkilerinin Bazı Güncel Sorunları”, IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu 26-28 Nisan 2017 / Niğde S. 413

⁶⁰³ İsmail Hakkı Özkan, “Türk Musikisi Nazariyatı ve Üsûlleri”, “Küdüm Velveleleri” yayınevi, 2013, İstanbul 364.

⁶⁰⁴ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan ve İran Türklerinin Âşık İcracılık Sanatının Karşılıklı İlişkileri», “Nafta - Pres” yayınevi, Bakü–2008, S.166

№ 63) repertuarında yer almaktadır. Azərbaycan âşıklarının repertuarında bu havanın diğər isimi “Bayramı”dır. Melodi aynı olsada “Bayramı” Do (C) karar sesinde, “Arasbastı” ise Fa (F) karar sesinde icra edildiği için, ses aralığına ve seslenmesine göre varyasyonluk oluşturur.

“Arasbastı”⁶⁰⁵ isimli klassik saz havası Urmiya saz-söz sanatının ünlü ismi Âşık Muhammethüseyn Dehgan’ın (Bkz: Şekil № 63) repertuarında yer almaktadır.

Şekil № 63. Âşık Muhammet hüseyin Dehgan (1934 -)

4. “Aras” adlı saz havaları

a. İran’ın (Güney Azərbaycan) Muğan bölgesinde Azərbaycan âşık sazının icra yöntemlerinin, icra tekniklerinin eğitimini veren Murat Ağayı’nın bir zamanlar bestelediği “Aras” adlı saz havasını Tebriz, Eher, Karadağ bölgesinin âşıkları, kendi repertuarlarına dâhil ederek çeşitli konserlerde, düğün törenlerinde devamlı söylemekle bu müziği popüler hale getirmişlerdir. Bu âşık ezgisi ile söylenen bayatılarda Tebriz’in ve etraf bölgenin ozanları sanki bir arkadaş, sırdaş gibi Aras nehrine yüz tutup icra sürecinde birer birer dertlerini

⁶⁰⁵ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan və İran Türklərinin Âşık İcracılıq Sanatının Karşılıklı İlişkileri», “Nafta-Pres” yayınevi, Bakü–2008, S.166

farklı kelimelerden oluşan birkaç versiyonlarda şöyle anlatmaya çalışırlar.

Aras, Aras, ay Aras,
Sultan Aras, han Aras.

1. Versiyon	2. Versiyon	3. Versiyon
Koy ⁶⁰⁶ derdimi danışım ⁶⁰⁷ Sen halime yan Aras.	Men derdimi danışım, Bir halime yan Aras.	Göz yaşına bakan yok, Koy dökülsün kan Aras. ⁶⁰⁸

* *

Aramızdan akıp geçir,
Aras bulana bulana.

1. Versiyon	2. Versiyon
Seyir ederim sularını, Yaram sulana sulana.	Hey bakıram sularına,

* *

Aras, senden kim geçti?
Kim gerg oldu⁶⁰⁹, kim geçti?

1. Versiyon	2. Versiyon
Başım cellât elinde, Hayalimden kim geçti?	Felek gel sabit ⁶¹⁰ eyle, Hangi günüm hoş geçti? ⁶¹¹

Aras üste, buz üste,
Kebap yanar köz üste.
Koy meni öldürsünler.

1. Versiyon	2. Versiyon	3. Versiyon	4. Versiyon
Dediğim hak söz üste.	Dediğim düz söz üste.	Danıştığım söz üste. ⁶¹²	Bir ela göz kız üste ⁶¹³ .

* *

⁶⁰⁶ Koy – izin ver, müsadenizle

⁶⁰⁷ Danışım - konuşum

⁶⁰⁸ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=pxre94cWUqM>

⁶⁰⁹ Gerg oldu – suda battı, boğuldu.

⁶¹⁰ Sabit – İran’da sabit, Türkiye’de ispat, Azerbaycan’da sübut denir.

⁶¹¹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=baMxuj0UpeE>

⁶¹² Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=pxre94cWUqM>

⁶¹³ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=j1tomtjeUKI>

Arası ayırdılar,

1. Versiyon

Kan ile doyurdular.

2. Versiyon

Kum ile doyurdular.

3. Versiyon

Kumunu sovurdular.

4. Versiyon

Su ile doyurdular.

Men senden ayrılmazdım,

1. Versiyon

Güç⁶¹⁴ ile ayırdılar.

2. Versiyon

Zor ile ayırdılar.

Genel olarak baktığımızda ses sanatçıların veya ozanların “Aras”la ilgili söylediği yukarıdaki bayatıda dikati çeken konulardan biri anonim kuvvetler tarafından Aras’ın kumunun savurulması, bazen su ile, bazen de kanla veya kumla doyurulmasıdır.

b. Kars Erzurum yöresinin ozanlarının repertuarında Aras’la ilgili farklı melodili iki saz havası bulunmaktadır.

1. Belirtmemiz gerekir ki üstatlar genellikle bu hava ile meclisi sonlandırırlar. Bazen de şenlik ehli bu müzik eşliğinde bir araya gelip kol kola verip halay çekerler .Bu yörenin ismini bilmediğimiz bağlama icracısı ve ses sanatçısı “Aras”⁶¹⁵ isimli ilk aşık havasında söylediği bayatının sözü şöyledir:

Aras’ın başı menem,
Dibinin taşı menem.
Yalgız ⁶¹⁶ kalan dilberim,
Yolda yoldaşı menem.

2. Erzurum âşıklarının Âşık Beyzade Aslan’la (Bkz: Şekil № 64), Âşık Ayhan Kırbaş’ın (Bkz: Şekil № 65) “Aras”⁶¹⁷ isimli ikinci bir saz havasında birlikte (düet) söylediği üç bayatının diğer bir versiyondaki sözleri şöyledir:

⁶¹⁴ Güc - zor

⁶¹⁵ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=cQqx5-ZyEvs>

⁶¹⁶ Yalgız – kimsesiz, tekbaşına

⁶¹⁷ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=zxnaR5bK9qY>

Şekil № 64. Âşık Beyzade Aslan

Şekil № 65. Âşık Ayhan Kırbaş (1962 -)

Aras, Aras han Aras,
Bingöl'den kalkan Aras.
Al sevdayı başımdan,
Hazar'da çalkan Aras.

Aras'ı geçemedim,
Suyundan içemedim.
Çok çalıştım⁶¹⁸ nazlı yâr,
Senden vaz geçemedim.

Aras'ı ayırdılar,
Kumunu savurdular.
Daha men ne edim ki?
Balamdan⁶¹⁹ ayırdılar.

Recai Ağbaba (Bkz: Şekil № 66) isimli bağlama icracısı ve ses sanatçısı yukarıdaki bayatının 4. mısrasını “Anamdan ayırdılar”⁶²⁰ varyantında söylemiştir:

Şekil № 66. Recai Ağbaba

⁶¹⁸ Çalıştım - uğraştım

⁶¹⁹ Bala - yavru

⁶²⁰ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=EIId-7UQKxQ4>

Belkıs Akkale (Bkz: Şekil № 67) adlı ünlü Türk ses sanatçısının “Aras”la⁶²¹ ilgili söylediği iki bayatının sözleri şöyledir:

Şekil № 67. Belkıs Akkale (1952 -)

Yâr meni yara meni,
Öldürür yara meni.
Aras kurbanın olam,
Al götür yâre meni.

Arasa vurdum teşti,
Aras bulandı geçti.
Muhammet emim oğlu,
Senin de vaktin geçti.

5. “Aras” Konusunda Bazı Şiirler ve Bayatılar

19. yüzyılın başlanğıcında, yani 1828 yılında Rusya ile İran arasında “Türkmençay” antlaşmasının imzalanması ile Aras nehrinin kuzeyi Kuzey Azerbaycan, güneyi ise Güney Azerbaycan tabiri ile tanınmaya başlandı.⁶²² Bu resmi anlaşma sonucu Azerbaycan’ın Vatan sevdalı ünlü şair ve yazarları: Muhammethüseyn Şehriyar (Bkz: Şekil № 68), Samet Behrengi (Bkz: Şekil № 69), Süleyman Rüstem (Bkz: Şekil № 70), Bahtiyar Vahapzade (Bkz: Şekil № 71),

⁶²¹ Bkz: https://www.youtube.com/watch?v=t20R9II_1IU

⁶²² Bkz: <http://tarix.info/sulh/2383-turkmençay-muqavilesi-genis-sekilde.html>

Şekil № 68. Muhammethüseyn Şehriyar
(1906-1988)

Şekil № 69. Samet Behrengi
(1939-1967)

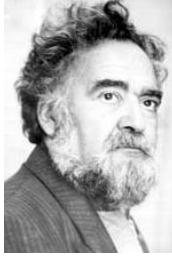

Şekil № 70. Süleyman Rüstem
(1906-1989)

Halil Rıza Ulutürk (Bkz: Şekil № 72), Söhrab Tahir (Bkz: Şekil № 73), Sazbənd Gazenfer (Bkz: Şekil № 74), Aras nehri ile ilgili çok

Şekil № 71. Bahtiyar Vahabzade
(1925-2009)

Şekil № 72. Halil Rıza Ulutürk
(1932-1994)

Şekil № 73. Söhrab Tahir
(1926-2016)

Şekil № 74. Sazbent Gazenfer
(1946-2018)

sayıda nefret içeren, gam içerikli, ayrılık, ölüm, hasret motifli hüznü şiirler, yerel besteciler, yerel besteciler, ve aşıklar ise yine bu anlamları içeren müzikler besteleme yarışlarına sanki katıldılar. İki asra yakındır kalem ehli bu dertlerini şiirsel bir dille Arasla paylaşmış, göz yaşlarını sularına dökmekle, Aras nehrini daha da coşturarak “sellendirmiş”, bazen de “lillendirmiş”, etkili mısralarla suyunu “bulandırmış”, kalplerinden süzülen kara kanlarını Aras’a akıtmakla bu olumsuz tarihi olayın müsebbibi olduğunu icra etmeye

çalışmışlardır. Edebiyatşinas bilim adamı Doç. Dr. Elza Alışova Demirdağ (Bkz: Şekil № 75), bu konu ile ilgili şöyle yazar:

Şekil № 75. Elza Alışova Demirdağ.

“Bu antlaşma sonrası Azerbaycan toprakları resmen ikiye ayrılmıştır. Kardeş kardeşe, ana oğluna, sevgililer bir birine hasret kalmışlar. Azerbaycan mânilerinde Aras motifi oldukça geniş işlenmiştir. Yıllarca Vatan özlemi yaşayan halk Aras nehri etrafına toplanarak sınırın diğer tarafında kalan memleketine hasretini mânilerle gidermeye çalışmıştır. Kardeşi, kardeşten ayıran “vefasız” Aras mânilere konu olmuştur”⁶²³

Aras, Aras taş Aras,
Çalkan Aras, taş Aras,
Ten⁶²⁴ bölünce Vatanı,
Kuruyaydın kaş Aras.

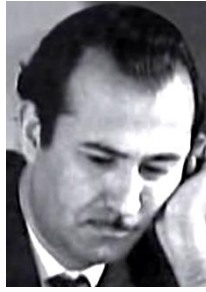
Aşigem, kandı Aras,
Derdim yamandı⁶²⁵, Aras.
İkiye böldüğün can,
Bir kan, bir candır, Aras.

⁶²³ Elza Alışova Demirdağ, “Azerbaycan Manilerinde, Bayatılarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasreti”, “Azerbaycanşınaslık: Geçmişi, Bugünü ve Geleceği” Uluslararası Sempozyum (dil, folklor, edebiyat, sanat ve tarih), tam metn, S. 173 - 174-175, Kafkaz Üniversitesi, 21–23 Ekim 2015 / Kars

⁶²⁴ Ten – ortadan ikiye bölmek anlamında.

⁶²⁵ Yaman – kötü

O taylı⁶²⁶ bu taylı birçok Vatansever şairlerimiz yıllarca ve günümüzde de Aras’a siyasi konu gibi yaklaşmış, onun geçtiği mekan kılıç gibi ikiye ayırdığını ve bu sebeple de Kuzey ve Güney Azerbaycan’ın oluşmasının sanki asıl nedeniymiş gibi şiirlerinde icra etmişlerdir. Azerbaycan’ın tanınmış şairi Hikmet Ziya (Bkz: Şekil № 76), bu konu ile ilgili "Kovuştuk" Mahnısını Okuyak Birge⁶²⁷ isimli şiirinin bir kıtasında şöyle der:

Şekil № 76. Hikmet Ziya

Can, Candan ayrılmaz!- değende, dinip.
Yâdın hede - korku gelmeğinden de
Araz’ın ne vakitten kılınca dönüp
Toprağımı ikiye bölmeğinden de.⁶²⁸

Şair Gazenfer Tağıyev (Sazbent) (Bkz: Şekil № 74), “Sen o tayda, men bu tayda” redifli şiirinde “Aras”la ilgili bir kıtada şikâyet ederek, kırılgın halde şöyle yazar:

Öz Aras’ım bizden doyup:
Fitnelere çoktan uyup.
Aramızda seddi ⁶²⁹ koyup,
Sen o tayda men bu tayda.

⁶²⁶ Taylı – taraflı

⁶²⁷ Kovuştuk Mahnısını Okuyak Birge – Kovuştuk türküsünü birlikte söyleyik

⁶²⁸ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=eMmXA2nxPe4&list=RDeMmXA2nxPe4&index=1>

⁶²⁹ Sedd – set, kalın duvar.

Vatan, toprak sevdalısı Samet Behrengi'nin (Bkz: Şekil № 69), 1968 yılında 29 yaşındayken⁶³⁰ feci şekilde Aras nehrinde ölümü, bölge halkını derinden kederlendirsede, zamanla bu yetenekli şair-yazarın ruhuna saygı olarak bayatı da yaratmışlardır. Onun 8 kitabı farsçadan türkçeye aktarması bu bayatıda⁶³¹ şöyle ifade bulmuştur:

Samet gelir güle – güle,
Döşünde bak kızıl güle.
Her elinde dört kitab,
Çönderdi⁶³² bizim dile. ⁶³³

Azerbaycan'ın yetenekli şair evladı Doç.Dr. Rövsen Hasayovlu (Bkz: Şekil № 77) “Bölünmez muhabbetim” adlı şiirinde özellikle bu hasret konusunu ele almış:

Şekil № 77. Rövsen Hasayovlu (1958 -)

İlk defe⁶³⁴ hayata baktığım zaman,
Vatanı çadraya⁶³⁵ bürünmüş gördüm.
Anamın koynuna sığındığım an⁶³⁶
Men onu ten yarı bölünmüş⁶³⁷ gördüm.

⁶³⁰ Bkz: Samed Behrengi'nin Hayatı <https://www.insanokur.org/samed-behrenginin-hayati/>

⁶³¹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=pxre94cWUqM> Bkz: 4: 15 – 4:37

⁶³² Çönderdi - çevirdi

⁶³³ Çönderdi bizim dile – Azeri türkcesine çevirdi

⁶³⁴ İlk defe – ilk kez

⁶³⁵ Çadra – siyah başörtüsü

⁶³⁶ Sığındığım an - güvenilir bir yere çekildiğim an, korunduğum an

⁶³⁷ Ten yarı bölünmüş – iki kısma ayrılmış

Yadlar ⁶³⁸ gelip toprağıını bölenden,
Vatan kara giyip, mateme batmış.
Laleler bitiren çöl, çayır, çimen,
Diken bitirenden dert, geme⁶³⁹ batmış.

Derinmiş, sonsuzmuş Aras yarası,
Bunu kardeşini yitiren⁶⁴⁰ bilir.
İkiye bölünen Ana –Anası,
Gölüşü, sevinci üzlerden siler.

Aras, bölüp toprağıını ikiye,
Milletin kalbinde ah-u zar oldun.
Sen bir damar idin bizim ülkeye,
Dönüb serhat⁶⁴¹ oldun, intizar oldun.

Böldün toprağıını bir kılıç gibi,
Kılıctan artıkmış⁶⁴² keserin, Aras.
Vatanı bölse de, muhabbetimi,
Bölmeye çatarmı⁶⁴³ hünerin,⁶⁴⁴ Aras!?

Uzun yıllar boyunca halk bestecileri ve halk şairleri tarafından “Aras” nehri ile ilgili yazılmış yüzlerle bayatılar, halk türkülerinde ve âşık havalarında kendine ebedilik ruhu kazanmışdır diyebiliriz. Çünkü, “Aras”la ilgili söylenen bayatılar zaman zaman mahalli ses sanatçıları, halk hanendeleri, ünlü ozanlarımız tarafından seslendirildiği için onların icralarında yaşatılmış günümüze kadar gelip bizlere ulaşabilmiştir.

⁶³⁸ Yadlar – yabancılar

⁶³⁹ Gem - gam

⁶⁴⁰ Yitiren - kaybeden

⁶⁴¹ Serhat - sınır

⁶⁴² Artıkmış – fazlayamış

⁶⁴³ Çatarmı – gücün yetermi

⁶⁴⁴ Hüner - beceri

6. Azərbaycan Halk Türkülerinde “Aras”la ilgili varyant bayatılar.

Varyantlık nedir sorusuna “Edebiyataşınaslık Terimleri Sözlüğü” kitabında şöyle cevap alıriz: “*Folklorda aynı eserin farklı nağılcı*”⁶⁴⁵, *ya aşışın icrasındaki metni varyant olarak adlandırılır*”⁶⁴⁶

Varyant konusunda 4. cilt “Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti” kitabının 464. sayfasında kısaca şöyle yazılır: “*Varyant - Bir şeyin başka*”⁶⁴⁷ *bir şekli*”⁶⁴⁸

Fransızca ve İtalyanca kelime olan varyantlık konusunda diğər bir kaynakta şöyle yazar: “*Variante – (Fr. ve İt) Farklı, değışik, başka türlü*”⁶⁴⁹.

“Aras”la ilgili bazı bayatıların diğər türkülerde aynen, bazen de değışik kelimelerle bir kaç versiyonda bir kadar farklı tarzda söylendiğıne de şahit olmaktadır. Tüm bunlar bayatların varyantlığına neden olmuştur. Örneğın:

1 a. Devlet Sanatçısı Lütfiyar İmanov (Bkz: Şekil № 33) “Laçın”⁶⁵⁰ Azərbaycan halk türküsünde Aras’la ilgili bayatını şu versiyonda söylemiştir:

⁶⁴⁵ Nağılcı - masalcı

⁶⁴⁶ “Edebiyataşınaslık Terimleri Sözlüğü”, Maarif” yayınevi, Bakü, 1988, s. 268.

⁶⁴⁷ Başka – değışik

⁶⁴⁸ “Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti” 4. cilt, “Şark Garp” yayınevi, Bakü 2006, S. 464. Pdf.

⁶⁴⁹ Ahmet Say, “Müzik Ansiklopedisi” 4. cilt Sanam matbaası, 1985, Ankara, S. 1251.

⁶⁵⁰ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 45-46.

1. versiyon.

Aras akar lil ile,
Deste - deste⁶⁵¹ gül ile.
O mene can bağışlar,
Meni saklar dil ile.

1. b. Reşid Behbudov ise (Bkz: Şekil № 31) Lütfiyar İmanov'dan (Bkz: Şekil № 33) farklı olarak aynı bayatının 3. ve 4. mısralarını 2. versiyonda şöyle söylemiştir:

2. versiyon.

Aras akar **lil** ile,
Deste- deste gül ile.
Men yârimi sevirem,⁶⁵²
Şirin⁶⁵³ - şirin dil ile.

2. “Mayey-i Çahargah Tesnifi”nde ⁶⁵⁴ de, hanendeler lil ile akan Aras'ı 3. bir versiyonda şöyle söylemişler:

3. versiyon.

Aras baştan **lil** gelir,
Deste-deste gül gelir.
Neynirem böyle yâri?
Ayda, yılda bir gelir.

3. “XXI - Yeni Neşirler evi” tarafından Bakü’de, 2004 yılında ı ışık yüzü görmüş “Azerbaycan bayatıları” isimli kitabın 76. 102. ve 150. sayfasında Aras'ın lil ile akmasının 4. 5. ve 6. versiyonları şöyledir:

⁶⁵¹ Deste - demet

⁶⁵² Sevirem - seviyorum

⁶⁵³ Şirin - tatlı

⁶⁵⁴ R. Babayev, “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 582.

4. versiyon.

Aras akar, **lil** ilen,
Bülbül oynar gülünen.
Seni nece⁶⁵⁵ ağlayım?
Bu kurumuş dilinen.

5. versiyon.

Aras akar **lil** ile,
Suyu gelir gül ile.
Yâr meni yola saldı,⁶⁵⁶
Şirin- şirin dil ile.

6. versiyon.

Aras gelir **lillenir**,
Suyu gelir, gillendir.
Yâri halvette⁶⁵⁷ görcek,⁶⁵⁸
Menim kalbim dillendir.⁶⁵⁹

4. Belirtmemiz gerekir ki “Tello”⁶⁶⁰ isimli Azerbaycan halk türküsünde de Aras’la ilgili ilk kıta aynen, diğer ikinci kıta ise bir çok değişik kelimelerle varyant söylenmektedir. Lütfiyar İmanov’un (Bkz: Şekil № 33) söylemesinden farkı ondadır ki her mısranın sonuna “*Tello*” kelimesi ilave edilir: Örneğin:

Aras üste, buz üste *Tello*.
Kebab yanar köz üste *Tello*.
Koy meni öldürsünler *Tello*.
Bir ela göz kız üste *Tello*.

Aras akar lil ile *Tello*.
Deste-deste gül ile *Tello*.
Men yârimi sevirem *Tello*.
Şirin-şirin dil ile *Tello*.

⁶⁵⁵ Nece - nasıl

⁶⁵⁶ Yola saldı – uğurladı.

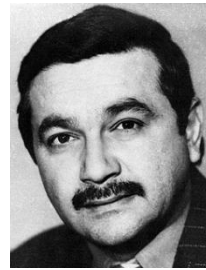
⁶⁵⁷ Halvette - kimsenin bulunmadığı kapalı yer, ıssız yer

⁶⁵⁸ Görcek – gördüğüm anda

⁶⁵⁹ Dillendir – konuşur, konuşmaya başlar

⁶⁶⁰ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007, s. 502.

5. Not etmemiz gerekir ki aynı bayatılara temellenen bu müzik Vagif Mustafayev'le (Bkz: Şekil № 78), Ceyhun Mirzeyev'in (Bkz: Şekil № 79) yönetmenliğinde 1985 yılında filme alınmış "Beyin oğurlanması"⁶⁶¹ (Damadın çalınması) sinemasında da seslendirilmiştir. Bu filmde söylenen daha bir bayatının sözü şöyledir:

Şekil № 78. Vagif Mustafayev (1953 -)

Şekil № 79. Ceyhun Mirzeyev (1946 - 1993)

Ezezinem bir de men,
Çal, okuyum⁶⁶² birde men.
Ömür geçti, gün geçti,
Cavan⁶⁶³ olmam bir de men.

6. "Ele bendem"⁶⁶⁴ isimli Azerbaycan halk Türküsünü Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Nezaket Memmedova (Bkz: Şekil № 39) "Aras"la ilgili şu bayatını söylemiştir.

1. versiyon

Aras'am Kür'e⁶⁶⁵ bendem,⁶⁶⁶
Bülbülem güle bendem.
Dindirmeyin⁶⁶⁷ gamlıyam,
Bir şirin⁶⁶⁸ dile bendem.

⁶⁶¹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=NVC0kYM9-E8> saat 21:57 – 24:30

⁶⁶² Okuyum - söyleyim

⁶⁶³ Cavan - civan

⁶⁶⁴ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=vFRPtIwogJo>, İmamverdiyev İ.

«Azerbaycan'ın Halk Mahnıları, 3.cilt, "Adiloğlu" yayınevi, Bakü- 2008, s. 21 - 22

⁶⁶⁵ Kür – Kür nehiri

⁶⁶⁶ Bendem – âşığım, bağlıyım.

⁶⁶⁷ Dindirmeyin - konuşturmayın

Aynı bayatının farklı bir kaynakta 2. versiyonu sadece 3. mısranın diğer bir mısra ile, değişik kelimede olmasında kendini belirtir. “XXI - Yeni Neşirler evi” tarafından 2004 yılında Bakü’de ışık yüzü görmüş “Azerbaycan bayatıları” isimli kitabın 128. sayfasında olan 2. versiyonundaki sözler şöyledir:

2. versiyon

Aras’am Kür’e bendem,
Bülbülem güle bendem.
Men giderki gonağam, ⁶⁶⁹
Bir şirin dile bendem.

7. Devlet Sanatçısı Melekhanım Eyyubova’nın (Bkz: Şekil № 80) icrasında “Kadan alım”⁶⁷⁰ isimli kadim halk türküsünü dinlediğimizde “Aras”la ilgili bayatların metnini duyururuz. Belirtmemiz gerekir ki hanendeler melodiye uygun olarak ilk ve 3. mısrada “ay kız, ay kız, ay kız amandır”, 2. ve 4. mısrada ise “kadan alım” kelimesinden istifade ederek söylemişler. Bu prensip diğer bayatılarda de kendini gösterir. Hemin müziğin sözleri şöyledir:

Şekil № 80. Melekhanım Eyyubova (1962-)

⁶⁶⁸ Şirin –tatlı

⁶⁶⁹ Gonağam - misafirim

⁶⁷⁰ İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları, 3.cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü- 2008, s. 23 - 25

Aras akır kıykacı, *ay kız, ay kız, ay kız amandır.*
Budur gelir çift bacı, *kadan alım.*
Biri benim öz yârim, *ay kız, ay kız, ay kız amandır.*
Biri başımın tacı, *kadan alım.*

Arası ayırdılar, *ay kız, ay kız, ay kız amandır.*
Su ile doyurdular *kadan alım.*
Men senden ayrılmazdım, *ay kız, ay kız, ay kız amandır.*
Zülm ile ayırdılar *kadan alım.*

Aras akır lil ile *ay kız, ay kız, ay kız amandır.*
Deste-deste gül ile *kadan alım.*
Men yârimi sevirem *ay kız, ay kız, ay kız amandır.*
Şirin-şirin dil ile *kadan alım.*

8. Bayatıların farklı mısralarında Aras'ın **kıykacı** (ters), **yan** veya **burularak** akmasını anlatan kelimeler varyantlığına neden olmuştur. “XXI - Yeni Neşirler evi” tarafından 2004 yılında Bakü’de ışık yüzü görmüş “Azerbaycan bayatıları” isimli kitabın 18., 77., 113., 146., 163., 225. sayfasında bu varyant kelimeler yer almıştır. Örneğin:

1. varyant

Aras akır **kıygacı**⁶⁷¹,
Budur gelir çift bacı.
Biri benim öz yârim,
Biri başımın tacı.

Belirtmeliyiz ki aynı bayatının 124. sayfada olan 2. versiyondaki sözleri kendini 2. 3. ve 4. mısralarda gösterir:

2. varyant

Aras akar **kıygacı**,
Bu gelen iki bacı.
Biri öz sevgilimdi,
Biri onun dilmancı.⁶⁷²

⁶⁷¹ Kıykacı – tersine

9. Aras'ın **yan** akması ile olan bayatı kaydettiğimiz kitabın 18., 77., 146., 163. sayfasında 4 versiyonda değişik mısralarla kendini belirtir:

3. varyant (1)

Aras geldi, **yan** aktı,
Dibinden bin can aktı.
Vatan sarı⁶⁷³ bakanda,
Yüreğimden kan aktı.

3. varyant (2)

Aras akar, **yan** verer,
Sesi bana can verer.
Yaramı möhkem⁶⁷⁴ bağla,
Bağlamasan kan verer.

3. varyant (3)

Aras akar **yan** gider,
Üstünde bin can gider.
Yaramı yâr bağlasın,
Yoksa akar kan gider.

3. varyant (4)

Aras, Aras, can Aras,
Ne gedirsen **yan**, Aras?
Sevgilim gemidedi,
Gel eyleme kan, Aras.

10. Aras'ın **burularak** akması ile olan bayatı yine aynı kitabın 113., 125. sayfasında 2 versiyonda olan değişik mısralarla kendini gösterir:

4. varyant (1)

Aras **buruldu** gitti,
Suyu duruldu gitti.
Men dedim yâr incidi,
Deme yoruldu gitti.

4. varyant (2)

Aras akar, **burular**,
Suyu taştı durular.
Yürekta arzun olsa,⁶⁷⁵
Sene de toy⁶⁷⁶ kurular.

11. Aras'ın **taşması** ile olan bayatı, yukarıda ismi geçen kitabın 178., 196., 197., 284. sayfasında 4 versiyonda, değişik mısralarla kendini gösterir:

⁶⁷² Dilmancı - sözcüsü

⁶⁷³ Vatan sarı – Vatanın olduğu yönde

⁶⁷⁴ Möhkem – sağlam, sıkı

⁶⁷⁵ Olsa - olursa

⁶⁷⁶ Toy - düğün

5. varyant (1)

Kür, Aras **taşıp**, gellem,⁶⁷⁷
Yolumu **çaşıp**⁶⁷⁹ gellem.
Her yanı yağı tutsa,⁶⁸⁰
Dağları aşır gellem.

5. varyant (2)

Aras **taşanda** biler,⁶⁷⁸
Kür kovuşanda biler.
Yâr yârinin kadrini,⁶⁸¹
Ayrı düşende⁶⁸² biler.

5. varyant (3)

Aras **taşanda** meler,
Kür kovuşanda meler.
Bala öz anasından,
Ayrı düşünde meler.

5. varyant (4)

Aras **taşanda** meler,
Kür kavuşanda meler.
Anasından balalar,
Ayrı düşünde meler.

12. Güney Azerbaycan âşık sazının eğitimini veren ve çalgı tekniklerini öğreden Murat Ağayi'nin bestesi olan "Aras" isimli saz havasında, Aras nehrine hitaben söylenen giriş fonksiyonlu bayatının 7 varyantta olan farklı sözlerinde rast geliriz:

1. varyant

Aras, Aras, ay Aras,
Sultan Aras, han Aras.
Koy⁶⁸³ derdimi danışım⁶⁸⁴
Sen halime yan Aras.

2. varyant

Aras, Aras, can Aras,
Men sana kurban Aras!
Zaman meni yandırdı,⁶⁸⁵
Sen de alış, yan Aras!⁶⁸⁶

⁶⁷⁷ Gellem - gelerim

⁶⁷⁸ Biler - anlar

⁶⁷⁹ Çasıp - şasıp

⁶⁸⁰ Her yanı yağı tutsa – Etrafı düşmen alsa bile

⁶⁸¹ Kadrini – değerini, kıymetini

⁶⁸² Ayrı düşende – ayrıldığı zaman

⁶⁸³ Goy – izin ver, müsadenizle

⁶⁸⁴ Danışım - konuşum

⁶⁸⁵ Yandırdı – yaktı.

⁶⁸⁶ "Azerbaycan bayatıları", "XXI - Yeni Neşirler evi" Bakü – 2004, S. 40.

3. varyant

Aras, Aras, han Aras,
Gel eyleme kan, Aras.
Koy gidim⁶⁸⁷ yâr gözleyir,⁶⁸⁸
Nedir bu tûğyan, Aras?⁶⁸⁹

4. varyant

Aras, Aras, han Aras,
Dağlardan akan Aras.
Yârdan bir haber getir,
Evimi yıkan Aras.⁶⁹⁰

5. varyant

Aras, Aras han Aras,
Sultan Aras, han Aras!
Çayın, çeşmen kurusun,
Menim teki yan⁶⁹¹ Aras!⁶⁹²

6. varyant

Aras, Aras, can Aras,
Ne gedirsən yan, Aras?
Sevgilim gemidedi,
Gel eyleme kan, Aras.⁶⁹³

7. varyant

Aras, Aras, ay Aras,
Sultan Aras, han Aras
Gözyaşıma bakan yok,
Goy⁶⁹⁴ dökülsün kan Aras.⁶⁹⁵

13. Devlet Sanatçısı Lütfiyar İmanov'un (Bkz: Şekil № 33) söylediği "Laçın" adlı Azeri halk türküsünde "Aras üste buz üste, Kebap yanar köz üste" sözleri ile başlanan ilk beytteki bayatının birkaç versiyonda söylendiği bilinmektedir. Belirtmemiz gerekir ki bu bayatların 1. 2. ve 3. mısraları aynı olup, tekçe 4. mısradaki farklı sözlerle varyantlık kendini gösterir:

⁶⁸⁷ Koy gidim – izninizle ben gidim

⁶⁸⁸ Gözleyir - bekleyir

⁶⁸⁹ "Azerbaycan bayatıları", "XXI - Yeni Neşirler evi" Bakü – 2004, S. 163.

⁶⁹⁰ A.g.e. S. 163.

⁶⁹¹ Benim teki yan –benim gibi alış

⁶⁹² "Azerbaycan bayatıları", "XXI - Yeni Neşirler evi" Bakü – 2004, S. 260.

⁶⁹³ A.g.e. S. 163.

⁶⁹⁴ Goy – izin ver

⁶⁹⁵ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=pxre94cWUqM>

1. varyant**1. varyant****1. varyant**

Aras üste buz üste,
Kebap yanar köz üste
Goy meni öldürsünler,
Bir ela göz kız üste.⁶⁹⁶ Dediğim hak söz üste. Danıştığım söz üste.⁶⁹⁷

14. “XXI - Yeni Neşirler evi” tarafından Bakü’de, 2004 yılında ı ışık yüzü görmüş “Azerbaycan bayatıları” isimli kitapda “Aras”la ilgili, Aras ismi geçen 54 bayatı şiir örneklerine rast gelinir. Tesbit ettiğimiz örneklerin sözlerine bir göz atalım:

1. **Aras**’a gemi geldi,
Men dedim, hamı⁶⁹⁸ geldi.
Sen ağla ay gözlerim,
Ayrılık demi⁶⁹⁹ geldi.⁷⁰⁰ S. 16.
2. **Aras**’a akar kaldı,
Terlan uçtu, sar kaldı.
Elimden⁷⁰¹ ayrı düştüm,
Gözlerim bakar kaldı. S. 18.
3. Geçme, **Aras** derindir,
İçme, suyu serindir.
Hasret bakan bu eller,
Senin de ellerindir. S. 22.
4. **Aras**, gelir taşınnan,
Suyu kalkır başınnan.
Ezeli dumduruydu,⁷⁰²
Bulandı göz yaşınan. S. 64.

⁶⁹⁶ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=j1tomtjeUKI>

⁶⁹⁷ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=pxre94cWUqM>

⁶⁹⁸ Hamı - herkes

⁶⁹⁹ Demi - anı

⁷⁰⁰ Azerbaycan bayatıları, “XXI - Yeni Neşirler evi”, İlim, Bakü, 2004, 18.

⁷⁰¹ Elimden - yurdumdan

⁷⁰² Dumduru – çok saf.

5. **Aras** daşdı: - dediler,
Kür karıştı: - dediler.
Melhemi yaramadı,⁷⁰³
Hekim gaşdı⁷⁰⁴, dediler. S. 76
6. **Aras** baştan az oldu,
Ördek vurdum, kaz oldu.
Gücilen⁷⁰⁵ bir yâr taptım,⁷⁰⁶
O da kelekbaz⁷⁰⁷ oldu. S. 80
7. **Aras**'da taşkına bak,
Suyunun meşkine⁷⁰⁸ bak,
Dert elinden okuram,⁷⁰⁹
Diyorlar aşkına bak. S. 83
8. **Aras** gırağı meşe,⁷¹⁰
Getir desmalın⁷¹¹ döşe.⁷¹²
Arasına gül düzüm,
Ortasına menekşe. S. 106
9. **Aras** baştan azaldı,
Üstün ördek, kaz aldı.
Olan-olmaz hûşumu,⁷¹³
Giden selvinaz⁷¹⁴ aldı. S. 113

⁷⁰³ Melhemi yaramadı – melhemnin faydası olamadı.

⁷⁰⁴ Gaşdı - koştı

⁷⁰⁵ Gücilen – çok zor

⁷⁰⁶ Taptım - buldum

⁷⁰⁷ Kelekbaz - hileger

⁷⁰⁸ Meşk - prova

⁷⁰⁹ Okuram - söyleyem

⁷¹⁰ Gırağı meşe – kenarı orman

⁷¹¹ Desmal - mendil

⁷¹² Döşe – ser, yere sermek anlamında

⁷¹³ Hûş - akıl; fikir; şuur;

⁷¹⁴ Selvinaz - Servi gibi nazlı, nazı salınan, serv ağacı gibi boyu uzun

10. **Aras**'ın gırahları,⁷¹⁵
Dolu gelir arhları.
Şeh⁷¹⁶ düşmüş güle benzer,
Yârimin dudakları S. 123
11. **Aras** gibi bulannam,
Bahçe gibi sulannam.
Elim sene çatınca,⁷¹⁷
Köy - köy gezib dolannam.⁷¹⁸ S. 127
12. **Aras** değilim coşam,
Kür değilim kaynaşam.
Apar⁷¹⁹ serraf⁷²⁰ yanına,
Gör ne kıymetli taşam. S. 128
13. **Aras**, burdan ak barı,⁷²¹
Sallan barı, ak barı.
Hasret kalma gözlerim,
Bir doyunca bak barı. S. 172
14. **Aras** üste naneyim,
Yel⁷²² esme pervaneyim.
Yârim gedib⁷²³ Tiflise,
Deliyem, divaneyim. S. 177
15. **Aras**'ın gemisine,
Su salsın zemisine.
Hiç yigidin balası,⁷²⁴
Kalmasın emmisine. S. 268

⁷¹⁵ Gırahları - kenarları

⁷¹⁶ Şeh - şebnem

⁷¹⁷ Çatınca – ulaşınca

⁷¹⁸ Dolannam – bir şeyin çevresine dönmek

⁷¹⁹ Apar – götür

⁷²⁰ Serraf – kıymetli taşı anlayan uzman

⁷²¹ Ak barı – ak olur

⁷²² Yel – rüzgar

⁷²³ Gedib - gidip

⁷²⁴ Balası - yavrusu

16. **Aras**'a saldıım teŖti,
Cingildemedi⁷²⁵ geçti.
Anama haber verin,
Ak günü kara geçti. S. 271
17. **Aras**'ın başı menem,
Toprağı, taşı menem.
Garipe ağlayanın,
Gözünün yaşı menem. S. 275
18. **Aras**'a gemi geldi,
Men dedim, hamı⁷²⁶ geldi.
Sen ağla ay gözlerim,
Ayrılık demi⁷²⁷ geldi.⁷²⁸ S. 16.
19. **Aras**'a akar kaldı,
Terlan uçtu, sar kaldı.
Elimden⁷²⁹ ayrı düştüm,
Gözlerim bakar kaldı. S. 18.
20. **Aras** geldi, yan aktı,
Dibinden bin can aktı.
Vatan sarı⁷³⁰ bakanda,
Yüreğimden kan aktı. S. 18.
21. Geçme, **Aras** derindir,
İçme, suyu serindir.
Hasret bakan bu eller,
Senin de ellerindir. S. 22.

⁷²⁵ Cingildemedi – ses salmadı

⁷²⁶ Hamı - herkes

⁷²⁷ Demi - anı

⁷²⁸ Azərbaycan bayatıları, “XXI - Yeni Neşirler evi”, İlim, Bakü, 2004, 18.

⁷²⁹ Elimden - yurdumdan

⁷³⁰ Vatan sarı – Vatanın olduğı yönde

22. **Aras**, Aras can Aras!
Men sana kurban Aras!
Zaman meni yandırdı,⁷³¹
Sen de alış, yan Aras! S. 40.
23. **Aras**, gelir taşınnan,
Suyu kalkır başınnan.
Ezeli dumduruydu,⁷³²
Bulandı göz yaşınan. S. 64.
24. **Aras** daşdı: - dediler,
Kür karıştı: - dediler.
Melhemi yaramadı,⁷³³
Hekim gaşdı⁷³⁴, dediler. S. 76
25. **Aras** baştan lil geler,
Deste - deste gül geler.
Neylerem bele⁷³⁵ yârî?
Ayda, yılda bir geler. S. 76
26. **Aras** akar, yan verer,
Sesi bana can verer.
Yaramı möhkem bağla,
Bağlamasan kan verer. S. 77
27. **Aras** baştan az oldu,
Ördek vurdum, kaz oldu.
Gücilen⁷³⁶ bir yâr taptım,⁷³⁷
O da kelekbaz⁷³⁸ oldu. S. 80

⁷³¹ Yandırdı – yaktı.

⁷³² Dumduru – çok saf.

⁷³³ Melhemi yaramadı – melhemin faydası olamadı.

⁷³⁴ Gaşdı - koştu

⁷³⁵ Bele - böyle

⁷³⁶ Gücilen – çok zor

⁷³⁷ Taptım - buldum

⁷³⁸ Kelekbaz - hileger

28. **Aras**'da taşkına bak,
Suyunun meşgine⁷³⁹ bak,
Dert elinden okuram,⁷⁴⁰
Diyorlar aşkına bak. S. 83
29. **Aras** akar lil ile,
Suyu gelir gül ile.
Yâr meni yola saldı,⁷⁴¹
Şirin-şirin dil ile. S. 102
30. **Aras** gırağı meşe,⁷⁴²
Getir desmalın⁷⁴³ döşe.⁷⁴⁴
Arasına gül düzüm,
Ortasına menekşe. S. 106
31. **Aras** buruldu gitti,
Suyu duruldu gitti.
Men dedim yâr incidi,
Deme yoruldu gitti. S. 113
32. **Aras** baştan azaldı,
Üstün ördek, kaz aldı.
Olan-olmaz hûşumu,⁷⁴⁵
Giden selvinaz⁷⁴⁶ aldı. S. 113
33. **Aras**'ın gırahları,⁷⁴⁷
Dolu gelir arhları.
Şeh düşmüş güle benzer,
Yârimin dudakları S. 123

⁷³⁹ Meşg - prova

⁷⁴⁰ Okuram - söyleyem

⁷⁴¹ Yola saldı – uğurladı.

⁷⁴² Gırağı meşe – kenarı orman

⁷⁴³ Desmal - mendil

⁷⁴⁴ Döşe – ser, yere sermek anlamında

⁷⁴⁵ Hûş - akıl; fikir; şuur;

⁷⁴⁶ Selvinaz - Servi gibi nazlı, nazı salınan, serv ağacı gibi buyu uzun

⁷⁴⁷ Gırahları - kenarları

34. **Aras** akar kıygacı,⁷⁴⁸
Bu gelen iki bacı.
Biriöz sevgilimdi,
Biri onun dilmancı.⁷⁴⁹ S. 124
35. **Aras** gibi bulannam,
Bahçe gibi sulannam.
Elim sene çatınca,⁷⁵⁰
Köy-köy gezib dolannam.⁷⁵¹ S. 127
36. **Aras**'am Kür'e bendem,⁷⁵²
Bülbülem güle bendem.
Men giderki gonağam,⁷⁵³
Bir şirin dile bendem S. 128
37. **Aras** değilim coşam,
Kür değilim kaynaşam.
Apar⁷⁵⁴ serraf⁷⁵⁵ yanına,
Gör ne kıymetli taşam. S. 128
38. **Aras** akar yan gider,
Üstünde bin can gider.
Yaramı yâr bağlasın,
Yoksa akar kan gider. S. 146
39. **Aras** gelir lillendir,
Suyu gelir, gillendir.
Yâri halvette görcek,⁷⁵⁶
Menim kalbim dillendir.⁷⁵⁷ S. 150

⁷⁴⁸ Kıygacı - eğri

⁷⁴⁹ Dilmancı - sözcüsü

⁷⁵⁰ Çatınca - ulaşınca

⁷⁵¹ Dolannam – bir şeyin çevresine dönmek

⁷⁵² Bendem – âşıkam, bağılıyım.

⁷⁵³ Gonağam - misafirim

⁷⁵⁴ Apar – götür

⁷⁵⁵ Serraf – kıymetli taşı anlayan uzman

⁷⁵⁶ Görcek – gördüğüm anda

⁷⁵⁷ Dillendir – konuşur, konuşmaya başlar

40. **Aras**, Aras, can Aras,
Ne gedirsen yan, Aras?
Sevgilim gemidedi,
Gel eyleme kan, Aras. S. 163
41. **Aras**, Aras, han Aras,
Dağlardan akan Aras.
Yârdan bir haber getir,
Evimi yıkan Aras. S. 163
42. **Aras**, Aras, han Aras,
Gel eyleme kan, Aras.
Koy gidim⁷⁵⁸ yâr gözleyir,⁷⁵⁹
Nedir bu tûğyan, Aras? S. 163
43. **Aras**, burdan ak barı,⁷⁶⁰
Sallan barı, ak barı.
Hasret kalma gözlerim,
Bir doyunca bak barı. S. 172
44. **Aras** üste naneyim,
Yel⁷⁶¹ esme pervaneyim.
Yârim gedib Tiflise,
Deliyim, divaneyim. S. 177
45. Kür, **Aras** taşıp, gellem,⁷⁶²
Yolumu çaşıp⁷⁶³ gellem.
Her yanı yağı tutsa,⁷⁶⁴
Dağları aşıp gellem. S. 178

⁷⁵⁸ Koy gidim – izninizle ben gidim

⁷⁵⁹ Gözleyir - bekleyir

⁷⁶⁰ Ak barı – ak nolur

⁷⁶¹ Yel – rüzgar

⁷⁶² Gellem - gelerim

⁷⁶³ Çaşıp - şasıp

⁷⁶⁴ Her yanı yağı tutsa – Etrafı düşmen alsa bile

46. **Aras** taşanda biler,⁷⁶⁵
Kür kovuşanda biler.
Yâr yârinin kadrini,⁷⁶⁶
Ayrı düşünde⁷⁶⁷ biler. S. 196
47. **Aras** taşanda meler,
Kür kovuşanda meler.
Bala öz anasından,
Ayrı düşünde meler. S. 197
48. **Aras** taşanda meler,
Kür kavuşanda meler.
Anasından balalar,
Atrı düşünde meler. S. 284
49. **Aras** akar, burular,
Suyu taştı durular.
Yürekte arzun olsa,⁷⁶⁸
Sene de toy⁷⁶⁹ kurular. S. 225
50. **Aras**, Aras han Aras,
Sultan Aras han Aras!
Çayın, çeşmen kurusun,
Menim teki⁷⁷⁰ yan⁷⁷¹ Aras! S. 260
51. **Aras**'ın gemisine,
Su salsın zemisine.
Hiç yigidin balası,⁷⁷²
Kalmasın emmisine. S. 268

⁷⁶⁵ Biler - anlar

⁷⁶⁶ Kadrini – değerini, kıymetini

⁷⁶⁷ Ayrı düşende – ayrıldığı zaman

⁷⁶⁸ Olsa - olursa

⁷⁶⁹ Toy - düğün

⁷⁷⁰ Teki – gibi

⁷⁷¹ Benim teki yan –benim gibi alış

⁷⁷² Balası - yavrusu

52. **Aras**'a saldıım teŖti,
Cingildemedi⁷⁷³ geçti.
Anama haber verin,
Ak günü kara geçti. S. 271
53. **Aras**'ın baŖı menem,
Toprağı, taŖı menem.
Garipe ağılayanın,
Gözünün yaŖı menem. S. 275
54. **Aras** akar, lil ilen,
Bülbül oynar gülünen.
Seni nece⁷⁷⁴ ağılayım?
Bu kurumuŖ dilinen. S. 278

15. Elza AlıŖova Demirdağ'ın (Bkz: Ŗekil № 75) makalesinden
aldığımız, Aras'la ilgili halk bayatlarına bir göz atalım. ⁷⁷⁵

Aras'im boy verendi, Boylansan, boy verendi. Hasrettir doğıma sese, Çağırsan ⁷⁷⁶ hay verendi.	Aras'dır gam biçibtir, Dert ekip, gam biçiptir, Dindirmeyin, kan ağılar, Aras hasret biçipdir.
Aras baŖtan bulanmaz, Suyu taŖtan bulanmaz. İki hasret kavuŖsa, Suyu yaŖtan bulanmaz.	Aras'ı buz bağıladı, Yanı yarpuz bağıladı. Oğılan bu tayda kaldı, O tayda kız ağıladı.
Araz'dan geçen de var, Suyundan içen de var. Vatan adı çekmeyin, Yüreğı geçen de var.	Aras akar, taŖ gelir, TaŖ kayaya tuŖ gelir. KarteŖ karteŖe hasret, Gözlerinden yaŖ gelir.

⁷⁷³ Cingildemedi – ses salmadı

⁷⁷⁴ Nece - nasıl

⁷⁷⁵ Elza AlıŖova Demirdağ, “Azerbaycan Manilerinde, Bayatılarında Vatan Sevgisi, Vatan Hasretini”, “Azerbaycanşınaslık: GeçmiŖi, Bugünü ve Geleceğı” Uluslar arası Sempozyum (dil, folklor, edebiyat, sanat ve tarih), tam metin, S. 174-175, Kafkas Üniversitesi, 21–23 Ekim 2015 / Kars

⁷⁷⁶ Çağırsan - seslesen

16. Şaire hanım Hemen Heşim kızı Ekberova'nın (Bkz: Şekil № 81) Aras'la ilgili yazmış olduğu 7 bayatıyı 3 Mart 2019 tarihinde Gence şehrinde bizlere takdim etti. Hemin bayatıların sözleri şöyledir.

Şekil № 81. Hemen Heşim kızı Ekberova (1957 -)

Men aşıkam Kür geçer,
Araz geçer, Kür geçer.
Araz küser, ten böler,
Günahından Kür geçer.

Araz aktığı yerde,
Şimşek çaktığı yerde.
Vüsala⁷⁷⁸ yetmek⁷⁷⁹ için,
Hicran çattığı⁷⁸⁰ yerde.

Araz'am daşamadım,
Kükreyip coşamadım.
Hicran döydü⁷⁸¹ kapımı,
Birce yol usanmadım⁷⁸³.

Men Aras lil akarım,
Yandırıp kalp yakarım.
Böldün meni ikiye,
Yıllarla göz sıkarım.

Aras üstən geçərem,
Deryazla⁷⁷⁷ ot biçərem.
Yârim vefalı olsa,
Candan, baştan geçərem.

Araz suyu bol eyler,
Gözlerimden yol eyler.
Derdin, gamın elinden,⁷⁸²
Ağardı kara teller.

Araz kıvrılıp gider,
Hançer sivrilip gider.
Hemen sevgi görmese,
Dinmez,⁷⁸⁴ çevrilip⁷⁸⁵ gider.

⁷⁷⁷ Deryaz- tırpan

⁷⁷⁸ Vüsal – Sevgiliye kavuş, ulaşma

⁷⁷⁹ Yetmek –ermek

⁷⁸⁰ Çattığı yerde – ulaştığı yerde

⁷⁸¹ Döydü – çaldı.

⁷⁸² Elinden - yüzünden

⁷⁸³ Usanmak- bezmek, bıkmak

III FASIL. AZERBAIJAN PROFESYONEL BESTEKÂRLARIN ESERLERİNDE BAYATILAR

Azerbaycan bestekârları zamanla bayatı şiir türünde birbirinden güzel musikiler bestelemişlerdir. Bu arada Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Akşin Alizade'nin (Bkz: Şekil № 82) (a capella için)

Şekil № 82. Akşin Alizade (1937 - 2014)

bestelediği “Bayatılar”⁷⁸⁶ adlı eserini de özellikle belirtmemiz gerekir. Azerbaycan'ın bir çok bestekarları farklı yıllarda bayatı şiirine güzel müzikler bestelemişler.

1. Devlet Sanatçısı Efrasiyab Bedelbeyli'nin (Bkz: Şekil № 4) “1905. Yılında” adlı drama eseri için Cafer Cabbarlı'nın (Bkz: Şekil № 83) bayatılarına bestelediği “Azad bir kuştum”⁷⁸⁷ isimli müziğinin metninin sözleri şöyledir:

Şekil № 83. Cafer Cabbarlı (1899 - 1934)

⁷⁸⁴ Dinmez – konuşmadan, sessizce, hiçbir laf söylemeden, itiraz etmeden, sakince,
⁷⁸⁵ Çevrilmek – dönmek, gittiği veya durduğu tarafın ters istikametine doğru yönelmek.

⁷⁸⁶ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=RqFfJL4wmBc&t=1s>

⁷⁸⁷ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 222.

Azad bir kuştum,
Yuvamdan uçtum.
Bir bağa düştüm,
Bu genc yaşımdan.

Bir avcı gördüm,
Göğsümden vurdu.
Toprağa düştüm,
Bu genc yaşımda.

2. Gamber Hüseynli'nin (Bkz: Şekil № 84) Azərbaycan bayatılarına bestelediği “Gül üşüdü” ⁷⁸⁸ isimli müziğinin metnine bir göz atalım:

Şekil № 84. Gamber Hüseynli (1916-1961)

Men âşık gül üşüdü,
Şeh ⁷⁸⁹ düştü, gül üşüdü.
Güldün ağlım apardın, ⁷⁹⁰
Bu nece gülüş idi.

Men âşıkım yâr güler,
Mızrap oynar, tar güler.
Suna gölden küsende,
Terlan ağlar, sar güler.

⁷⁸⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 222.

⁷⁸⁹ Şeh - jale

⁷⁹⁰ Apardın - götürdün

Kervan yola düzülür,
Humar gözler süzülür.
Nece men dert çekmeyim,
Elim senden üzülür.

3. Hökume Necefova'nın (Bkz: Şekil № 85) bayatı şiir türünde bestelediği ve Devlet Sanatçısı Zeynep Hanlarova'nın (Bkz: Şekil № 54) icrasında dinlediğimiz “Ceyran bala” ⁷⁹¹ isimli müziğin sözleri şöyledir:

Şekil № 85. Hökume Necefova (1915-2002)

Toy⁷⁹² ele gelim toya,
Kurbanam böyle boya.
Dünen görmüşem yâri,
Bir de göremmi ola.

Nakarat:

*Dağın başında kale,
Kurbanam yüzde hala.⁷⁹³
Kaş, göz ile danışma,⁷⁹⁴
Öldüm a ceyran bala.*

⁷⁹¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 117.

⁷⁹² Toy - düğün

⁷⁹³ Hal - ben

⁷⁹⁴ Danışma - konuşma

Azizim gül yüzüne,
Şeh⁷⁹⁵ düşüb gül yüzüne,
Oturaydım yüz-yüze,
Bakaydım gül yüzüne.

4. Devlet Sanatçısı Oktay Kazimi'nin (Bkz: Şekil № 86)
Azerbaycan bayatlarına bestelediği “Sevgi bayatları”⁷⁹⁶ isimli
müziğinin metnine bir göz atalım:

Şekil № 86. Oktay Kazimov (1932-2010)

Ezizim dön beri sen,
Dilimin ezberisen.
Senden özge yârım yok,
Aşkımım ezelisen.

Ezizim harda kaldı?
Gözüm yollarda kaldı.
Men yârdan ayrılından,
Yüreğim yârda kaldı.

Doymadım⁷⁹⁷ gözlerinden,
O şirin sözlerinden,
Bilseydim ayrılıktır,
Öperdim gözlerinden.

⁷⁹⁵ Şeh – çiy, şebnem

⁷⁹⁶ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 427.

⁷⁹⁷ Doymadım - doyamadım

Ezizim tel yüzüne,
Dökülüb tel yüzüne.
Elim senden üzöldü,
Doymadım gül yüzünden.

5. Devlet Sanatçısı Emin Sabitoğlu'nun (Bkz: Şekil № 87)
Kerkük bayatlarına bestelediği “Şirin dil”⁷⁹⁸ isimli müziğinin metnine
bir göz atalım:

Şekil № 87. Emin Sabitoğlu (1937-2000)

Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Ne diyorsa yâr desin,
Öz dilimde şirin dil.

Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Hem tabibdi, hem melhem,
Şirin subet, şirin dil.

Nakarat:

*Şirin düşer,
Zülf⁷⁹⁹ yüze şirin düşer.
Ferhat kaya çapanda,
Yadına⁸⁰⁰ Şirin düşer.*

⁷⁹⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 491.

⁷⁹⁹ Zülf - zülûf

⁸⁰⁰ Yadına - aklına

Şirin gibi, şirin gibi,
Güzel sev Şirin gibi.
Seven gencler isterem,
Ferhat'la Şirin gibi.

6. Devlet Sanatçısı Emin Sabitoğlu'nun (Bkz: Şekil № 87) bayatı şiir türünde daha bir bestesi olan “Gözlemesin neylesin”⁸⁰¹ isimli müziğin iki kıtasının sözleri şöyledir:

Kış kurtarar, yay olar,
Oğlan kıza tay⁸⁰² olar.
Yâr yâri gözleyende,⁸⁰³
Birce günü ay olar.

Elçi gönderer kıza,
Yüreği döner buza.
Vererler ceyiz kıza,
Toyu kalar payıza.⁸⁰⁴

7. Devlet Sanatçısı Oktay Recebov'un (Bkz: Şekil № 88) bestelediği “Şirvan bayatıları”⁸⁰⁵ isimli müziğinin metnine bir göz atalım:

Şekil № 88. Oktay Recebov (1941 -)

⁸⁰¹ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 213.

⁸⁰² Tay - eşit

⁸⁰³ Gözleyende - bekleyende

⁸⁰⁴ Payız – son bahar

⁸⁰⁵ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 493.

Şirvan'a, Mil'e⁸⁰⁶ gellem,
Gederem yine gellem.
Bir defe yüzün görsem,
İmana, dine gellem.

Nakarat:

*Men âşık gül üşüdü,
Şeh düştü, gül üşüdü.
Güldün aklım apardın,
Bu nice⁸⁰⁷ gülüş idi.*

Şirvanın güzellerin,
Çok gezdim düzenlerin.
Bin cana değişmerem,
Şirvan'ın güzellerin.

8. Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Polat Bülbüloğlu (Bkz: Şekil № 89) halk bayatlarına “Dilin can incidendir”⁸⁰⁸ isimli beste yapmış ve kendisi ilk kez bu sözlerle söylemiştir:

Şekil № 89. Polat Bülbüloğlu (1945 -)

Dişlerin incidendir,
Dürdendir⁸⁰⁹, incidendir.
Özün eceb geşenksen,⁸¹⁰
Dilin can incidendir.⁸¹¹

⁸⁰⁶ Şirvan, Mil – Azerbaycan'da bölge

⁸⁰⁷ Nice - nasıl?

⁸⁰⁸ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 146.

⁸⁰⁹ Dürr – inci.

⁸¹⁰ Geşenk – güzel, iyi

⁸¹¹ Incidendir – incitmek, kötü söz ya da davranışla birini kırmak, üzme.

Eyvan⁸¹² güllü olaydı,
Gül sünbüllü olaydı.
Kaş ki sevdiyim güzel,
Şirin dilli olaydı.

Gözlerin aldı meni,
Kemende saldı meni.
Dilin şahmar yılan tek⁸¹³,
Ne dedim çaldı⁸¹⁴ meni.

9. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Polat Bülbüloğlu (Bkz: Şekil № 89) halk bayatılarına “Ayrılık”⁸¹⁵ isimli beste yapmış ve kendisi ilk kez bu sözlerle söylemiştir:

Aman aman ayrılık,
Halim yaman⁸¹⁶ ayrılık.
Eşidende başımdan,
Gopur duman⁸¹⁷, ayrılık.

Kuşlar uçar kollarda,⁸¹⁸
Gül butası gollarda.
Hardasan⁸¹⁹ yârim, harda?
Gözüm galıb yollarda.

Eyledi kahrı⁸²⁰ mene,
Gelmedi rahmı mene.
Doldurup gam piyalesin,
İçirdi zehri mene.

⁸¹² Eyvan - balkon

⁸¹³ Şahmar yılan tek – yılanların şahı gibi

⁸¹⁴ Çaldı – soktu

⁸¹⁵ İmamverdiyev İ. «Azərbaycan'ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü-2009, s. 96-99

Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 48.

⁸¹⁶ Yaman - kötü

⁸¹⁷ Duman - sis

⁸¹⁸ Kol - çalı

⁸¹⁹ Hardasan - nerdesin

⁸²⁰ Kahr - derin üzüntü ya da sıkıntı, derin acı, içe işleyen üzüntü, perişan etme.

İlgarın oldu yalan,⁸²¹
Kalbime saldı talan.
Ayrılısın, ayrı düşsün,
Yâr, bizi ayrı salan.

10. Cavanşir Kuliyev'in (Bkz: Şekil № 90) şair Dilsuz Mustafayev'in (Bkz: Şekil № 91) bayatlarına "Aya baktım"⁸²²

Şekil № 90. Cavanşir Kuliyev (1950 -) Şekil № 91. Dilsuz Mustafayev (1945 -)

isimli müzik bestelemiştir. Şu bayatılara bir göz atalım:

Aya baktım, Ay beyaz,
Kıza baktım, kız beyaz.
Yazı yazan insaf et,
Bu güzeli bana yaz.

Aya baktım, Ay yumru,
Kıza baktım, kız kumru.
Neynirem böyle yazı,⁸²³
Yaprak ayrı, gül ayrı.

Aya baktım, Ay çiçek,
Kıza baktım, kız göyçek.⁸²⁴
Gel dayanak yüz-yüze,⁸²⁵
Yere-göye⁸²⁶ and içek.

⁸²¹ İlgarın oldu yalan – verdiğin sözü tutamadın

⁸²² Babayev R., "Bin bir mahnı", 4. neşir, "Bin bir mahnı yayınevi", Bakü, 2007 s. 46.

⁸²³ Yaz – ilk bahar.

⁸²⁴ Göyçek – güzel, alımlı

⁸²⁵ Gel dayanak yüz-yüze - karşı karşıya dayanalım

⁸²⁶ Göy - gök

Aya baktım, Ay gümüş,
Kıza baktım, kız gümüş.
Ne bileydim yâr sevmek,
Alevden gömlek imiş.

Aya baktım, Ay batdı,
Kıza baktım, kız gitti.
Kim ekdi⁸²⁷, kim suladı?
Aramızda dağ bitdi.⁸²⁸

11. Azərbaycan'ın birçok tanınmış şairleri zamanla "Aras"la ilgili bayatılar yazmış, günümüzde de yazmakta olub bestekarlar ise müzik bestelemiş, ses sanatçıları da çeşitli törenlerde, şenliklerinde uğurla söylemişler. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Eldar Mansurov'un (Bkz: Şekil № 92) Azərbaycan'ın Halk şairi Vahid Aziz'in (Bkz: Şekil № 93) 1989 yılında yazdığı birkaç bayatılara bestelediği "Bayatılar" isimli güzel melodik parçanı Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Brilliant Dadaşova (Bkz: Şekil № 94) şahane icrası ile halkımızın beğenisini kazana bilmiştir.⁸²⁹

Şekil № 92. Eldar
Mansurov
(1952 -)

Şekil № 93. Vahit
Aziz
(1945 -)

Şekil № 94. Brilliant
Dadaşova
(1965 -)

⁸²⁷ Ekdi - dikti

⁸²⁸ Bitdi - dikildi

⁸²⁹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=fSuRaYaaUR8>

Vahit Aziz'in (Bkz: Şekil № 93) bayatılarının metnine bir göz atalım:

Yüreğimde a yaz⁸³⁰ var,
Ne kış gidip, ne yaz var.
Uyatma menekşeni,
Kol⁸³¹ dibinde ayaz⁸³² var.

Kederli⁸³³ bakmayaydı,
Gözyaşım akmayaydı.
Yâd⁸³⁴ bakmağı bir yana,
Yâr yâda bakmayaydı.

Bu dünya çetin⁸³⁵ gala,
Yolları çetin gala.
Yahşi⁸³⁶ yâri yazda⁸³⁷ gez,
Payıza⁸³⁸ çetin gala.⁸³⁹

Kalenin taşı oldum,
Gözünün yaşı oldum.
Dünyada gün görmedim⁸⁴⁰,
Sevende naşı⁸⁴¹ oldum.

Yine de akşam oldu,
Gün geçti akşam oldu.
Geceler men alıştım,
Eriyen de şam⁸⁴² oldu.

⁸³⁰ A yaz – yazı anlamında

⁸³¹ Kol – çalı

⁸³² Ayaz - duru, pırıl pırıl havada çıkan kuru, keskin soğuk, Kışın açık havalı ve çoğunlukla mehtaplı gecelerde hüküm süren kuru soğuk.

⁸³³ Kederli - gamlı

⁸³⁴ Yâd - yabancı

⁸³⁵ Çetin – zor

⁸³⁶ Yahşi - iyi

⁸³⁷ Yaz – ilk bahar

⁸³⁸ Payız - Sonbahar

⁸³⁹ Gal – kalmak anlamında

⁸⁴⁰ Gün görmedim – mutlu ömür yaşamadım.

⁸⁴¹ Naşı - tecrübesiz

⁸⁴² Şam - mum

12. Yetenekli bestekâr Vagif Gerayzade (Bkz: Şekil № 95) de bayatı şiirine müracaat ederek güzel bir müzik bestelemiş, Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Alim Kasımov (Bkz: Şekil № 21), da profesyonel icrası ile halkımızın rağbetini kazanmıştır. Sanatçının bu müzikte söylediği bayatının bazı sözleri şöyledir

Şekil № 95. Vagif Gerayzade (1961 -)

Dağlarının başı kara,
Dibinin taşı kara.
Meni bir kız avladı,
Gözü göy⁸⁴³, kaşı kara.

Azizim yanar dağlar,
Od⁸⁴⁴ düşüp yanar dağlar.
O güzele deyin ki,
Baksın bu yana, dağlar.

Ay oğlan Çıraklı'san,
Asli Karabağlı'san.
Bir güzel yâr ucundan,⁸⁴⁵
Sen de sine⁸⁴⁶ dağlısan.

Aşığım karşı dağlar,
Senden kim aştı dağlar?
Yattım uykuya daldım,
Maralım başı dağlar.

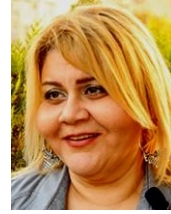
⁸⁴³ Göy – mavi

⁸⁴⁴ Od – alev, ateş

⁸⁴⁵ Ucundan - yüzünden

⁸⁴⁶ Sine - göğüs

13. Azərbaycan'ın Devlet Sanatçısı Gülustan Aliyeva'nın (Bkz: Şekil № 96) halk bayatıları ile söylediği naşeli ruhta olan müziğin bestecisi Aygün Sametzade'dir.⁸⁴⁷ (Bkz: Şekil № 97). Bu müzikte icra olunan bayatılardan bazıları şöyledir

Şekil № 96. Gülustan Aliyeva (1967 -) Şekil № 97. Aygün Sametzade

Sahile gemi geldi,
Küleyin⁸⁴⁸ nemi⁸⁴⁹ geldi.
Yaş dök, ağla gözlerim,
Ayrılık demi⁸⁵⁰ geldi.

Azizim Huda'm seni,
Saklasın Huda'm seni,
Bir arzum var göreydim,
Her gün rüyamda seni.

Sapand⁸⁵¹ tek atma meni,
Yâdlara satma meni.
Yolunu gözlemişim,
Nagüman etme meni.

Yıldızlar sayrışanda,
Yürekler kovuşanda.
Yaman olur ayrılık,
Göz - göze alışanda.⁸⁵²

⁸⁴⁷ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=Bdp9dKn7Cu0>

⁸⁴⁸ Külek – rüzgar

⁸⁴⁹ Nem - havada ya da başka bir ortamda bulunan su buharı.

⁸⁵⁰ Ayrılık demi – ayrılık zamanı, ayrılık anı

⁸⁵¹ Sapand – bir adet taş veya birkaç küçük taş koyub ata bilmek için her iki ucuna lastik bağlanmış çatal ağac, silah.

⁸⁵² Alışanda – öğrenede.

IV FASIL. AZERBAIJAN'IN BAZI SİNEMA MÜZİKLERİNDE BAYATILAR

Azerbaycan'ın halk müziklerinde özellikle de halk türkülerinde, tasniflerde, şikestelerde, âşık havalarında profesyonel bestekârların eserlerinde, sözlü ve yazılı halk edebiyatı numunelerinde bayatılara rastlandığımız gibi, bu şiir türünde bestelenmiş, Azerbaycan sinema müziklerinde de bayatıların olduğunu görüyoruz:

1. Azerbaycan'ın Halk yazarı İsmail Şihlin'in romanı esasında Hüseyin Seyitzade'nin (Bkz: Şekil № 98) prodüserliği ile 1969 yılında çekilmiş “Deli kür”⁸⁵³ isimli sineması için Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Profesör Cihangir Cihangirov'un (Bkz: Şekil № 99) bestelediği müzikler arasında bayatı ile söylenen bir melodi de dikkati çekmektedir. Sinemanın bir makamında Devlet Sanatçısı Elmira Rahimova'nın (Bkz: Şekil № 100) sesi ile seslenen bir kıtalık bayatının sözü şöyledir. Belirtmemiz gerekir ki “Geçme menden”⁸⁵⁴ isimli Azerbaycan halk türküsünde de aynı bayatıya rast geliyoruz:

Şekil № 98. Hüseyin
Seyitzade
(1910 – 1979)

Şekil № 99. Cihangir
Cihangirov
(1921-1992)

Şekil № 100. Elmira
Rahimova
(1941 -)

⁸⁵³ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=zNtf0E3ROF0> Bkz: 1.15:29 -1.17:15

⁸⁵⁴ Babayev R., “Bin bir mahnı”, 4. neşir, “Bin bir mahnı yayınevi”, Bakü, 2007 s. 276.

Ezizim sefa geldin,
Hoş geldin, sefa geldin.
Ne men öldüm kurtardım.⁸⁵⁵
Ne sen insafa⁸⁵⁶ geldin.

2. 1985 yılında Azerbaycan'ın Halk Şairi Süleyman Rüstem'in (Bkz: Şekil № 70) ve Ahmetağa Muganlı'nın (Bkz: Şekil № 101) senaryosunda Hasanağa Turabov'la, (Bkz: Şekil № 102) Abdül Mahmutov'un (Bkz: Şekil № 103) filme aldıkları, üç adla bilinen: "Atları Eyerleyin",⁸⁵⁷ "Gaçak Nebi", "Kanlı Zemi" sinemasının müziğini Azerbaycan Devlet Sanatçısı Emin Sabitoğlu (Bkz: Şekil № 87) bestelemiştir. Bu sinemanın müziğinin söz yazarı Azerbaycan'ın Halk şairi Ramiz Rövşen'e aittir. Yetenekli şairin birkaç bayatı şiirine Emin Bey (Bkz: Şekil № 87) "Şur" makamında güzel bir beste yapmıştır. Azerbaycan Devlet Sanatçısı Niyameddin Musayev'in (Bkz: Şekil № 104) söylediği derin felsefi anlamlı bayatının sözlerine bir göz atalım.

Şekil № 101. Ahmetağa
Muganlı
(1926 - 2001)

Şekil № 102. Hasanağa
Turabov
(1938 - 2003)

⁸⁵⁵ Kurtardım – gurtuldum, tamamladım, bitirdim

⁸⁵⁶ Insaf – mantığa dayalı adalet duygusu

⁸⁵⁷ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=1pLaVS8KC-4> Bkz: 1.14:15 - 1.16:49

Şekil № 103. Abdül
Mahmutov
(1944 -)

Şekil № 104. Niyameddin
Musayev
(1940 -)

Gün geçer aya döner.
Su akar çaya⁸⁵⁸ döner.
Kişnese namert atı.
Mert toyu⁸⁵⁹ vaya⁸⁶⁰ döner.

Bu dünya sırlı dünya,
Sırları dürlü⁸⁶¹ dünya.
Gelmişiz açak⁸⁶² gidek,⁸⁶³
Heremiz⁸⁶⁴ birini⁸⁶⁵ dünya.

Deyirem⁸⁶⁶ düzel⁸⁶⁷ dünya,
Düzelmir güzel dünya.
Bir helal kazanç paya,⁸⁶⁸
Ucalar⁸⁶⁹ güzel dünya.

⁸⁵⁸ Çay - nehir

⁸⁵⁹ Toy - düğün

⁸⁶⁰ Vay – yas, matem

⁸⁶¹ Dür - mucevher

⁸⁶² Açak - açmak

⁸⁶³ Gidek – gidelim

⁸⁶⁴ Heremiz – her birimiz

⁸⁶⁵ Birini - birisini

⁸⁶⁶ Deyirem - Diyorum

⁸⁶⁷ Düz el – düzene koy, düz bir hale gel.

⁸⁶⁸ Pay – birden çok kişi arasında bölüşülmesi gereken bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, kismet.

⁸⁶⁹ Uca - yüce

Bu dağın taşı tuzlu,
Anamım aş⁸⁷⁰ tuzlu,
Öldürür içenleri,
Gözümün yaşı tuzlu.

3. Azerbaycan'ın Halk yazarı Anar Rızayev'in (Bkz: Şekil № 105) senaryosu esasında 1971 yılında çekilmiş “Gün geçti”⁸⁷¹ sineması için Azerbaycan'ın Devlet Sanatçısı Emin Sabitoğlu'nun (Bkz: Şekil № 87) bestelediği müziği, Devlet Sanatçısı Yalçın Rzazade'nin (Bkz: Şekil № 106) icrasında dinlediğimizde söylenen sözlerin bayatı şiir türü olduğu anlaşılır.⁸⁷²

Şekil № 105 Anar
Rızayev
(1938 -)

Şekil № 106. Yalçın
Rzazade
(1946 -)

Azizim baktı yarı,
Bahtımın⁸⁷³ tahtı⁸⁷⁴ yârı.
Yüzünde göz izi var,
Sana kim baktı yârım?

⁸⁷⁰ Aş - pilav

⁸⁷¹ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=tKJjAx9jwEk>

⁸⁷² Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=ArlxnPuTD7E>

⁸⁷³ Baht – şans, talih, kader, ikbal.

⁸⁷⁴ Taht - hükümdarların oturduğu büyük ve süslü koltuk, hükümdarlık makamı, hükümdarlık.

Elemi harayından,
El yatmaz⁸⁷⁵ harayından.
Günde bir kerpiç düşür,
Ömrümün sarayından.

Eziziyem bir de men,
Doldur içir, bir de men.
Ömür geçti, gün geçti,
Civan olmam birde⁸⁷⁶ men.

SONUÇ:

Azerbaycan sözlü halk edebiyatında, özellikle âşık sanatında, aynı zamanda da hanendelik sanatında ve bestekâr yaratıcılığında çok genişçe kullanılan, en verimli şiir türlerinden biri tek bir kıtadan oluşan derin içeriğe sahip, anlamlı ve manası büyük olan bayatıdır. Bayatının benzersizliği ve özgün özelliği öncelikle ulusal edebiyat ve halk müziği ile ilgili olmasıdır. Tesadüfî değil ki halkımız arasında bayatı ile ilgili böyle bir tabir günümüzde kullanılmaktadır:

Bayatı, ay bayatı,
Çağır⁸⁷⁷ eli, elatı.⁸⁷⁸

“Azerbaycan Halk Müziğinde Bayatılar - Mâniler” isimli eserimizi şiir, müzik âşık ve hanende icracılığı açısından sonuç olarak şöyle özetleye biliriz:

⁸⁷⁵ Yatmaz – uyumaz

⁸⁷⁶ Birde – bir daha

⁸⁷⁷ Çağır - sesle

⁸⁷⁸ Elat – bir yurttta, birarada yaşayan cemaat, halk, el.

Şiir açısından bayatların tasnifi.

1. Türk Dünyasının ortak edebi abidesi olan Bayatılar-mâniler bir kıtadan oluşan 7 heceli, 4 mısralı ayrıca halk şiir türüdür. Genellikle Azerbaycan'ın her bir âşık ve şairleri bu şiire müracaat etmiş, güzel anlamlı, derin felsefi fikirlerle zengin şiirsel söz incileri yaratmışlar.

2. Bazı şiirlere rast geliriz ki 11 heceli “goşma”nın kıtalarının içerisinde, özellikle de ikinci mısra ile üçüncü mısra arasında bayatılar yer almıştır. Bu şiir türüne üstat âşıklarımız “Cığalı tecnis” demişlerdir.

3. Diğer bir grup havalar vardır ki iki farklı şiir türünün iç-içe birleşmesinden oluşur ve böylece birlikte okunur. Değerlendirdiğimizde anlaşılır ki cinaslardan ⁸⁷⁹ oluşan “Cığalı tecnis” bu açıdan hem şiir türü olup, aynı zamanda Azerbaycan'ın klasik âşık havasıdır. Böyle demek mümkünse her iki şiirin içerikleri birbirini tamamladığı için, icra zamanı ikisinin metnini muğam tarzında birarada söylenmesinin bazen farkında değiliz.

4. “Azerbaycan, İran (Güney Azerbaycan) halk şiirleri arasında “Aras”la ilgili yüzden fazla yedi hicali bayatı şiir türü versiyonları ile birlikte farklı kaynaklarda rastlanmaktadır. Bu nedenle diyebiliriz ki Azerbaycan, Güney Azerbaycan (İran) ve Anadolu klasik âşık musikisinde “Aras”la ilgili bayatılar çoğunluk oluşturur.

⁸⁷⁹ Cinas - aynı kelimeden oluşup farklı anlamlar içeren şiir türüne cinaslı şiirler denir. Cinaslardan oluşan âşık şiirine üsta sanatçılar “cığa” derler.

5. Azərbaycan, Güney Azərbaycan (İran) və Anadolu klasik aşık müziyində bir grup havalar vardırki özellikle “Aras” ismi ilə çalınır söylenmektedir.

6. Azərbaycan, Güney Azərbaycan (İran) və Anadolu aşık sanatında birçok havalar vardır ki icra sürecində söylenen metindən, konunun “Aras”la ilgili olması anlaşılır.

7. “Arasbarı” isminde bir hava vardırki, hem klassik aşık ezgisi gibi aynı zamanda Zarb-i muğam (ritmik muğam) gibi aşık repetuvarında yer almakta ve hanendelik sanatında çalınır söylenmekle yaşatılmaktadır.

8. Azərbaycan Halk Musikisində “Aras” konusunda farklı şiir türünde (goşma, giraylı technis vb) yazılmış belirli örnekler bulunmaktadır.

9. “Azərbaycan bayatıları konu açısından Vatan, aşk sevdalı, gam içərikli, bəzən də, ayrılıq, hasrət ilə yanı sıra neşəli olmaları ilə də diqqəti çəker.

Âşık müzik icracılığı sanatında bayatların təsnifi.

1. Âşık icracılığı sanatına diqqət ettiğimizdə anlaşılır ki bir grup saz havaları vardır ki usta sanatçılar bu müzikle uzun havaya bənzər tərzdə yalnız bayatı şiiri ilə icra edərler. “Çoban bayatı”, “El bayatı”, “Göç bayatı”, “Dağlar bayatı”, “Garağan bayatısı”, “Bayatı şikeste”, “Katar bayatı”, “Atüstü bayatı”, “Gödek Misilli bayatı” vs.

2. Klassik saz havalarımızdan “Güllü Kafiye” havası vardır ki melodik və ritimik açıdan genel olaraq orta tempoludur. “Kafiye” ayrı bir müzik olup 11 heceli goşma şiir türünə icra olunur. “Gül” isə yedi heceyə əsaslanan “Çoban bayatı”nın okunması ilə kendini bildirir və

tekrar “Kafiye”ye geçmekle sonuçlanır. Bu saz havasında söylenen bayatı, “Kafiye”nin süsü rolünü oynar. Şayet bayatı ile söylenmezse âşıklarımız bu tür icraya sadece “Kafiye” derler.

3. Âşık icracılığında bazen bayatının şiirin son kıtasında okunduğuna tanık oluruz. “Yanık Keremi” bu türlü icra olunan saz havalarımızdandır. Borçalı elinin ustası aşığı Hüseyin Saracılı (Bkz: Şekil № 10), 11 heceye dayalı Kerem’in sözlerini uzun hava tarzında “Segâh” makamında söyleyip bitirdikten sonra mutlaka gam içerikli bir bayatı da ilave ederek, söyleyip seyircilerini hüznü hale sokardı. Bu da müziğin gamını daha da artırmak maksadı taşır, dert ahli Kerem’in ruh halini şiirin ve müziğin dili ile yansıtmaya çalışırdı.

Dede Şemşir (Bkz: Şekil № 7), uzun havaya benzer “Çoban bayatı”nı çalıp söylediği zaman diğer müzik icra etmezdi. Fakat ustası âşık Ekber Caferov (Bkz: Şekil № 14), “Çoban bayatı”nı icra edip sonlandırdıktan sonra mutlaka ikinci bir hava, “Zil Gaytağı”⁸⁸⁰ ile icrasını devam ettirip bu saz ezgisi ile sonlandırardı.

Azerbaycan halk müziği açısından bayatların tasnifi.

Azerbaycan halk türkülerini incelediğimiz zaman yüzden artık bayatı şiir türüne esaslandığını tesbit ediyoruz. Bizim araştırmamızda bu türkülerin isimleri şöyledir: 1. “A Leyli”, 2. “Laçın”, 3. “Dut ağacı boyunca”, 4. “Guba’nın ağ elması”, 5. “Ay kız”, 6. “Kara kız”, 7. “Ahu gibi”, 8. “Kara hal yâr”, 9. “Koy gülüm gelsin ay nine”, 10. “İki seven âşıkın cefası var”, 11. “Menim Leylam”, 12. “Derdime rehm eyleyip eylesin çara”, 13. “Deyirler yârim gelip”, 14. “Elim yârdan üzüldü”, 15. “Elma-elmaya benzer”, 16. “Aparmağa gelmişik”,

⁸⁸⁰ Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=TfzoDC6dEo4>

17. “Ay beri bak”, 18. “Ay dilber”, 19. “Ay gelin”, 20. “Ay güzel”, 21. “Ay kaşı gözü kara kız”, 22. “Ay kız hayranın ollam”, 23. “Ay kız kimin kızıdır”, 24. “Ay kız sene mailem”, 25. “Ay sallanıb giden yâr”, 26. “Hasan gel”, 27. “İnnabı”, 28. “Leblerin gonçadır”, 29. “Azerbaycan maralı”, 30. “Bu yana dönder meni”, 31. “Dağlara çen düşende”, 32. “Dağlarda çiçek”, 33. “Dağlardan aşdım”, 34. “Daşlı kala”, 35. “Deyin mübarek olsun”, 36. “Dem-dem”, 37. “Turnam”, 38. “Edim ne çare”, 39. “Evlerinin dalı yonca”, 40. “Ele bendem”, 41. “Kadan alım”, 42. “Anam yadıma düşdü”, 43. “Gel-gel”, 44. “Ceyran”, 45. “Menim nazlı ceyranım”, 46. “Kurban olum o gözlere”, 47. “Teklik elinden”, 48. “Suna bülbüller”, 49. “Ejder emi”, 50. “Ceyran bala”, 51. “Ayrılık”, 52. “Gel güzelim”, 53. “Sev ki seven mert olar”, 54. “Oyna gülüm”, 55. “Olmaz”, 56. “Semovarin hakesi”, 57. “Ölürem ay eller kızı”, 58. “Gel-gel”, 59. “Gelen yâr”, 60. “Gül açtı”, 61. “Gelin ocağa gelir”, 62. “Gülebatın”, 63. “Güloğlan”, 64. “Gülse nem”, 65. “Keçme menden”, 66. “Keklik”, 67. “Gadan alım”, 68. “Kaleli”, 69. “Karagöz”, 70. “Kaşların kemandır”, 71. “Menzeri”, 72. “Muleyli”, 73. “Nazlı yârim”, 74. “Noleydi”, 75. “Nar, nar, Nargile”, 76. “O sürmeli gözlerin”, 77. “Oyna gülüm”, 78. “Peri”, 79. “Saçları burma”, 80. “Sarı gelin”, 81. “Nazı - Nazı”, 82. “Sev meni”, 83. “Sekine dayı kızı”, 84. “Senden mene yâr olmaz”, 85. “Tello”, 86. “Toy akşamı”, 87. “Komşumun kızı”, 88. “Hardasan?”, 89. “Gel-gel ay aman”, 90. “Olmaz - Olmaz”, 91. “Haray naşı elinden”, 92. “Ah, ay sevgilim”, 93. “Ela göz yârim”, 94. “Sendeki kara gözler”, 95. “Azad bir kuştum”, 96. “Mahizer”,

97. “Güzel yârim gellem dile”, 98. “Yeri dam üste yeri”, 99. “Gül ağacı değilem”, 100. “Men neynim?”, 101. “Gel maralım”, 102. “Dert özü dillendirir”, 103. “Meni koydun sergerden”, 104. “Ay geden güzel”.

Azerbaycan halk müziği açısından bayatı kendini icra zamanı farklı prensiple gösteriyor:

1. Bayatının her mısrasının sonunda müziğin isimi (*Tello, Buleyli*) sanki radif gibi geçiyor.

2. Bayatının her mısrası melodiye göre hiç bir ilave kelimeler eklenmeden yalnız 7 hece çerçevesinde kendini belirtir.

3. Bayatının her mısrasının arasında melodiye uygun ilave sözler (“*Oyna gülüm, oyna*”, “*ay aman*”) eklenmekle söylenir.

4. Bazı bayatılar var ki ses sanatçısının zevkine göre bir kaç ezgide söylenir.

5. Bir grup türküler var ki bestecisi anonim olup halk bayatıları ile söylenir.

6. Bir grup türküler var ki bestecisi belli olup, anonim halk bayatıları ile söylenir.

7. Bir grup türküler de var ki bestecisi ve bayatı yazar şairi net olarak bilinmektedir.

8. Bir grup türküler var ki bayatı metnlerinin söz yazarı - şairi bilinmektedir.

9. Muğam icracılığı sanatında bir grup “tasnif”ler var ki bayatı ile söylenir.

10. Muğam icracılığı sanatında bir grup “şikeste”ler (“*Karabağ şikestesi*”, “*Kesme Şikeste*”) var ki bayatı ile söylenir.

11. Bayatı ile söylenen bir grup türküler var ki bestecisi hanende veya saz - söz sanatçısıdır.

12. Bayatı ile söylenen bir grup türküler var ki müziğini profesyonel bestekârlar yazmıştır.

13. Bayatı ile söylenen bir grup türküler var ki Azerbaycan'ın bazı sinema müzikleri içerisinde yer alır.

14. Birçok ses sanatçıları aynı halk türküsü ile biri - birinden farklı bayatılar söylemektedirler. Bu durum aynı müziğin şiir farklılığı nedeni ile varyantlılığı oluşturan nedenlerdendir.

15. Azerbaycan halk türkülerinde olduğu gibi Anadolu bayatılarının melodiye uygun söylenme sürecinin bazı anlarında ses sanatçıları, hanendeler kendinden artırdığı metinde olmayan ilave sözcükler ve şekilcilerden istifade ediyorlar. Tüm bunlar müziğe uyum sağlamak amacı taşıyor. Anadolu bayatılarının icrasında kullanılan ilave sözcüklere örneğin, “*Le le hegüle hegüle kurbanem*,” “*Şengüley, şengüley belâlüm*,” “*De*,” “*Balam*,” “*Anam*,” “*Da*” vs gösterebiliriz.

16. Azerbaycan halk türkülerinin birçoğunda hanandelerin melodiye uygun söylediği şu ilave sözcüklerden bir kaçını (“*Tello*,” “*Gel*,” “*Ay aman*,” “*Gel - gel ay aman*,” “*Ay giden güzel hil olum boynuna*,” “*Ay*,” “*Balam*,” “*Buleyli*,” “*Sekine dayıkızı lay - lay*,” “*Neynim yâr*,” “*Oyna gülüm, oyna*,” “*Suna bülbüller*,” “*Ceyran*,” “*Kara hal* ⁸⁸¹ *yâr*”) misal gösterebiliriz.

“Azerbaycan Müzik Kültüründe Bayatılar - Mâniler” isimli kitabımın, saz ve ses sanatçıları, müzik araştırmacıları için değerli bir kaynak olacağına inanıyoruz.

⁸⁸¹ Hal - ben

İLAVELER № 1.

1. *Sivas yöresine ait türküler:*

- a. “Ağılın altı Kenger”⁸⁸² (“Mahmut bey”). / Zara köyü
- b. “Kale kaleye karşı”⁸⁸³.
- c. “Dala mendil bağladım”⁸⁸⁴ / Kangal yöresi
- d. “Madımah bittimola”⁸⁸⁵ / Gemerek yöresi

2. *Balıkesir yöresine ait türküler:*

- a. “Akpınar yapısına”⁸⁸⁶
- b. “Mendili oyaladım”⁸⁸⁷ / Türkali köyü

3. *Isparta yöresine ait türküler:*

- a. “Badılcanı doğradım”⁸⁸⁸
- b. “Çayıra serdim postu”⁸⁸⁹

4. *Bitlis yöresine ait türküler:*

- a. “Oynama yorulursun”⁸⁹⁰
- b. “Dideban üstündeyim”⁸⁹¹.

⁸⁸² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 4-5.

⁸⁸³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 286.

⁸⁸⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 555

⁸⁸⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 340

⁸⁸⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 12.

⁸⁸⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 339

⁸⁸⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 56-57.

⁸⁸⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 134-135

⁸⁹⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.360-361

⁸⁹¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 162-163

5. **Hatay** / *Antakya-Şenköy yöresine ait türkü:*

- a. “İndim çayır biçmeye”⁸⁹².

6. **Ankara** / *Elmadağ yöresine ait türküler:*

- a. “Oyalı yazma”⁸⁹³.

7. **Kahramanmaraş** yöresine ait türküler:

- a. “Kara çadır düzdedir”⁸⁹⁴
b. “Camdan sakız akıyor”⁸⁹⁵ / Elbistan yöresi
c. “Zeyno bana kar getir”⁸⁹⁶.

8. **Nevşehir** / *Ürgüp yöresine ait türküler:*

- a. “Kayalar yarışmasın”⁸⁹⁷
b. “Bahar geldi yine yollar işledi”⁸⁹⁸,
c. “Pancar pezik değil mi”⁸⁹⁹ / Hacıbektaş yöresi

9. **Burdur** yöresine ait türküler:

- a. “Mendilim dilim dilim”⁹⁰⁰.
b. “Merdivanım kırk ayak”⁹⁰¹.
c. “Ovalar ovalar”⁹⁰²,

⁸⁹² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 277.

⁸⁹³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 372-373

⁸⁹⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 296 -297

⁸⁹⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 146.

⁸⁹⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 484

⁸⁹⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 314

⁸⁹⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 84 - 85.

⁸⁹⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 382-384.

⁹⁰⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 352-354

⁹⁰¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 356-357

⁹⁰² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 371

- d. “Penceresi dilmeden ” / (Kezban yenge) ⁹⁰³ / Altınyayla (Dirmil) yöresi

10. **Aksaray** yöresine ait *türküler*:

- a. “Sıra sıra kazanlar”⁹⁰⁴

11. **Mânisa** yöresine ait *türküler*:

- a. “Sigaramın incesi”⁹⁰⁵

12. **Rize** yöresine ait *türküler*:

- a. “Şişmanoğlu vurdiler”⁹⁰⁶
b. “Bir türkü diyeceğim”⁹⁰⁷
c. “Gemiye çektik yelken”⁹⁰⁸

13. **Kıprıs** yöresine ait *türküler*:

- a. “Yazın çiçeği güldür”⁹⁰⁹.
b. “Beş parmak dağı sıra”⁹¹⁰.
c. “Dolama dolamayı”⁹¹¹

14. **İzmir** yöresine ait *türküler*:

- a. “İzmir’in kavakları”⁹¹²

⁹⁰³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 367

⁹⁰⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 396-397

⁹⁰⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 400

⁹⁰⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 412

⁹⁰⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 114 - 115

⁹⁰⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 228-230.

⁹⁰⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 470

⁹¹⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 108

⁹¹¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 182-183

⁹¹² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 301

b. “Abacılar inışı”⁹¹³. / Bergama yöresi.

15. *Tekirdağ yöresine ait türküler:*

a. “Bahçalarda bürölce”⁹¹⁴.

16. *Ağrı yöresine ait türküler:*

a. “Ağrı dağından uçtum”⁹¹⁵.

b. “Tarama yâr tarama”⁹¹⁶. / Eleşkirt yöresi

17. *Yozgat yöresine ait türküler:*

a. “Kara tavuk gubalı”⁹¹⁷.

b. “Ekin ekim çöllerde”⁹¹⁸ / Akmağdeni yöresi.

c. “Asker yolu beklerim”⁹¹⁹.

d. “Boğazında hakik var”⁹²⁰

18. *Bolu yöresine ait türküler:*

a. “Ada yolu kestane”⁹²¹.

b. “Kiraz aldım Dikmeden”⁹²²

19. *Malatya yöresine ait türküler:*

⁹¹³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 23

⁹¹⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 83

⁹¹⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 31

⁹¹⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 426-427

⁹¹⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 300-301

⁹¹⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 172.

⁹¹⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 29-31

⁹²⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 100

⁹²¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 34-35

⁹²² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 84, 3. baskı, 2004 Ankara, S.320-321

- a. “Armudu taşlayalım”⁹²³.
- b. “Çiçekten harman olmaz”⁹²⁴.

20. *Sinop* yöresine ait türküler:

- a. “Şeftali ağaçları”⁹²⁵.
- b. “Ben giderim Batum’a”⁹²⁶.

21. *Van* yöresine ait türküler:

- a. “Urfaya Paşa Geldi”⁹²⁷.
- b. “Bizim eller ne güzel eller”⁹²⁸,
- c. “O süsem, o sümbül”⁹²⁹
- d. “Bahçaya gelki görüm”⁹³⁰ / Ercis yöresi

22. *Samsun* yöresine ait türküler:

- a. “Çarşamba dedikleri”⁹³¹.
- b. “Sular durulur derler”⁹³² / Çarşamba yöresi

23. *Elazığ* yöresine ait türküler:

- a. “Çayda çıra yanıyor”⁹³³.

⁹²³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 51

⁹²⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 157

⁹²⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.406-407

⁹²⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.98-99

⁹²⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.436-438.

⁹²⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.116 - 117

⁹²⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.352-353

⁹³⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 66-67.

⁹³¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.148-149

⁹³² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 398-399

24. *Kilis yöresine ait türküler:*

- a. “Karanfil deste gider”⁹³⁴.

25. *Çanakkale yöresine ait türküler:*

- a. “Karanfilin moruna”⁹³⁵.
b. “Annem entari almış”⁹³⁶.
c. “Pınar baştan bulanır”⁹³⁷, / Biga – Sinekçi köyü
d. “Çemberimde gül oya”⁹³⁸, / Biga yöresi

26. *Aydın / Bozdoğan-Dereköy yöresine ait türküler:*

- a. “Pazardan aldım halı”⁹³⁹.

27. *Bilecik / Söğüt yöresine ait türküler:*

- a. “Söğüdün erenleri”⁹⁴⁰
b. “Şu söğütte bir kuş var”⁹⁴¹

28. *Çankırı / Çerkeş yöresine ait türküler:*

- a. “Su gelir millendirir”⁹⁴².
b. “Süt içtim dilim yandı”⁹⁴³.

⁹³³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.150-151

⁹³⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.316-317

⁹³⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.328

⁹³⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 25.

⁹³⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.370

⁹³⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 155

⁹³⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.366

⁹⁴⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.386- 387

⁹⁴¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.418- 419

⁹⁴² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.394- 395

⁹⁴³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.402- 403

29. **Erzincan** yöresine ait *türküler*:

- a. “Taşa verdim yanıımı”⁹⁴⁴.

30. **Şanlıurfa** yöresine ait *türküler*:

- a. “Urfa’lıyam ezelden”⁹⁴⁵.
b. “Kaleliyem kaleli”⁹⁴⁶.
c. “Kara köprü narlıktır”⁹⁴⁷.
d. “Kapıyı çalankimdir”⁹⁴⁸.

31. **Ardahan / Hanak- Dereköy** yöresine ait *türküler*.

- a. “Karanfil olanacak”⁹⁴⁹.

32. **Bursa** yöresine ait *türküler*:

- a. “Zeytinyağlı yiyemem”⁹⁵⁰.
b. “Mendilimin dört ucu”⁹⁵¹.

33. **Uşak** yöresine ait *türküler*:

- a. “Sizin dükkân”⁹⁵².

34. **Kayseri** yöresine ait *türküler*

- a. “Süpürgesi yoncadan”⁹⁵³.
b. “Şu dağları aşmalı”⁹⁵⁴ / Bünyan yöresi

⁹⁴⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.424- 425

⁹⁴⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.432-433

⁹⁴⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.295

⁹⁴⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.298

⁹⁴⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler -III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.306-310

⁹⁴⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 303

⁹⁵⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.480 - 481

⁹⁵¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 344

⁹⁵² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.98-99

⁹⁵³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 400-401

- c. “Kara koyun hoş koyun”⁹⁵⁵ . - Pınarbaşı / Emeyil köyüne ait.

35. *Kerkük yöresine ait türküler*

- a. “Çerrevin Kulpu Burma”⁹⁵⁶.
b. “Meydanda at aynadı” / “Gül boy Çelebi”⁹⁵⁷,
c. “Altun hızmav mülâyim”⁹⁵⁸.
d. “Ayağında dar şarvar”⁹⁵⁹.
e. “Güzele bak güzele”⁹⁶⁰.

36. *Eskişehir yöresine ait türküler*

- a. “İndim dereye durdum”⁹⁶¹.

37. *Kırşehir yöresine ait türküler.*

- a. “İrafa koydum narı”⁹⁶².
b. “Karanfil suyu neyler”⁹⁶³
c. “Zülûf dökülmüş yüze”⁹⁶⁴.
d. “Başımda altın tacım”⁹⁶⁵.

⁹⁵⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 414-415

⁹⁵⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.302

⁹⁵⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 138.

⁹⁵⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 187.

⁹⁵⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 42-43

⁹⁵⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 50-51.

⁹⁶⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 255

⁹⁶¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 284

⁹⁶² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.274-275

⁹⁶³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 311

⁹⁶⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.482-483

⁹⁶⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 92-96

38. **Kırıkkale** / *Keskin yöresine ait türküler*

- a. “Bugün ayın ışığı”⁹⁶⁶.
- b. “Ayrıldım Güler miyim”⁹⁶⁷.
- c. “Ay bulutta bulutta”⁹⁶⁸.

39. **Çorum** yöresine ait türküler.

- a. “Odayın yapısına”⁹⁶⁹.

40. **Siirt** yöresine ait türküler.

- a. “Sıra sıra siniler, Hasta olan iniler”⁹⁷⁰.

41. **Hakkari** yöresine ait türküler.

- a. “Yâr Zeynep”⁹⁷¹

42. **Antalya** / *Korkuteli yöresine ait türküler*.

- a. “Çay benim çeşme benim”⁹⁷².

43. **Amasya** yöresine ait türküler.

- a. “Pencerede perde ben ”⁹⁷³.
- b. “Bulguru kaynatırlar”⁹⁷⁴ (Kenan’ım).

44. **Diyanbakır** yöresine ait türküler.

⁹⁶⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.118-120

⁹⁶⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 343

⁹⁶⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 69

⁹⁶⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.354-355

⁹⁷⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.384-385

⁹⁷¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.453

⁹⁷² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 154.

⁹⁷³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.368-369

⁹⁷⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler -III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.110-111.

- a. “Bahşada yeşil çinar”⁹⁷⁵.
- b. “Aşk bağrımda yâr açtı”⁹⁷⁶.
- c. “Esmerim biçim, biçim”⁹⁷⁷.
- d. “Çaldığın saza mı yanam”⁹⁷⁸.

45. *Giresun* yöresine ait türküler.

- a. “Merekte sarı saman”⁹⁷⁹
- b. “Altını bozdurayım”⁹⁸⁰.

46. *Tokat* yöresine ait türküler.

- a. “Camekânın içinde ayna mısın cam mısın”⁹⁸¹.
- b. “Mavi Yeleğin Oğlan”⁹⁸² / Erbaa yöresi.

47. *Gaziantep* yöresine ait türküler.

- a. “Bahçalarda Mor Meni”⁹⁸³.

48. *Bayburt* yöresine ait türküler.

- a. “Arpalar orak oldu”⁹⁸⁴.

49. *Trabzon* yöresine ait türküler.

- a. “Tarlaya ekdim soğan”⁹⁸⁵.

⁹⁷⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 92-96

⁹⁷⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 44.

⁹⁷⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 187.

⁹⁷⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S.142-143.

⁹⁷⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.358-359.

⁹⁸⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 26-27.

⁹⁸¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 122.

⁹⁸² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 69

⁹⁸³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 65.

⁹⁸⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 28.

50. **Mugla** / *Fethiye yöresine ait türküler.*

- a. “Bahçalarda Kum Darı”⁹⁸⁶,
- b. “Ortaca’da evimiz”⁹⁸⁷ / Köyceğiz yöresi
- c. “Çan koyunun boynunda”⁹⁸⁸ / Fethiye - Seki yöresi

51. **Kars** yöresine ait türküler.

- a. “Ay sallanıp giden yâr”⁹⁸⁹.
- b. “Ay kız adın amandır”⁹⁹⁰.

52. **Niğde** yöresine ait türküler.

- a. “Su gelir akmayınan”⁹⁹¹.
- b. “Cimdallı çarşısında”⁹⁹².

53. **Rumeli** yöresine ait türküler.

- a. “Bahçeye bar diyemem”⁹⁹³.

54. **Denizli** yöresine ait türküler.

- a. “Dağların başındayım”⁹⁹⁴.

55. **Kütahya** yöresine ait türküler.

- a. “Karanfil oylum oylum”⁹⁹⁵.

⁹⁸⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.428-429

⁹⁸⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 63.

⁹⁸⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.367.

⁹⁸⁸ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.131.

⁹⁸⁹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 70-71

⁹⁹⁰ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 54.

⁹⁹¹ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 392-393

⁹⁹² “Türk Halk Müziği’nden seçmeler -III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S.124-125.

⁹⁹³ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 69.

⁹⁹⁴ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 165

56. *Bartın yöresine ait türküler.*

a. “İp attım ucu kaldı”⁹⁹⁶

57. *Orta Anadolu yöresine ait türküler.*

a. “Arpa Buğday Taneler”⁹⁹⁷.

TEŞEKKÜRLER!

1. Gaziantep Üniversitesi Rekörü Prof. Dr. Ali Gür.
2. Gaziantep Üniversitesi Rektör Danışmanı Fahri Çepik.
3. GÜTMDK müdürü Dos. Dr. Zinnur Gerek.
4. GÜTMDK yüksekokul sekreteri Aysel Akyılmaz Bayrak.
5. Prof. Dr. Murat Sucu.
6. Prof. Dr. İlker Seçkner.
7. Prof. Dr. Mustafa Namiduru.
8. Prof. Dr. Orhan Özer.
9. Dr. Çağlar Şahin.
10. Dr. Hasan Nimetigil.
11. Mustafa Letif Emek.
12. Cimşit Erol oğlu Gür.
13. Şeker İskenderova
14. Ali İmamverdi
15. Firuze İmamverdi
16. Celal Dikici
17. Taner Aslan
18. Emrah Orhan
19. Ayhan Kılıc
20. Melih Özdemir.
21. İbrahim Kaya
22. İksat Yayınevinin emektaşları

⁹⁹⁵ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler-III”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 104, 2. baskı, 2006 Ankara, S. 304-305

⁹⁹⁶ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 302

⁹⁹⁷ “Türk Halk Müziği’nden seçmeler –I”, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Yayın № 86, 3. baskı, 2004 Ankara, S. 68.

İLAVELER № 2.

S Ö Z L Ü K

1. Abı – kırmızı, renk anlamında
2. Açak – açmak, açalım.
3. Ağ– ak, beyaz
4. Aheste – yavaş, ağır
5. Ahı niye dinmirsən? – niçin neden konuşmuyorsun?
6. Ahu – ceylan
7. Ahu – maral
8. Ak barı – ak nolur
9. Alışanda – öğrenede, uyum sağlamak anlamında, bir işe alışkın olanda.
10. Amandır – nolur, rica ederim
11. Apar – götür
12. Apardın – götürdün
13. Aparmağa – götürmeğe
14. Arakçın – Eski dönemlerde Azərbaycan'da, halen Özbekistan'da yaygın olan gelinlerin ve kızlarının, hanımların kullandıkları geleneksel baş örtüsü
15. Aras – İran Azərbaycan sınırında nehir
16. Arkalık – üst giyisi
17. Artıkmış – fazlayamış
18. Arvad – avrat
19. Aş - pilav
20. Atmak – bırakmak, fırlatmak
21. Ayak sakla – gitme, dayan, dur.
22. Ayan – gözle görülen, açık, belli.
23. Ayandır – bellidir
24. A yaz – yazı anlamında
25. Ayaz - duru, pırıl pırıl havada çıkan kuru, keskin soğuk, Kışın açık havalı ve çoğunlukla mehtaplı gecelerde hüküm süren kuru soğuk.
26. Ayrıralı – ayrı kaldığım süreç
27. Ayrılik demi – ayrılik zamanı, ayrılik anı
28. Ayrı düşende – ayrıldığı zaman
29. Ayrı düştük – ayrıldık
30. Az kalır – neredeyse, birazcık
31. Bab – eş
32. Baht - şans, talih, kader, ikbal.
33. Bahtı - şans
34. Bala – yavru
35. Balası - yavrusu
36. Bar – ürün
37. Barı – keşke
38. Başka – değişik
39. Beher – ürün, meyve
40. Bele – böyle
41. Bendem — âşığım, bağılıyım.
42. Benövşe – menekşe
43. Benövşe deste – Menekşe demet
44. Bere – Av beklenen yer, pusu kurulan yer.
45. Bestir – yeter
46. Bestir yattın – yeter uyudun
47. Bezek – süs
48. Bezenip – süslenip
49. Bezer – süsler
50. Biler – anlar
51. Biraz da – bir kadar da
52. Birce – sadece, bir tek
53. Birde – bir daha
54. Birini – birisini
55. Bivefa– vefasız
56. Bol – fazla
57. Bu dağa – bu çileye

58. Budak – dal, budağa-dala.
59. Budur – bumudur, şudur
60. Bu gün barı gel bize - Hiç olmazsa bugün gel bize
61. Bulag -pınar
62. Buta - (bute, puta) - gonca; bademe benzer nakış çeşididir. Azerbaycan’da çok yaygın olan dekor
63. Büzme - buruşturarak, sıkıştırarak ya da kıvrım yaparak bir şeyin alanını, oylumunu ya da boyutunu küçültmek.
64. Cavan – civan
65. Cefa – sıkıntı
66. Ceyran – Ceylan
67. Cığa – süs, Kuşların ve kümes hayvanlarının kuyruk ve başlarındaki en uzun, en gösterişli tüy.
68. Cinas – aynı kelimeden oluşup farklı anlamlar içeren şiir türüne cinaslı şiirler denir. Cinaslardan oluşan âşık şiirine usta sanatçılar “cığa” derler.
69. Cingildemedi – ses salmadı, ses çıkarmadı
70. Civan ömrü yar olmaz – civan ömür de yardım edemez. Civan ömrün de hayrı yoktur.
71. Çadra – siyah başörtüsü
72. Çağır – sesle
73. Çağırsan – seslesen
74. Çaldı – soktu
75. Çalıştım – uğraştım
76. Çarasız – çaresiz
77. Çasıp – şasıp
78. Çatarmı? – gücün yetermi?
79. Çatınca – ulaşınca, ulaştığı andan itibaren
80. Çay – nehir, dere, ırmak
81. Çaynik – çaydan
82. Çekseler günde dara - her gün infaz etseler bile.
83. Çen - duman, pus, sis
84. Çeşme – pınar
85. Çevrilmek – dönmek, gittiği veya durduğu tarafın ters istikametine doğru yönelmek.
86. Çilçirak - ışıklı
87. Çok değingen – çok konuşan.
88. Çönderdi – çevirdi
89. Çönderdi bizim dile – Azeri türkcesine çevirdi
90. Dadına – imdadına, yardıma
91. Dağ – çile anlamında
92. Dal – arka
93. Dalı – arkası, arka kısmı
94. Danışma - konuşma
95. Danışmadım – konuşmadım
96. Danıştı - konuştu
97. Danışım - konuşum
98. Danışıp – konuşup
99. Dayan – dur
100. Dem - Neşe, gönül hoşluğu, keyif
101. Demi - anı
102. Demiştin – söz vermiştin
103. Derdimi - kötü durumumu, sorunumu, sıkıntımı, üzüntümü, kaygımı
104. Derman – ilaç, melhem
105. Deryaz- tırpan
106. Desmal – mendil
107. Desmal – baş örtüsü
108. Deste – demet
109. Deyin - söyleyin
110. Deyirem - Diyorum
111. Deyirler – diyorlar, derler
112. Dikmiş – inşa, yapmak
113. Dildar - Gönül tutan, sevgili
114. Dilmancı – sözcüsü

115. Dillendirir – konuşturur.
 116. Dinceler – dinlener.
 117. Dindirmek - konuşturmak
 118. Dindirmeyin –
 konuşturmayın
 119. Dinim – konuşum, Dinmek
 – konuşmak
 120. Dinmez – konuşmadan,
 sessizce, hiçbir laf
 söylemeden, itiraz etmeden,
 sakince,
 121. Dolanma – gözükmek
 122. Dolannam - bir şeyin
 çevresinde dönmek
 123. Dolandırın – başına fırladın
 124. Dolaşır – geziyor
 125. Doymadım – doymadım
 126. Doyunca – yeterince
 127. Don – etek
 128. Dönmerem – vaz geçmem,
 ayrılmam, fikrimden
 dönmem.
 129. Dözürem – teammül ederim
 130. Dözmek - Sabretmek,
 tahammül etmek,
 dayanmak, çileye
 katlanmak
 131. Dözmedin – teammül
 etmedin
 132. Döşe – ser, yere sermek
 anlamında
 133. Döydü – çaldı.
 134. Dul kişi – ailesinden
 boşanmış, hanımı olmayan,
 bekar şahıs.
 135. Duman – sis
 136. Dumduru – çok saf
 137. Dur – kalk
 138. Dur gel – kayıt gel, geri dön
 139. Durmak – dayanmak
 140. Durun - kalkın
 141. Dübare- bir daha
 142. Dünen – dün
 143. Dürr – inci
 144. Dür – mucevher
 145. Dür mezeli – mucevhere
 benzer, kıymetli taş gibi
 146. Düz ilgar – verdiği sözü
 tutan, emin insan.
 147. Düzel – düzene koy, düz bir
 hale gel.
 148. Eceb yaraşır – iyice yakışır
 149. Eger – şayet
 150. Ektim – diktim
 151. Ekti – dikti
 152. Ele bildim – öyle zannettim
 öyle bildim
 153. Elde sene tay hanı? – İlde
 sene benzer olan varmıdır?
 154. Elimden – yurdundan
 155. Elimi üzdüm - hayalim
 suya düştü
 156. Elinden – yüzünden
 157. El – il
 158. El çek – kaybol, uzaklaş
 159. El çekim – vaz geçim
 160. El götürmerem – vaz
 geçmem
 161. Elçatmaz – ulaşılmaz,
 erişemez
 162. El çatmayan – ulaşılmayan
 163. El vurma – dokunma
 164. Elat – bir yurttan, birarada
 yaşayan cemaat, halk, el.
 165. Emi – emmi
 166. Eşref – kıymetli taş
 167. Eşit – dinle
 168. Eşitsin – dinlesin
 169. Etir – ıtır, koku

170. Eyvan – 1.Teras, sundurma, ayvan. 2. Bir tarafı dışarıya açık olan oda, ayvan, balkon
171. Gaça – koşa, koşmak anlamında
172. Gailem – razıyım.
173. Ganasan – anlayasan
174. Gaşdı – koştı
175. Gaynana – kayınvalide
176. Gazan – tencere
177. Gedib – gidip
178. Gedim durum – gedim bekleyim
179. Gedirem – gidiyorum
180. Geçilmez – vaz geçilmez
181. Gelir - geyor
182. Gellem – gelerim
183. Gelmişik – gelmişiz.
184. Gel dayanak yüz-yüze - karşı karşıya dayanalım
185. Gel olak – gel olalım
186. Gelene galıp – gelene gibi bekler
187. Gem – gam
188. Gemin – gamın
189. Gerg oldu – suda battı, boğuldu.
190. Geşenk – güzel, iyi
191. Gırağı – kenarı
192. Gırahları – kenarları
193. Gırağı meşe – kenarı orman
194. Gidek – gidelim
195. Girmerem – giremem
196. Gıryan - göz yaşı döken, ağlayan
197. Gohum - akraba
198. Gonak – misafir
199. Gonağam - misafirim
200. Goşa – çift
201. Goşa hal – cifte ben
202. Goy – izninizle
203. Goy – izin ver, müsadenizle
204. Goymur - koymuyor
205. Gök- yeşil
206. Görcek – gördüğüm anda
207. Göy –gök, mavi
208. Göyçek – güzel, alımlı
209. Gözlerem – beklerim
210. Gözleyende – bekleyende
211. Gözlemekten - beklemekten
212. Gözleyir – bekleyir
213. Guba - Bakü'den 167 km kuzeyinde yer alan bölge. Guba Azerbaycan'da beyaz elmaları ile ünlüdür. “Guba'nın ağ elması” türküsü Anadolu sanatçıları tarafından “İğdır'ın al elması” gibi söylenir.
214. Gubar – dart, gam, keder
215. Gurtardım – gurtuldum
216. Güc – zor
217. Gücilen – çok zor
218. Gün görmedim – mutlu ömür yaşamadım.
219. Günahım – suçum
220. Günde – her gün
221. Hak aldım – para kazandım.
222. Hake – çay posası
223. Hakk - ısay yitirmerem – iyiliği, hatırı, hürmeti unutmam
224. Hal – ben
225. Hâle salan - duruma düşüren
226. Halına – ruh haline, durumuna.
227. Halıyım – haberdaram, haberim var
228. Halim yaman – durumum kötü.
229. Halvet - kimsenin bulunmadığı kapalı yer. Issız yer

230. Hamı – herkes
 231. Hanende – Azerbaycan’da
 uzun havalarla yanısıra halk
 türkülerini söylemeği
 beceren ses sanatçısına
 hanende denir.
 232. Hanı? – nerde?
 233. Hara – nere?, neriye?
 234. Hara kaçım? – nere koşum?
 235. Hara gitti? – nere gitti?
 236. Haralısan – nerelisin?
 237. Haralıdır? – nerelidir?
 238. Hardasan – nerdesin?
 239. Hal eyleyin – kvama getirin
 240. Hasar – hisar, duvar, çit
 241. Hastayam – hastayım
 242. Hayli zamandır –
 ne zamandan
 243. Hazal - Kuruyup dökülen
 ağaç yaprakları
 244. Hazıram – hazırım
 245. Heç vede – heç bir zaman
 246. Hemdem -Arkadaş, yakın
 dost, sohbet arkadaşı.
 247. Heremiz – hepimiz
 248. Her yanı yağı tutsa – Etrafı
 düşmen alsa bile
 249. Heyva - ayva
 250. Hezan – yaprakları solmuş
 251. Hezel – kurumuş yaprak
 birikimi
 252. Hil – Zencefilgillerden
 tropik bir bitki. (Elettaria
 cardamohum)
 253. Höre – öre, saç örmek
 anlamında
 254. Humar göz – uykulu göz,
 güzel göz, süzgün, işveli
 bakan göz, süzgün ve
 baygın (güzel) bakma
 255. Hûş - akıl, fikir, şuur.
 256. Hüner – beceri, mahâret.
 257. İdri şah – İdris-i şah.
 258. İki bacı – iki kız kardeş
 259. İlgarın oldu yalan –
 verdiğin sözü tutamadın
 260. İlk defe – ilk kez
 261. İncidendir – incitmek, kötü
 söz ya da davranışla birini
 kırmak, üzme.
 262. İncimek - vücudun bir yeri,
 çarpma, vurma, sıkışma,
 burkulma gibi bir nedenle
 ağrı verir duruma gelmek.
 263. İndi – şimdi
 264. İnsaf – mantığa dayalı
 adalet duygusu
 265. İyleyesen –koklayasan
 266. İz – patika
 267. Kadan, belan - ağrı acılar,
 çileler.
 268. Kadrini - değerini,
 kıymetini.
 269. Kadrini bilenem - değerini
 anlayanam
 270. Kahr - derin üzüntü ya da
 sıkıntı, derin acı, içe işleyen
 üzüntü, perişan etme.
 271. Kara hal - kara ben
 272. Karabakara -peşini
 bırakmama
 273. Karı - kar anlamında
 274. Kaş ki - keşke.
 275. Kaynana - kayınvalide
 276. Kederli - gamlı
 277. Kelekbaz - hileger
 278. Kesim yastığın yanın-
 yastığının yanında
 bulunayım
 279. Kırılmış - ölmüş
 280. Kıygacı - eğri, tersine
 281. Gızıl- altın
 282. Kakkıltaşan - kazların
 çıkardıkları karmaşık sesler

283. Kişi - erkek, bey
 284. Kohum – akraba.
 285. Kohum - kardaşım deyip -
 akrabalarım tavsiye edib.
 286. Kol - çalı
 287. Koy - izin ver, müsadenizle
 288. Koy gidim - izninizle ben
 gidim
 289. Köndelen - ters
 290. Köynekce - gömlekce
 291. Kulak asa - dinleye
 292. Kurtardım - gurtuldum,
 tamamladım, bitirdim
 293. Kuru sözden – manasız
 söze, anlamsız söze, boş
 lafaf yüzünden.
 294. Külek - rüzgâr
 295. Kür – Kür nehri
 296. Lirik - esinle dolu, coşkulu.
 297. Lüğət – sözlük
 298. Mahle – mahalle
 299. Mal – var, devlet
 300. Mail - eğilim
 301. Mailem – âşıkım
 302. Mehru (farsca) - Ay yüzlü,
 güzel yüzlü
 303. Melhemi yaramadı –
 melhemnin faydası olmadı
 304. Men – ben, benim - benim
 305. Men götürsem söz olur -
 ben götürmüş olurumsa
 konu olur.
 306. Menim teki yan –menim
 gibi alış
 307. Mert oğlan - delikanlı
 308. Mesi – doğal deriden
 yapılmış yemeni, ayakkabı.
 309. Meşe - orman
 310. Meşk – prova
 311. Mihek – karanfil
 312. Mina - Billur, şeffaf.
 313. Mugam – uzun hava
 314. Muğamvari – uzun hava
 oku tarzinde, uzun havaya
 benzer tarzda söyleme.
 315. Mukaddime – başlanğıç,
 evvel
 316. Müjgan (farsca) –kiprik
 317. Münderecat – içindekiler
 318. Mor meni – mor menekşe.
 319. Möhkem – sağlam, sıkı
 320. Naçar -çaresi, çözümü
 olmayan, çaresiz olan.
 321. Nağılçı - masalcı
 322. Nakam – talihsiz
 323. Naşı – tecrübesiz
 324. Naz – gamze, cilve
 325. Ne didim yâra değıdi? - Ne
 konuştum yârin hatırına
 dokundu?
 326. Nece – nasıl
 327. Nem - havada ya da başka
 bir ortamda bulunan su
 buharı.
 328. Neyledim - neyaptım
 329. Neylemişem - neyaptım
 330. Neylerem - neyaparam
 331. Neynim? – ne yapayım?
 332. Neylim – neyapalım?
 333. Nice - nasıl?
 334. Oba – yöre, bölge
 335. Od – alev, ateş
 336. Oda – ateş
 337. Od yandırmaz – ateş
 yakmaz
 338. Oğlanın adamıyık –
 Damadın akrabalarıyız.
 339. Ocak – ateş
 340. Okşama – sevmek
 341. Okşar – benzer
 342. Oku – söyle
 343. Okuram – söylerem
 344. Okuyum – söyleyim
 345. Olmaz – olamaz

346. Olsa – olursa
 347. O yanınca – o alışınca,
 yakınınca
 348. O yanınca – alışınca
 349. Öperdim gözlerinden –
 inanca göre gözden
 öpüldüğü zaman ayrılık
 olur.
 350. Ötüp – geçip
 351. Özge – yabancı
 352. Özgeye – kimseye, yadlara,
 yabancıya.
 353. Özü – kendisi
 354. Özüm –kendim.
 355. Özüm özüne kurban –
 kendim sene kurban
 356. Özünden – kendinden
 357. Özünü – kendini
 358. Öyreden - kandıran
 359. Pay – birden çok kişi
 arasında bölüşülmesi gereken
 bir bütünden, bu kişilerin her
 birine düşen bölüm, kismet.
 360. Payız – son bahar
 361. Peşe – meslek
 362. Pis – kötü
 363. Piyale – fincan
 364. Rakip - Herhangi bir şey
 için size karşı mücadele
 eden.
 365. Sabit – İran’da sabit,
 Türkiye’de ispat,
 Azerbaycan’da sübut denir.
 366. Sağalma - iyileşme
 367. Sakalı tez ağarı – Sakalı
 çabuk beyazlar.
 368. Salma – düşürme
 369. Salma meni nazardan - Beni
 gözden düşürme, Beni göz
 ardı etme.
 370. Salname (farca)- sal – kitap,
 name–mektup
 371. Sapand – bir adet taş veya
 birkaç küçük taş koyup ata
 bilmek için her iki ucuna lastik
 bağlanmış çatal ağaç, silah.
 372. Saraldım - sarardım
 373. Sarı – sarmak, bağlamak
 374. Sataşdı – gözüktü
 375. Saya – hesaba
 376. Sene tay – sene benzer, sen
 gibi.
 377. Sene bel bağlamazdım –
 sene inanmazdım, sene
 güvenmezdim.
 378. Seyyad – avcı
 379. Sine – göğüs
 380. Sınık – kırık
 381. Sedd – set, kalın duvar.
 382. Selvinaz - Servi gibi nazlı,
 nazı salınan, serv ağacı gibi
 boyu uzun
 383. Sen tek yâri olan kes - senin
 gibi yâri olan
 384. Senden elim üzmerem -
 Senden vaz geçemem
 385. Sen gibi - senin gibi
 386. Sene bel bağlamazdım –
 sene inanmazdım, sene
 güvenmezdim.
 387. Sergerden – Başiboş,
 Avare, aylak, şaşkın
 dolaşmak
 388. Serraf – cevherci, kıymetli
 taşı anlayan uzman,
 kuyumçu. İnsan tanımayan
 anlamında
 389. Serhat - sınır
 390. Sevirem – seviyorum
 391. Sevirsen – seviyorsun
 392. Sığındığıman - güvenilir
 bir yere çekildiğim an,
 korunduğum an
 393. Sim – tel, çalgı aleti teli

394. Sona – suna
 395. Sorak – seda
 396. Şahmar yılan tek -
 yılanların şahı gibi
 397. Şam - mum
 398. Şamlar – mumlar
 399. Şana – tarak
 400. Şeh – şebnem, jale, küçük
 su damlaları
 401. Şekil – Resim
 402. Şeyda - aşkından çılgına
 dönmüş
 403. Şikeste - gücenik,
 gücenmiş, kırgın, üzgün,
 kederli
 404. Şirin – tatlı
 405. Şirvan, Mil –
 Azerbaycan’da bölge
 406. Tab – tahammül
 407. Taget – direnc
 408. Taht - hükümdarların
 oturduğu büyük ve süslü
 koltuk, hükümdarlık
 makamı, hükümdarlık.
 409. Taptım – buldum
 410. Tarzen – Azerbaycan’da tar
 icracısına tarzen denir.
 411. Tas - içine genellikle sulu
 şeyler konulan, bir tabanı
 olan yarımküre biçiminde,
 metal kap.
 412. Tavsif - niteliklerini
 söyleme, nitelendirme,
 niteleme.
 413. Tay - eş, eşit, senin gibi, sen
 gibi, sene benzer, sene
 beraber.
 414. Taylı – taraflı
 415. Tebriz, Miyana – İran’da
 şehirler
 416. Sadece – bir tek
 417. Teki – gibi
 418. Teksir - günah, sebebkar.
 419. Ten yarı bölünmüş – iki
 kısma ayrılmış
 420. Tez - çabuk.
 421. Terter - Azerbaycan’da ilçe
 422. Tor - ağ
 423. Toy - düğün
 424. Tuman - kadın şalvarı.
 425. Tütek – Azerbaycan’da
 genellikle çobanların icra
 ettiği üflemleri halk çalğı
 aleti
 426. Uca - yüce
 427. Ucundan - yüzünden
 428. Usanmak - bezmek, bıkmak
 429. Vade - bir işin yapılması
 için verilen süre.
 430. Vay - yas, matem
 431. Vatan sarı – Vatanın olduğu
 yönde
 432. Yadıma – aklıma
 433. Yadına – aklına
 434. Yadıma sen düşende -
 Aklıma düştüğünde
 435. Yâd – yabancı
 436. Yadlar – yabancılar
 437. Yad bağı – yabancı bahcesi
 438. Yalgız – kimsesiz, tek
 başına
 439. Yalvarmak - Birinden ısrarla,
 kendine acındıracak sözlerle,
 saygılı bir biçimde bir şey
 istemek, ricada bulunmak
 440. Yaman – kötü, iyi olmayan
 anlamında
 441. Yamandır – kötüdür.
 442. Yanagında – çehresinde.
 443. Yanak - yüzün göz, kulak
 ve burun arasında kalan
 geniş bölümü, yüzün yan
 tarafı.

444. Yanasan – alışmak
anlamında
445. Yandırdı – yaktı.
446. Yâr yârin vermez elden -
Yâr yârini kaybetmez
447. Yarâşık – yakışık
448. Yaraşır – yakışır.
449. Yahşi – iyi
450. Yara – zede, yarık, oyuk
451. Yâra değdi? – yârimin
hatırına değdi?
452. Yarpız – dağ nanesi,
ballıbabagillerden, genellikle
nemli yerlerde yetişen, nane
türünden ve naneye benzeyen,
güzel kokulu yabani bir bitki.
453. Yaşmak - kadınların başı ile
birlikte yüzünü ve ağzını da
kapatan başörtüsü.
454. Yatan - uyuyan
455. Yatıram - uyuyorum
456. Yatmısan - uyumuşsan
457. Yatmaz – uyumaz
458. Yay – yaz mevsimi
459. Yaylak – yayla
460. Yaz – ilk bahar
461. Yel – rüzgar
462. Yeri –yürü
463. Yetiştı – zamanı geldi,
vadesi geldi
464. Yetmek –ermek
465. Yitiren – kaybeden
466. Yola saldım – gönderdim
467. Yola saldı – uğurladı.
468. Yolunda - uğrunda
469. Yuha - yufka
470. Yuku – uyku, rüya
471. Yukuda – uykuda
472. Yüreğe salma – kendine
dert etme
473. Zeferan – safran

474. Zemi – tarla
475. Zerharadan arkalık – renkli
ipliklerle, buncuklarla
süslenmiş üst giyisi
476. Zerre – çok az miktar,
zerrece – zerre kadar
477. Zil – tiz
478. Zil kara – fazla siyah,
koyu.
479. Zire – bir tür baharat,
kimyon
480. Zülf – zülûf, tel, saç

KAYNAKÇA

1. Altaylı S., “Azerbaycan –Türkcesi Sözlüğü”1.cilt,Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994,622 s.
2. Artun E. “Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı” 4. baskı, Karahan kitabevi, Adana, 2011, 514 s.
3. Ahmet S., “Müzik Asiklopedisi”, 1. cilt. Ankara, 1985, s. 320.
4. Azerbaycan bayatıları, “XXI - Yeni Neşirler evi”, Bakü, 2004, 304 s.
5. Bedelbeyli E., "Müzik Sözlüğü", "Bilim" neşriyatı, Bakı, 1969, 446 s.
6. İmamverdiyev İ., «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 1. cilt, “Nurlan” yayınevi, Bakü - 2007, 142 s.
7. İmamverdiyev İ., «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 2. cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü - 2008, 146 s.
8. İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 3. cilt, “Adiloğlu” yayınevi, Bakü - 2008, 125 s.
9. İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 4. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü - 2009, 136 s.
10. İmamverdiyev İ. «Azerbaycan ve İran Türklerinin Âşık İcracılık Sanatının Karşılıklı İlişkileri», “Nafta-Pres” yayınevi, Bakü – 2008, 977 s.
11. İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 5.cilt,“Nafta-Pres” yayınevi, Bakü - 2009,158 s.
12. İmamverdiyev İ. «Azerbaycan’ın Halk Mahnıları», 6. cilt, “Şur” yayınevi, Bakü - 2009, 201 s.
13. Hacıbeyli Ü. (1985). *Azerbaycan Halk Musikisinin Esasları*, Bakü: Yazıcı
14. Hacıyeva M., “Dağ başında kara bak”, Halk cebhesi gazetesi, 2015, 26 Aralık, S.14.
15. Hekimov M. (2004). *Âşık santının poetikası*, Bakü: Seda yayınevi
16. Kafkasyalı A. (2006). *İran Türkleri Âşık Muhitleri*, Erzurum:

17. (2004) *Azerbaycan bayatıları*, Bakü: XXI - Yeni Neşirler evi”
18. Özkan İ. H.(2000), *Türk Mûsikîsi Nazariyyatı ve Usûlleri*, İstanbul: Kudüm Velveleleri, 6. baskı, Ötüken yayınevi
19. Say A. (1985). *Müzik Asiklopedisi, 1. cilt.*, Ankara:
20. Tanrıkorur C.(1992). *İslam Ansiklopedisi*.
21. Vagifkızı L.,“Karabağ bayatıları”, Halk cebhesi gazetesi, 2015, 24 Haziran, S.14.

Sempozyum bildirisi

22. İmamverdiyev, İ. (2017). Azerbaycan Halk Türküleri ve Âşık Havaalarının Karşılıklı İlişkilerinin Bazı Güncel Sorunları, *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Cilt 3, Niğde:(ss. 407–420)

PROF. DR. İLGAR CEMİLOĞLU İMAMVERDİYEV

İlgar Cemil oğlu İMAMVERDİYEV 23 Eylül 1956 yılında Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğdu. Fikret Amirov adına 1 sayılı Çocuk Müzik Okulu'nu (1967-1972), Kanber Hüseyinli adına Orta İhtisas Müzik Lisesini (1972-1976) ve Üzeyir Hacıbeyli adına Bakü Müzik Akademisi'ni (1976-1981 yıllarında tar alanında) başarı diplomaları ile bitirdi. 1985 yılında Öğrenci ve Gençlerin 12. Dünya festivalinin (Moskova) diplomasını, 1986 yılında Orta Asya ve Trans Kafkasya cumhuriyetleri arasında Doğu Aletleri konusunda Bakü'de düzenlenen Üzeyir Hacıbeyli adına 1. Uluslararası yarışmada birincilik diplomasını kazandı. Trans Kafkasya, Orta Asya ve Türkiye'de düzenlenen halk müziği ve folkloru üzere birçok uluslararası kongrelere katılmış, yüzden fazla bilimsel makaleleri farklı hakemli dergilerde yayımlanmıştır.

1994 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Referans Kurumundan sanatşinaslık adayı diplomasını (*EN № 0308, 2 Kasım 1994 yıl tarihli Protokol № 54.*), 2009 yılında sanatşinaslık doktoru diplomasını (*ED № 01109, 8 Mayıs 2009 yıl tarihli Protokol № 8 – R*), ilmi unvanını aldı.

1981 yılından 2000 yılına kadar Bakü Müzik Akademisi Halk Çalgı Aletleri bölümünde, 2000 – 2006 yılları arasında Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde doçent olarak görev yaptı. 2007 yılından itibaren Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet

Konservatuarı'nda doçent, 2009 yılından itibaren de aynı üniversitede profesör olarak çalışmaktadır.

Kapsamlı çalışmalarından dolayı 2015 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Referans Kurumundan 2. Profesörlük Diplomasını (*PR № 01432, 17 Nisan 2015 tarihli Protokol № 07 R*) almaya hak kazanan İlgar İmamverdiyev, "Ansambl için piyesler mecmuası" (1997), "Azerbaycan âşık icracılığı sanatının karakteristik özellikleri" (2004), "Azerbaycan'ın 20 saz havası" adlı I, II (2005) ve III (2006), "Azerbaycan'ın 40 saz havası" (2006), "Piyano eşlikli saz eserleri" (2006), "Piyano eşlikli tar eserleri" 1., 2. cilt (2006), hem de "İran Türklerinde âşık düğün törenleri" (2006), iki ciltten oluşan "Azerbaycan Dans Havaları" (2007), üç ciltten oluşan "Azerbaycan muğam (*uzun havalar*) renkleri ve derametleri" (2007, 2009), "Azerbaycan ve İran Türklerinin âşık-icracılık sanatının karşılıklı ilişkileri" 1. neşir (2007), 2. neşir (2008), "Âşık Mikail Azaflı'nın saz havaları" (2008), altı ciltten oluşan "Azerbaycan halk türküleri" (2007, 2008, 2009), "Azerbaycan muğam (*uzun hava*) incileri (*mücevherleri*) "(2010)", "Komik hikayeler ve gülmeceler" (2010), "Miskin Abdal ocağının el sanatkarları" (2011), "Şirvan âşıklarının saz havaları" (2011), "İran-Azerbaycan Âşıklarının 40 Saz Havası" (2012), "Köroğlu havaları" (2012), "Saz havaları Antolojisi" (2013), "Azerbaycan enstrümantal halk müziği örnekleri" (2014), "Vahit Ali oğlunun şiirlerine bestelenmiş müzikler" (2015), "Miskin Abdal elinin saz-söz ustaları" 1. baskı (2016), 2. baskı (2017), "Dede Şemşir icracılığı sanatında ananevi saz havaları" (2017), "Azerbaycan Musikisinde Bahar Mövzusu (Konusu) ve Nevruz Motiflerinin İzleri"

(2018), “Bir Millet, İki Devlet, Azerbaycan - Türkiye” (2018), adlı otuz sekiz kitap yayımlattı.

Prof. Dr. İlgar İmamverdiyev farklı yıllarda **Rusya** (*Moskova, St. Petersburg*), **Kazakistan** (*Alma - ata*), **Özbekistan** (*Taşkent, Semerkant*), **İtalya** (*Roma, Napoli, Kapri*), **İran** (*Tebriz, Urmiya*), **Irak** (*Bağdat, Babil*), **Türkiye** (*Ankara, Erzurum, Ağrı, Iğdır, Kars, Bayburt, Amasya, Osmaniye, Şanlı Urfa, Akçaabat, İstanbul, Bursa, İzmir, Ayvalık, Eskişehir, Kırşehir, Nevşehir, Gaziantep, Adıyaman*) vs. birçok ülkelerde çok sayıda konserlere katıldı. Aynı zamanda Azerbaycan ve Türkiye televizyonlarında: “AzTV1”, “İctimai TV”, “TRT İnt”, “TRT Gap”, “25. kanal” da tar ve saz aleti ile farklı konserlerde yer aldı. “Kaçak Nabi”, “Papak”, “Beyin Oğurlanması” (*Damadin çalınması*), “Doğma Sahiller” filmlerinin ve “Sekreğin destanı” (*Korkut-Ata hikâyesi*) çizgi film müziğini tar, Azeri âşık sazı, bağlama ve udenstrümanları ile seslendirdi.

Prof. Dr. İlgar İmamverdiyev **Gürcistan** (*Tiflis 1981*), **Özbekistan**(*Taşkent 1988, 1989*), **Kazakistan** (*Alma-ata 1991*), **Moldova** (*Komrat - Gagavuzya 2017*), **KKTC** (*Lefkoşa 2019*), ve **Türkiye**'de (*Ankara 2002, 2007, 2012, Kocaeli 2007, Urfa 2015, Edirne 2016, Niğde 2017, İstanbul 2012, 2017, Nevşehir 2017, 2018, Iğdır 2017, Sivas 2017, Diyarbakır 2017, Antalya 2018, Afyon 2018, Ardahan 2019, Eskişehir 2019*), düzenlenen farklı törenlerde hem folklor hem de halk müziği alanında uluslararası kongrelerde, sempozyumlarda ve bilimsel zirvelerde akademik makaleleri ve icralarıyla yer almıştır.

Prof. Dr. Babek Kurbanov (1939 – 2019)

Prof. Dr. Babek Osmanoglu Kurbanov'un aziz hatirasina ve 80 yıllık hayatına armağan edilmiş “*Azerbaycan Müzik Kültüründe Bayatılar - Mâniler*” isimli kitap, Prof. Dr. İlgar Cemil oğlu İmamverdiyev'in Azerbaycan ve Türk müzik kültürüne katkıda bulunduğ u otuz dokuzuncu eseridir.

IKSAD
Publishing House

978-605-7695-10-9